

อภิธรรมมหาวิทยาลัย
ABHIDHAMMA UNIVERSITY
WATRAKHANG DHONBURI THAILAND.

คู่มือหลักสูตร คำปोजना-วิสัยนา ในชาตูกถาปกรณ์
สำหรับประชาชนทั่วไป
และชั้นมัธยมศึกษาอักษรรมมิก เอก

ฉบับกาญจนากิเชก ฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี
ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รวบรวมโดย

พระศรีคัมภีรญาณ (ถวัลย์ ญาณจารี ป.ธ. ๙ อภิธรรมมหาบัณฑิต)

สำนักวัชรเม้งโมสิตารามวรมหาวิหาร

กรุงเทพมหานคร

(สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

คู่มือหลักสูตร คำปोजना-วิสัยนา ในชาตูกถาปกรณ
สำหรับประชาชนทั่วไป
และชั้นมัธยมศึกษาอภิศรมมิก เอก

ฉบับกาณจนากิเชก ฌลองศิริราชสมบัติ กรบ ๕๐ ปี
ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รวบรวมโดย

พระศรีคัมภีรญาณ (ฉวตัย ฌาณจารี ป.ศ. ๙ อภิศรรรมหาบัณติต)

สำนักวัคระม้งไมสิดารามวรมหาวิหาร

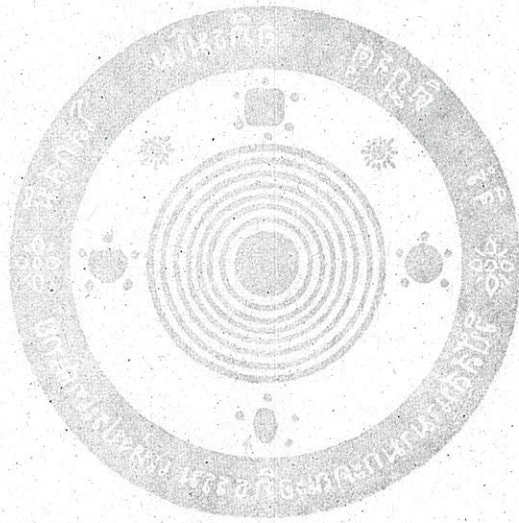
กรุงเทพมหานคร

พิมพ์ครั้งที่ ๓, ๕๐๐ ฉบับ

ราคาเล่มละ ๘๐ บาท

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
 ได้ค้นพบเอกสารในตู้

เอกสารในตู้

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๒ ๐๖ ๒๕๖๓ ได้ค้นพบเอกสารในตู้ กรมศิลปากร
 ได้ค้นพบเอกสารในตู้ กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

(ค้นพบเอกสารในตู้ กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร)

กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

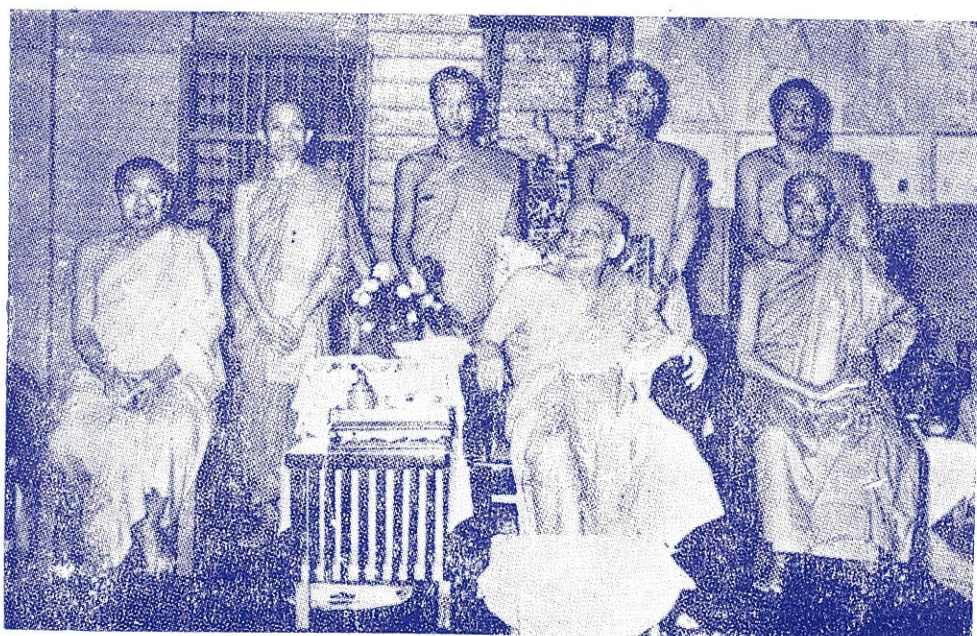
กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร

กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร

กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร

(ค้นพบเอกสารในตู้ กรมศิลปากร กรมศิลปากร กรมศิลปากร)

ผู้ได้รับปริญญาบัตรเป็นอธิการมหาวิทยาลัยรุ่นแรก ๔ รูป ที่ได้ถ่ายร่วมกับ
พระมหาเถระ ๓ ท่าน เมื่อ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๘

(แถวหน้า) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สมเด็จพระสังฆราช ญาณ神通มหาเถระ
พระสถิตมโหิตกะ ฐัมมาจริยะ

(แถวหลัง) พระศรีคัมภีรญาณ พระอธิการประสาท สุปณฺฑิตโต
พระอาจารย์หวล มงคลโล พระครูธรรมบาล อคฺคจิตฺโต

คำนำ

เนื่องด้วยหนังสือหลักสูตร ปุจฉา-วิสัชนา ในคัมภีร์ธาตุกถา สำหรับใช้ประกอบ
ขยายความให้นักศึกษาได้เข้าใจในคำถามและคำตอบในเวลาจะสอบไล่ ได้แจ่มแจ้ง จะเป็น
การสะดวกแก่นักศึกษาในชั้นมัธยมอาชีวธรรมมิกเอกด้วย ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมเป็น
หนังสือหลักสูตร ปุจฉา-วิสัชนา ในคัมภีร์ธาตุกถาขึ้น แต่เป็นก็เพียงบางส่วนเท่านั้น
พอเป็นตัวอย่าง ส่วนที่เหลือก็ขอให้นักศึกษาพึงเทียบเคียงโดยทำนอง คำถาม คำตอบที่
มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ก็แล้วกัน

อนึ่ง บุญกุศลอันใดซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศ
ส่วนบุญกุศลให้แก่โยมมารดา-บิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ และปวงชน ตลอดจน
ถึงสรรพสัตว์ใน ๓๑ ภูมิ ให้ประสบแต่ความสุข ได้รับแสงสว่างแห่งปัญญาเพื่อขจัดเสียซึ่ง
วิญญูทุกข์ทั้งในภพนี้และภพหน้า ด้วยกันทุกท่านเทอญ

พระศรีคัมภีรญาณ

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐

ข้อความเบื้องต้นในชาตูกถาสรรูปัตถนิสสัย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

๑. ปุจฉา ในพระอภิธรรม ๑ พระคัมภีร์นั้น คัมภีร์ที่ ๓ ชื่อว่าอะไร? เพราะเหตุ
ไร? ให้อธิบาย (เว้นจันตกะ) ?

วิสัชนา คัมภีร์ที่ ๓ ซึ่งเรียกว่าชาตูกถานั้น เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจำแนก
ธรรมทั้งหลาย มีชั้น ๕ เป็นต้น จนถึงอรณธรรมเป็นที่สุด โดยนัย ๑๔ ประการ เป็น
คำปุจฉา — วิสัชนา อันเกี่ยวกับชั้นธายตนะธาตุทั้งสี่นี้ จึงชื่อว่า ชาตูกถา ?

อธิบายว่า ส่วนปกรณ์ที่อาตมาภาพรจนานี้ให้ชื่อว่า ปัญหาพยากรณ์โชติกะนั้น
ก็โดยความมุ่งหมายว่า ปกรณ์นี้จะทำความสว่างรุ่งเรืองในคำปุจฉา — วิสัชนา ซึ่งพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้วนั้นให้ปรากฏแก่นักศึกษาทั้งหลาย จึงตั้งชื่อว่า ปัญหาพยา-
กรณ์โชติกะประการหนึ่ง ส่วนคำว่าชาตูกถาสรรูปัตถนิสสัยนั้น ก็เพราะปกรณ์นี้จะป็น
เครื่องมือและเป็นที่พักพิงที่อาศัยของนักศึกษาทั้งหลาย ในอันที่จะสรุปเนื้อความในคัมภีร์ชาตูก-
ถาได้โดยสะดวก ฉะนั้น จึงให้ชื่อว่า ชาตูกถาสรรูปัตถนิสสัย คำว่าชาตูกถา เมื่อแยกบท
แล้วก็มี ๒ บท คือ ธาตุ + กถา = ชาตูกถา

๒. ปุจฉา ให้แปลจันตกะดังต่อไปนี้ คือ :-

ก. อตฺตโน สภาวํ ธาเรนฺตํติ = ธาตุโย

ข. ติฏฺฐติ อภิธมฺมกถา เอตฺถาติ = ธาตุโย

ค. กถีนฺตุติ เอตฺถาติ = กถา

ฌ. กถีนฺตุติ เอตฺถายาติ = กถา

ง. ธาตุํ กถา = ชาตูกถา

วิสัยชนา ก. ธรรมชาติใด ย่อมทรงไว้ซึ่งสภาพของตน เหตุนั้นธรรมชาตินั้นชื่อว่า ธาตุ ได้แก่ขันธ์ ๕ เป็นต้น จนถึงอรณัมม (กุศล อกุศล วิบาก กิริยา เจตสิกที่ประกอบ รูป นิพพาน)

ข. การแสดงพระอิริยธรรม ย่อมตั้งอยู่ในธรรมชาตินี้ เหตุนี้ธรรมชาตินี้จึงชื่อว่าธาตุ ได้แก่ขันธ์ ๕ เป็นต้น จนถึงอรณัมม

ค. พระสัมมาพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมต่างๆ ไว้ในการสืบทอดแห่งศัพทและเนื้อความเหล่านี้ เหตุนี้การสืบทอดแห่งศัพทและเนื้อความเหล่านี้จึงชื่อว่าธาตุ ได้แก่ปณณทัตไป

ฅ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมต่างๆ โดยการสืบทอดแห่งศัพทและเนื้อความเหล่านี้ เหตุนี้การสืบทอดแห่งศัพทและเนื้อความเหล่านี้จึงชื่อว่าธาตุ ได้แก่ปณณทัตไป

ง. ศัพทและเนื้อความอันเป็นที่ตั้งแห่งการแสดงธรรม หรืออันเป็นเหตุแห่งการแสดงธรรม มีขันธ์ ๕ เป็นต้น จนถึงอรณัมมเป็นที่สุด ศัพทและเนื้อความเหล่านี้ชื่อว่าธาตุธาตุ ได้แก่ปณณทัตธาตุธาตุ

๓. ปุจฉา ให้อธิบายในมัตติกาทั้ง ๕ มินยมัตติกาเป็นต้น ?

วิสัยชนา จะอธิบายในมัตติกาทั้ง ๕ มินยมัตติกาเป็นต้น ดังต่อไปนี้

๑. นยมัตติกา หมายความว่า เป็นมัตติกาที่กล่าวถึงการจำแนกขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยแบ่งการแสดงออกเป็นนัยต่างๆ กัน มีอยู่ ๑๔ นัยด้วยกัน เรียกว่ามูลมัตติกาได้

๒. อัปภันตรมัตติกา หมายความว่าธรรม ๑๒๕ ด้วยกัน มีขันธ์ ๕ เป็นต้น จนถึงมนสิการเป็นที่สุด เรียกว่าอัปภันตรมัตติกา เพราะพระองค์ทรงยกธรรมเหล่านี้ขึ้นแสดงก่อนให้ประธาน ในการแสดงตามนัยทั้ง ๑๔ นัยนั้นทุกนัย

๓. นยมุขมัตติกา หมายความว่า เป็นมัตติกาที่แสดงถึงวิธีการแห่งการแสดงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยพระองค์ทรงวางหลักที่เป็นคำถามให้ถูกต้องเหมาะสมกับนัยทั้ง ๑๔ นัยนั้นว่า นัยหนึ่งๆ ควรจะตั้งคำถามอย่างไร

๔. ลักษณะมัตติกา หมายความว่า เป็นมัตติกาที่แสดงถึงวิธีตอบในนยุมมัตติกาให้ถูกต้องตามสมควรแก่คำถามนั้นๆ

๕. พาหิรมัตติกา หมายความว่า เป็นมัตติกาภายนอก คือ กุสลา ธมฺมา เป็นต้น จนถึง อรณา ธมฺมา เป็นที่สุด รวม ๒๖๖ บท ที่แสดงในมัตติกาเหล่านั้นพระองค์ได้ทรงนำมาจากปรกณ์อื่น คือ ธรรมสังคณีปรกณ์ และเมื่อเวลาแสดงก็ทรงแสดงที่หลังอัปภันตรมัตติกา ฉะนั้นจึงเรียกว่า พาหิรมัตติกา

๔. ปุจฉา นยมัตติกา มีกี่อย่าง ก็อะไรบ้าง และให้แสดงนัยนั้นๆ มาโดยละเอียดด้วย?

วิสัยชนา นยมัตติกามี ๑๔ อย่าง คือ

๑. ปฐมนยมัตติกา คือ

สงฺคฺโห อสงฺคฺโห

สงฺคฺโห ที่นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร

ที่นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่านี้

อสงฺคฺโห ที่นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ไม่ได้เท่าไร

ที่นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ไม่ได้เท่านี้

๒. ทุตินยมัตติกา คือ

สงฺคฺหิตฺเตน อสงฺคฺหิตํ

สงฺคฺหิตฺเตน รูป ๒๗ (เว้นจักขายตนะ) เป็นต้น ที่จักขายตนะเป็นต้น นับสงเคราะห์โดยขันธ์ได้

อสงฺคฺหิตํ แต่นับสงเคราะห์โดย อายตนะ ธาตุ ไม่ได้

อสงฺคฺหิตํ นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ไม่ได้เท่าไร

นับสงเคราะห์โดย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ไม่ได้เท่านี้

อีกนัยหนึ่ง สงฺกหิเตน ฌวัญญานธาตุ (เวณัจจขุฌวัญญานธาตุ) เป็นต้น ที่จักขุ ฌวัญญานธาตุ เป็นต้น นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายุตน ได้ อสงฺกหิตํ แต่่นับสงเคราะห์ โดย ธาตุ ไม่ได้นั้น

อสงฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายุตน ธาตุ ไม่ได้เท่าไร ?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายุตน ธาตุ ไม่ได้เท่านี้

หมายเหตุ ในทุติยนยมาติกานี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโดยเอกเสสนัย หมายความว่า เป็นการแสดงโดยลบเอาบทที่เหมือนกันออกเสียบทหนึ่ง ให้เหลือไว้แต่ เพียงบทเดียว เพราะถ้าหากว่าพระองค์ทรงแสดงโดยศัพท์ให้บริบูรณ์ตรงกับเนื้อความแล้ว จะต้องแสดงดังนี้คือ “สงฺกหิเตน อสงฺกหิตํ อสงฺกหิตํ” ฉะนั้น เมื่อเวลาแสดงออกเป็น เนื้อความแล้ว จะต้องแสดงเนื้อความแล้ว จะต้องแสดงเนื้อครบของบทที่ลบออกไปแล้ว นั้นด้วย และในนยมาติกาอื่นๆ ที่มีลักษณะแห่งการแสดงเป็นไป ทำนองเดียวกันนี้ ก็ขอ ให้นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบดังนี้ด้วย

๓. ตติยนยมาติกา คือ

อสงฺกหิเตน สงฺกหิตํ

อสงฺกหิเตน สัญญา สังขาร สุขมรูป ๑๖ นิพพาน เป็นต้น ที่เวทนาขันธ เป็นต้น นับสงเคราะห์โดยชันธ์ไม่ได้

สงฺกหิตํ แต่่นับสงเคราะห์โดย อายุตน ธาตุ ได้ดังนี้

สงฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดยชันธ์ อายุตน ธาตุ ได้เท่าไร ?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายุตน ธาตุ ได้เท่านี้

๔. จตุตถนยมาติกา คือ

สงฺกหิเตน สงฺกหิตํ

สงฺกหิเตน สังขารขันธ ๔๙ (เวณสมุทยสัจจ) เป็นต้น ที่สมุทยสัจจ เป็นต้น

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้ สงฺกหิตํ สมุทฺยสัจจ เป็นต้น ที่
สังขารขันธ ๔๔ (เว้นสมุทฺยสัจจ) เป็นต้น

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้นั้น สงฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดย ชันธ์
อายตน ชาติ ได้เท่าไร?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่านี้

๕. ปัญจนยมาติกา คือ

อสฺกฺกหิตเณ อสฺกฺกหิตํ

อสฺกฺกหิตเณ วิญญาณขันธเป็นต้น ที่รูปขันธเป็นต้น นับสงเคราะห์โดย ชันธ์
อายตน ชาติ ไม่ได้

อสฺกฺกหิตํ รูป เวทนา สัญญา สังขาร นิพพาน เป็นต้น ที่วิญญาณขันธ
เป็นต้น

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้นั้น อสฺกฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดย
ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้เท่าไร?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้เท่านี้

๖. นัฏฐนยมาติกา คือ

สมฺปโยโค วิปฺปโยโค

สมฺปโยโค ที่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่าไร?

ที่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่านี้ วิปฺปโยโค ที่ไม่ประกอบกับ ชันธ์
อายตน ชาติ เท่าไร?

ที่ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท่านี้

๗. สัตตมนยมาติกา คือ

สมฺปยุตฺเตน วิปฺปยุตฺตํ

สมปยุตฺเตน }
วิปยุตฺตํ } ธรรมที่เป็นวิปยุตต์กับสมปยุตตธรรมเหล่านี้

วิปยุตฺตํ ไม่ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่าไร ?

ไม่ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่านี้

๘. อภิธรรมนยมาติกา คือ

วิปยุตฺเตน สมปยุตฺตํ

วิปยุตฺเตน }
สมปยุตฺตํ } ธรรมที่เป็นสมปยุตต์ กับวิปยุตตธรรมเหล่านี้

สมปยุตฺตํ ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ ได้เท่านี้

๙. นวมนยมาติกา คือ

สมปยุตฺเตน สมปยุตฺตํ

สมปยุตฺเตน }
สมปยุตฺตํ } ธรรมที่เป็นสมปยุตต์กับสมปยุตตธรรม เหล่านี้

สมปยุตฺตํ ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ ได้เท่านี้

๑๐. ทสมนยมาติกา คือ

วิปยุตฺเตน วิปยุตฺตํ

วิปยุตฺเตน }
วิปยุตฺตํ } ธรรมที่เป็นวิปยุตต์กับวิปยุตตธรรม เหล่านี้

วิปยุตฺตํ ไม่ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่าไร ?

ไม่ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่านี้

๑๑. เอกาทสมนยมาติกา คือ

สงฺกหิเตน สมฺปยุตฺตํ วิปฺปยุตฺตํ

สงฺกหิเตน ธรรมที่นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้

สมฺปยุตฺตํ ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้ เท่าไร ?

ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่านั้น

วิปฺปยุตฺตํ ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท่าไร ?

ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท่านั้น

๑๒. ทวาทสมนยมาติกา คือ

สมฺปยุตฺเตน สงฺกหิตํ อสงฺกหิตํ

สมฺปยุตฺเตน ธรรมที่เป็นสัมปยุตต์

สงฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่าไร ?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่าไร ?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่านั้น

อสงฺกหิตํ นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้เท่าไร ?

นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้เท่านั้น

๑๓. เตรสมนยมาติกา คือ

อสงฺกหิเตน สมฺปยุตฺตํ วิปฺปยุตฺตํ

อสงฺกหิเตน ธรรมที่นับสงเคราะห์โดย ชันธ์ อายตน ชาติ ไม่ได้

สมฺปยุตฺตํ ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่าไร ?

ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ ได้เท่านั้น

วิปฺปยุตฺตํ ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท่าไร ?

ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท่านั้น

๑๔. จุททสมนยมาติกา คือ

วิปฺปยุตฺเตน สงฺกหิตํ อสงฺกหิตํ

วิปยุตฺเตน ธรรมที่เป็นวิปยุตต์

สงฺคหิตํ นั้บสงฺเคราะห์โดย ขันธิ์ อายตฺน ธาตุ ได้เท่าไร ?

นั้บสงฺเคราะห์โดย ขันธิ์ อายตฺน ธาตุ ได้เท่านี้

อสงฺคหิตํ นั้บสงฺเคราะห์โดย ขันธิ์ อายตฺน ธาตุ ไม่ได้เท่าไร ?

นั้บสงฺเคราะห์โดย ขันธิ์ อายตฺน ธาตุ ไม่ได้เท่านี้

หมายเหตุ คำแปลในนยมาติกาทั้ง ๑๔ นัยที่แสดงมานี้ เป็นการแปลตามบาลี ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในฐานที่เป็นอุทเทส เพราะวณยมาติกาทุกเทสนี้ คล้ายกับเป็นการวางกำหนดขอบเขตที่จะแสดงในนิทเทสต่อไปเท่านั้น ยังไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงความ และองค์ธรรมแต่ประการใด

๕. ปุจฉา ให้แสดง ขันธิ์ ๕ โดย ขันธิ์ อายตฺน ธาตุ เป็นภาษาไทยมาโดยละเอียด ? และให้แสดงด้วยว่าขันธิ์ทั้ง ๕ แต่ละขันธิ์นั้น ว่าโดยพิศดารแล้ว มีอย่างละเท่าไร ?

วิสัชนา ปัญจกัณฺธา = ขันธิ์ ๕ คือ

รูปขันธิ์ เวทนาขันธิ์ สัญญาขันธิ์ สังขารขันธิ์ วิญญาณขันธิ์

ในบรรดาขันธิ์ทั้ง ๕ นี้ คือ

รูป ๒๘ ชื่อว่ารูปขันธิ์นี้ นั้บสงฺเคราะห์ได้ด้วยรูปขันธิ์ ๑ อายตฺน ๑๑ คือ โสฬสกายตนะ ๑๐ ธัมมายตฺน ๑ ธาตุ ๑๑ คือ โสฬสธาตุ ๑๑ ธัมมธาตุ ๑

นั้บสงฺเคราะห์ไม่ได้ ด้วยนามขันธิ์ ๔ มนายตฺน ๑ วิญญาณธาตุ ๗

เวทนาเจตสิก ชื่อว่า เวทนาขันธิ์นี้ นั้บสงฺเคราะห์ได้ ด้วยเวทนาขันธิ์ ๑ ธัมมายตฺน ๑ ธัมมธาตุ ๑

นั้บสงฺเคราะห์ไม่ได้ ด้วยขันธิ์ ๔ อายตฺน ๑๑ ธาตุ ๑๗ ที่เหลือ

สัญญาเจตสิก ชื่อว่าสัญญาขันธิ์นี้ นั้บสงฺเคราะห์ได้ด้วย สัญญาขันธิ์ ๑ ธัมมายตฺน ๑ ธัมมธาตุ ๑

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๔ อายุตน ๑๑ ชาติ ๑๗ ที่เหลือ

เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ชื่อว่าสังขารชั้นๆ นี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วย
สังขารชั้น ๑ ธัมมายุตน ๑ ธัมมชาติ ๑

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๔ อายุตน ๑๑ ชาติ ๑๗ ที่เหลือ

จิต ๘๘ ชื่อว่าวิญญาณชั้นๆ นี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยวิญญาณชั้น ๑ มายตน ๑
วิญญาณชาติ ๗

นับสงเคราะห์ไม่ได้ ด้วยชั้น ๔ อายุตน ๑๑ ชาติ ๑๑ ที่เหลือ และ

รูปชั้น	เมื่อว่าโดยพิศดารแล้ว	มีจำนวน	๒๘ ชั้น
เวทนาชั้น	” ” ” ”	๑๒๑	”
สัญญาชั้น	” ” ” ”	๑๒๑	”
สังขารชั้น	” ” ” ”	๕๐	”
วิญญาณชั้น	” ” ” ”	๑๒๑	”

๖. ปุจฉา ขันธาทิอุทเทสมิก้อย่าง กืออะไร?

วิสัชนา ขันธาทิอุทเทสมิ ๑๕ อย่าง คือ

๑. ขันธอุทเทส	๒. อายุตนอุทเทส	๓. ชาติอุทเทส
๔. สัจจอุทเทส	๕. อินทริยอุทเทส	๖. ปฏิจสสมุปบาทอุทเทส
๗. สติปัฏฐานอุทเทส	๘. สัมมปธานอุทเทส	๙. อิทธิบาทอุทเทส
๑๐. ฌานอุทเทส	๑๑. อปปปัญญอุทเทส	๑๒. บันจันทริยอุทเทส
๑๓. พละอุทเทส	๑๔. โพชฌงค์อุทเทส	๑๕. มัคคอุทเทส

๗. ปุจฉา ปฏิจสสมุปบาท เมื่อว่าโดยองค์และประเภทแล้ว มีอย่างละเท่าไร? กือ
อะไรบ้าง? และการแสดงนับจำนวนบท ๑๒๕ บท ในอัมภันตรมาคิกา
นั้น มีวิธีนับอย่างไรงิจได้ ๑๒๕ บท ขอให้แสดงวิธีนับมาให้ถูกต้อง?

วิสัยชนา ปฏิจสุมบาท เมื่อว่าโดยองค์แล้วมี ๑๒ ด้วยกัน คือ

๑. อวิชชา	๒. สังขาร	๓. วิญญาณ	๔. นามรูป
๕. สฬายตน	๖. ผัสส	๗. เวทนา	๘. ตัณหา
๙. อุปาทาน	๑๐. ภว	๑๑. ชาติ	๑๒. ชรามรรณะ

และเพื่อว่าโดยประเภทแล้วมี ๑๔ ด้วยกัน คือ

๑. อวิชชา	๒. สังขาร	๓. วิญญาณ
๔. นามรูป	๕. สฬายตน	๖. ผัสส
๗. เวทนา	๘. ตัณหา	๙. อุปาทาน
๑๐. ภว	๑๑. ชาติ	๑๒. ชรา
๑๓. มรณ	๑๔. โสภ	๑๕. ปริเทว
๑๖. ทุกข์	๑๗. โทมนัส	๑๘. อุปายาส

และแสดงการนับจำนวนบท ๑๒๕ บท ในอัฏฐกันตรมัตถิกานั้น มีวิธีนับดังนี้คือ

ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สัจ ๕ อินทรีย์ ๒๒ ปฏิจ ๑๒ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ ฌาน ๕ อัปปมัญญา ๔ รวมเป็น ๙๓ บท

อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘ ผัสสสัตตการาสี ๗ รวม ๒๕ บท

$๙๓ + ๒๕ = ๑๒๕$ บท ดังนี้

ในจำนวนอุปัตติภาว ๙ อย่างนี้

กามภว องค์ธรรมได้แก่ กามวิปากจิต ๒๓ เจตสิก ๓๓ กัมมชรูป ๒๐

รูปภว องค์ธรรมได้แก่ รูปวิปากจิต ๕ จักขุริมวิญญาณเจต ๒ โสทวิญาณจิต ๒ สัมปยุตตจิต ๒ สันตริณจิต ๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ๑๕

(เวทนา ๑ ภาวรูป ๒ ฌาน ๑ ขิวหา ๑ กายะ ๑)

อรุภว องค์ธรรมได้แก่ อรูปวิปากจิต ๔ เจตสิก ๓๐

สัญญา องค์กรธรรมได้แก่ โลกียวิปากจิต ๓๑

(เว้นเนวสัญญานาสัญญายตนวิปาก ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ๒๐

อสัญญา องค์กรธรรมได้แก่ ชีวิตนวกกลายเนวสัญญานาสัญญายว องค์กรธรรมได้
แก่ เนวสัญญานาสัญญายตนวิปาก ๑ เจตสิก ๓๐

เอกโวการภา องค์กรธรรมได้แก่ ชีวิตนวกกลาป

จตุโวการภา องค์กรธรรมได้แก่ อนุวิปากจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ปัญจโวการภา องค์กรธรรมได้แก่ กามวิปากจิต ๒๓ รูปวิปาก ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูป ๒๐

๕. ปุจฉา ให้แสดงหัวข้อดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งองค์กรธรรมตามสมควร ก. ขาติ ข.
ชรา ค. มรณ ฉ. เพราะเหตุไร ขาติ ชรา มรณะ ทั้ง ๓ นี้ จึงสังกัด
เคราะห์ใดเฉพาะรูปขันธ์ สังขารขันธ์ ฐัมมายตน ฐัมมธาตุ เท่านั้น?

วิสัชนา ก. ขาติมี ๒ อย่าง คือ

๑. รูปขาติ องค์กรธรรมได้แก่การที่กำลังเกิด คืออุปาทกขณของนิพันนรูป ๑๘
๒. นามขาติ องค์กรธรรมได้แก่นามขันธ์ ๕ ซึ่งกำลังเกิด คืออุปาทกขณของ
นามขันธ์ ๕

ข. ชรา มี ๒ อย่าง คือ

๑. รูปชรา องค์กรธรรมได้แก่ การที่กำลังแก่ คือจิตติขณของนิพันนรูป ๑๘ คือ
จิตติปัตตรูป ๔๙ ขณะ

๒. นามชรา องค์กรธรรมได้แก่ จิตติขณของนามขันธ์ ๕

ค. มรณ มี ๒ อย่าง คือ

๑. รูปมรณ องค์กรธรรมได้แก่ การที่กำลังดับ คือภังคขณของนิพันนรูป ๑๘
๒. นามมรณ องค์กรธรรมได้แก่ การที่กำลังดับ คือภังคขณของนามขันธ์ ๕

ฆ. และเพราะเหตุที่ ชาติ ขรา มรณะ ของนามชั้น ๔ เหล่านี้ จะถือเอาการ เสวยอารมณ์ การจำอารมณ์ การรู้อารมณ์ ซึ่งเป็นกิจของปรมาต্মโดยแท้ไม่ได้ ได้แต่ เพียงคือเอากิจของปรมาต্মที่ไม่ใช่โดยแท้ คือการปรุงแต่งสังขตธรรมเท่านั้น

๑๐. ปุจฉา ให้แสดงเหตุที่รูปารมณ์ของรูปพรหมเป็นรูปายตน รูปธาตุได้ แต่คันธ รส โผฏฐัพพะ ของรูปพรหมเป็นคันธายตน คันธธาตุ รสายตน รสธาตุ โผฏฐัพพายตน โผฏฐัพพธาตุ ไม่ได้?

วิสัชนา เอกตลวาสิกานัญหิ เสสพुरुหมานิ จกขุสพภูวโต ตสฺสสารมมณตฺตา ตตฺถ รูปายตนํ อุทฺธงฺกั (มาในธาตุกถาอรรถกถา) พระพุทธองค์ทรงยกรูปารมณ์ ใน รูปภูมิขึ้นเป็นรูปายตนนั้น เพราะรูปารมณ์คือรูปร่างสัณฐานสี่สรวรรณของพรหมเหล่านี้ ย่อมเป็นอารมณ์แห่งจักขุปสาทของรูปพรหมอื่นๆ ที่อยู่ในชั้นเดียวกันได้ (ส่วน คันธ รส โผฏฐัพพ ที่เกิดอยู่ในพรหมเหล่านี้ เป็นอารมณ์ของพรหมอื่นๆ ซึ่งกันและกันไม่ได้ เพราะบรรดาพรหมเหล่านั้นไม่มีมานปสาท ชิวหาปสาท และกายปสาท ด้วยเหตุนี้ คันธ รส โผฏฐัพพ จึงเป็น คันธายตน คันธธาตุ รสายตน รสธาตุ โผฏฐัพพายตน โผฏฐัพพธาตุ ไม่ได้ เพียงแต่เป็นรูปธรรมสามัญ ฉะนั้นจึงนับเป็นธัมมายตน ธัมมธาตุ)

๑๑. ปุจฉา ให้แสดงคาถาที่แสดงปฏิภาณสังขยาพร้อมทั้งคำแปล และแสดงภาพที่ แสดงถึงตัวอักษรแทนตัวเลข ๑ ถึง ๐ มาด้วย?

วิสัชนา

กาถี ภูทิกิ ยการาทิ นวสงฺขยา ปกาสิตา

ปญฺจสงฺขยา ปการาทิ สุลฺลณนาม สรณนาฯ

อักษรที่บันทึกทั้งหลาย แสดงนับจำนวนเป็น ๑ ถึง ๙ นั้น คือ

ตั้งแต่อักษร ก ถึง ฉ รวม ๙ ตัว หมวดหนึ่ง

ตั้งแต่อักษร ฐ ถึง ฐ รวม ๙ ตัว หมวดหนึ่ง

ตั้งแต่อักษร ย ถึง พ รวม ๙ ตัว หมวดหนึ่ง

อักษรที่บันทึกทั้งหลาย แสดงนับจำนวนเป็น ๑ ถึง ๕ นั้น คือ ตั้งแต่อักษร ป ถึง ม รวม ๕ ตัว หมวดหนึ่ง

อักษรที่บันทึกทั้งหลายแสดงนับเป็นสูญนั้น คือ สระ ๘ ตัว และ ฌ.น. รวม ๑๐ ตัว

ภาพที่แสดงถึงตัวอักษรแทนตัวเลข ๑ ถึง ๑๐

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	อ. อา.
ฎ	จ	ท	ฒ	ณ	ด	ต	ท	ธ	อิ. อี
ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ส	ห	ฬ	อุ. อุ.
									เอ. โอ.
ป	ผ	พ	ภ	ม					ฌ. น.

จบปูจนา—วิสัยชนา ในข้อความเบื้องต้นในธาตุกลาสรูปัตถนิสสย

ปจฺจนยนิทเทส

๑๑. ปุจนา ให้แสดงคาถาแสดงบทที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในปจฺจนยนิทเทส พร้อมทั้งแปล และธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในปจฺจนยนิทเทสนี้เป็นธรรมชนิดไหน ? ได้แก่ธรรมอะไรบ้าง ?

วิสัยชนา แสดงว่า

ชนธาทิ อินฺทฺริยนฺตานิ

อรุณวิส สมฺปปาเท

เอกสฺมฺมจฺจิ วุจฺจเร

โสฬสเสว ตโต ปเร

พาหิรโต ดิกทุก

ปกฺกขิปิตฺวาน โกสลา ฯ

พินฺนํจำนวนบทที่แสดงในปฐมนยนิทเทศนี้มี ๓๗๑ บท ดังนี้คือ

ตั้งแต่ชั้น ๕ เป็นต้น จนถึงอินทรี ๒๒ เป็นที่สุดนั้น มี ๖๑ บท

ในปฏิจสุมปบาท มี ๒๘ บท

ธรรมที่ต่อจากปฏิจสุมปบาทไปนั้น มี ๑๖ บท เมื่อเอาดิกบท ๖๖ และทุกบท ๒๐๐ บท จากพาหิรมาติกาเข้ารวมกับบทที่อยู่ในอัฏฐกันตรมาติกาแล้ว คงเป็นจำนวน ๓๗๑ บท และธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในปฐมนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมที่นับสงเคราะห์ด้วยชั้น อายตน ชาติ ได้และไม่ได้ และได้แก่ปรมัตถะธรรมทั้งหมด

๑๒. ปุจฉา ในปฏิจสุมปบาทมี ๒๘ บทนั้น นับอย่างไรจึงได้ ๒๘ ขอฟัง ?

วิสัชนา วิธีนับดังนี้คือ ปฏิจสุมปบาทนี้ เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมี ๑๘ กัมมภาวนับเป็น ๑ อุปัตติภาวนับเป็น ๙ รวมเป็น ๑๐ บวกกับจำนวน ๑๘ จึงเป็น ๒๘ บท

๑๓. ปุจฉา ข้อปุจฉา-วิสัชนา ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในชาตุกถาปกรณ์ มีอย่างละเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

วิสัชนา ปุจฉามี ๓ อย่าง คือ

๑. ปุจฉาที่เกี่ยวกับชั้น

๒. ปุจฉาที่เกี่ยวกับอายตน

๓. ปุจฉาที่เกี่ยวกับชาติ

วิสัชนาก็มี ๓ อย่างเช่นเดียวกับปุจฉา คือ

๑. วิสัชนาที่เกี่ยวกับชั้น

๒. วิสัชนาที่เกี่ยวกับอายตน

๓. วิสัชนาที่เกี่ยวกับชาติ

๑๔. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา พร้อมทั้งแปลของวิญญานกัณฑ์ธสุทฺธ โดยสังกัหิตาสังกัหิต ตามปฐมนยนิทเทศ ?

วิสัชนา ปุจฉา วิญญานกฺขนฺโธ กตฺถิ ขนฺเธหิ กตฺถายตเนติ กตฺถิ ธาตุหิ สงฺกัหิตโต วิญญานชฺชนฺธํคิอจิต ๔๔ ที่มีอาร์มมณ วิชานนลักขณะ นัปปสงเคราะห์ได้ด้วย ชฺชนฺธํ อายตน ธาตุ เทาไร

วิสัชนา วิญญานกฺขนฺโธ เอเกน ขนฺเธน เอเกนายตเนน สตฺตฺถิ ธาตุหิ สงฺกัหิตโต วิญญานชฺชนฺธํนัปปสงเคราะห์ได้ด้วยวิญญานชฺชนฺธ ๑ มนายตนะ ๑ วิญญานธาตุ ๗

ปุจฉา กตฺถิ อสงฺกัหิตโต
วิญญานชฺชนฺธํ นัปปสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชฺชนฺธํ อายตน ธาตุ เทาไร

วิสัชนา วิญญานกฺขนฺโธ จตุหิ ขนฺเธหิ เอกาทสหายตเนหิ เอกาทสฺหิ ธาตุหิ อสงฺกัหิตโต วิญญานชฺชนฺธํ นัปปสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชฺชนฺธ ๔ อายตนะ ๑๑ ธาตุ ๑๑ ที่เหลือ

๑๕. ปุจฉา คำว่า มุล และ มุลี้ มีความหมายว่าอย่างไร ในชั้นนิตเทศมีมุลและมุลีเท่าไร ก็อะไรบ้าง และในนยทั้ง ๑๔ ในธาตุกุปกรณ์ นยไหนมีทั้ง มุล-มุลี และนยไหนไม่มีเลย ?

วิสัชนา คำว่า มุล หมายความว่า ยกขึ้นเป็นประธาน ส่วนมุลินั้นหมายถึงองค์ประกอบ หรือมุลเปรียบเหมือนตัวหม้อ มุลีเปรียบเหมือนฝาหม้อก็ได้ ในชั้นนิตเทศมุลมี ๔ คือ

๑. เอกมุล ๒. ทวิมุล ๓. ติมุล ๔. จตุมุล

เอกมุลมี ๔ อย่างคือ ๑. รุปกัชนฺธเอกมุล ๒. เวทนากัชนฺธเอกมุล ๓. สัมผากัชนฺธเอกมุล ๔. สังขารกัชนฺธเอกมุล รุปกัชนฺธเอกมุลมีมุลี ๔ คือ ๑. เวทนากัชนฺธมุลี ๒. สัมผากัชนฺธมุลี ๓. สังขารกัชนฺธมุลี ๔. วิมผากัชนฺธมุลี

ทวิมูล ได้แก่รุกข์ขันธ และเวทนากขันธเป็นมูล สัมมกขันธ สังขารักขันธ
วิญญานกขันธเป็นมูลได้แก่รุกข์ขันธ เวทนากขันธ และสัมมกขันธ สังขารักขันธ
วิญญานกขันธเป็นมูล

จตุมูล ได้แก่รุกข์ขันธ เวทนากขันธ สัมมกขันธ และสังขารักขันธเป็นมูล
วิญญานกขันธเป็นมูล มูล—มูลี พระองค์ทรงแสดงไว้เฉพาะในปฐมนันทิเทศน์เท่านั้น
นย ๑๓ ที่เหลือ ไม่ทรงแสดง

๑๖. ปุจฉา คำว่า มูล มูลี พระองค์ทรงขึ้นแสดงอย่างละไหนในคำปุจฉาข้อหนึ่งๆ ?

วิสัชนา คำว่ามูล ทรงยกขึ้นไว้ตั้งแต่ ๑ ขึ้นไป ถึง ๒ ๓ ๔ เป็นต้นก็ได้ แล้วแต่
หัวข้อในธรรมหมวดนั้น เช่น ขันธ ๕ มูล มีได้ตั้งแต่ ๑ ถึง ๔ ส่วนมูลนั้นพระองค์ทรง
ยกขึ้นแสดงที่ละอันเท่านั้น

๑๗. ปุจฉา ให้แสดงจำนวนขันธ ๕ อายุต ๑๒ ชาติ ๑๘ โดยภาษาบาลี ให้ถูกต้องตามหลัก ?

วิสัชนา

จำนวน	ขันธ	อายุต	ชาติ
๑.	เอเกน ขนฺธเหิ	เอเกนอายุตเนน	เอกาย ชาติฺยา
๒.	ทฺวี่หิ ขนฺธเหิ	ทฺวี่หายตเนหิ	ทฺวี่หิ ชาติฺหิ
๓.	ตีหิ ขนฺธเหิ	ตีหายตเนหิ	ตีหิ ชาติฺหิ
๔.	จตุหิ ขนฺธเหิ	จตุหายตเนหิ	จตุหิ ชาติฺหิ
๕.	ปญฺจหิ ขนฺธเหิ	ปญฺจหายตเนหิ	ปญฺจหิ ชาติฺหิ
๖.		ฉหายตเนหิ	ฉหิ ชาติฺหิ
๗.		สตุตฺตหายตเนหิ	สตุตฺตหิ ชาติฺหิ
๘.		อฏฺฐหายตเนหิ	อฏฺฐหิ ชาติฺหิ

วิธีชนา แสดงดังนี้ คือ

เกทสุทอ		จันตนิทเทส					
		สังคหิต			อสังคหิต		
		ช	อ	ธ	ช	อ	ธ
รูปกขฬโธ	1	๑	๑๑	๑๑	๔	๑	๑๗
เวทณากขฬโธ	2	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
สณณากขฬโธ	3	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
สงขารกขฬโธ	4	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
วิณณณากขฬโธ	5	๑	๑	๗	๔	๑๑	๑๑

ตารางที่ ๑

จันตนิทเทส																
เกทเอกมุลาทิ																
มุข มุข		มุข		2		3		4		5						
				สังคหิต		อสังคหิต		สังคหิต		อสังคหิต						
				ข	อ	ธ	ข	อ	ธ	ข	อ	ธ	ข	อ	ธ	
เอกมุข				1	๒	๑๑	๑๑	๓	๑	๗	๒	๑๒	๑๘	๓	x	x
				2	๒	๑	๑	๓	๑๑	๑๗	๒	๒	๘	๓	๑๐	๑๐
				3	๒	๑	๑	๓	๑๑	๑๗	๒	๒	๘	๓	๑๐	๑๐
				4							๒	๒	๘	๓	๑๐	๑๐
ทวิมุข		2	1	๓	๑๑	๑๑	๒	๑	๗	๓	๑๒	๑๘	๒	x	x	
ติมุข		3	2	1	๔	๑๑	๑๑	๑	๑	๗	๔	๑๒	๑๘	๑	x	x
	4	3	2	1							๔	๑๒	๑๘	x	x	x

ตารางที่ ๒

๑๘. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา เป็นภาษาไทย ในมนายตนสูตร โดยสังคหิตาสังคหิต ?

วิสัชนา ปุจฉา มนายตนนี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตน ๓๓ ชาติ ๓๓ เท้าไร

วิสัชนา มนายตนนี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยวิมวณชั้น ๑ มนายตน ๑ วิมวณชาติ ๗

ปุจฉา มนายตนนี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๓ อายุตน ๓๓ ชาติ ๓๓ เท้าไร ?

วิสัชนา มนายตนนี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๔ อายุตน ๑๑ ชาติ ๑๑ ที่เหลือ

๑๙. ปุจฉา ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้

ก. อสงขตัม ขนฺธโต ถเปตฺวา ปญฺจหิ ขนฺเธหิ

ทฺวาทสยตเนหิ อญฺจารสหิ ชาติฺหิ สงฺคหิตานิ

ข. น เกหิจิ ขนฺเธหิ น เกหิจิ อายุตเนหิ

น กาหิจิ ชาติฺหิ อสงฺคหิตานิ

วิสัชนา ก. ยกเว้นนิพพานที่นับสงเคราะห์โดยความเป็นชั้นเสียแล้ว นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๕ อายุตน ๑๒ ชาติ ๑๘

ข. นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตน ๓๓ ชาติ ๓๓ อย่างใดอย่างหนึ่งไม่มี

๒๐. ปุจฉา ให้แสดงภาพอายตณนิเทศ ทั้งเภทสูตร เภทเอกมุลาทิ

ตามตารางที่ ๑ และตารางที่ ๒ ?

วิธานนา แสดงดังนี้ คือ

เกณฑลุตถิ		อาบตณนิกเทส					
		สังคหิต			อสังคหิต		
		จ	อ	ธ	จ	อ	ธ
จกขบตณ	1	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
โสตาบตณ	2	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
ฆาณบตณ	3	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
จีวบตณ	4	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
กายบตณ	5	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
รพบตณ	6	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
สัททบตณ	7	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
คนธบตณ	8	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
รสบตณ	9	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
ไญยรพพบตณ	10	๑	๑	๑	๕	๑๑	๑๗
มหบตณ	11	๑	๑	๗	๕	๑๓	๑๑
ธมมบตณ	12	*๕	๑	๑	๑	๑๑	๑๗

ตารางที่ ๑

๒๗๖

๗. นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยฉันท์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร ภาษาบาลีจะว่าอย่างไร ?

วิสัยชนา ภาษาบาลีว่า

ก. จกขุธาตุ จ โสตราตุ จ กติหิ ขนุเรหิ กติหายคเนหิ กติหิ ธาตุหิ
สงคหิตา

ข. กติหิ อสงคหิตา

๒๒. ปุจฉา ให้แสดงภาพธาตุนิเทศ ตามตารางที่ ๑ และที่ ๒

วิสัยชนา แสดงดังนี้ คือ

เภทสัทธ		ธาตุนิเทศ					
		สังคหิต			อสังคหิต		
		ช	อ	ธ	ช	อ	ธ
จักข	ธาตุ	1	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
โสต	๑๑	2	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
ฆาน	๑๑	3	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
จีวหา	๑๑	4	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
กาย	๑๑	5	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
รูป	๑๑	6	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
สัทท	๑๑	7	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
คหธ	๑๑	8	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
รส	๑๑	9	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
โณรสพ	๑๑	10	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
จกขวิญญาน	๑๑	11	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
โสตวิญญาน	๑๑	12	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
ฆาน	๑๑	13	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
จีวหา	๑๑	14	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
กาย	๑๑	15	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
มโน	๑๑	16	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
มโนวิญญาน	๑๑	17	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑	๑๑
ธมม	๑๑	18	*๔	๑๑	๑	๑๑	๑๑

ตารางที่ ๑

ธาตุนิทเทสเอกมูลาติ																			
ป ↓	ล →	วิเศษวิเศษ ๙						วิเศษวิเศษ ๙						วิเศษวิเศษ ๙					
		23		45		67		89		1011		1213		1415		1617		18	
		สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต	สังกต	อสังกต
เอ ↓ ก ↓ ม ↓ ล	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	
๑	๒	๓	๔	๕															

วิธัชชา ปุริสินทริย์ เอเกน ขนุเรน เอเกนายนเนน เอกาย ชาติยา สงฺกหิต์
 ปุริสินทริย์นี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยรูปชั้น ๑ ธัมมายนตน ๑ ธัมมธาตุ ๑

ปุจณา กตฺติ อสงฺกหิต์

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น ๑ อายตน ๑ ธาตุ เท่าไร

วิธัชชา จตุหิ ขนุเรหิ เอกาทสหายตนเนหิ สตุตฺรสนฺหิ ชาติหิ อสงฺกหิต์

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนามชั้น ๔ อายตน ๑๑ ธาตุ ๑๗ ที่เหลือ

๒๔. ปุจณา ให้แสดงภาพอินทรี ๒๒ ตามตารางที่ ๑ และ ที่ ๒

วิธัชชา แสดงดังนี้ คือ

เภทสูกถ		อินทรียนิทเทส					
		สังคหิต			อสังคหิต		
		ก	ข	ค	ก	ข	ค
จักขุณทริย์	1	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
โสตฺถินทริย์	2	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ฆานินทริย์	3	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ชีวนทริย์	4	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
กายินทริย์	5	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
อิตถินทริย์	6	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ปุริสินทริย์	7	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ชีวนทริย์	8	๒	๑	๑	๓	๑๑	๑๗
มณินทริย์	9	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๑
สัจจินทริย์	10	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ทักขินทริย์	11	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
โสมนสฺสสินทริย์	12	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
โทมนสฺสสินทริย์	13	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
อูปกฉินทริย์	14	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
สทฺธิณทริย์	15	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
วิริยินทริย์	16	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
สติณทริย์	17	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
สมาธิณทริย์	18	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
ปณินทริย์	19	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
อนญณตณณสลามีดินทริย์	20	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
อญฺญินทริย์	21	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
อญฺญาตาวินทริย์	22	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗

ตารางที่ ๑

ตารางที่ ๒

๒๕. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา และแปล ของนิโรธสังข์ ตามปทมนย
นิตเทส พร้อมทั้งแสดงภาพตามตารางทั้งสองของสังขจนิเทศด้วย

วิสัชนา ปุจฉา นิโรธสังข์ กัตถิ ขนฺธเหติ กัตถายตเนหิ กัตถิ ชาติหิ สงฺกหิตํ
นิโรธสังข์^๕ นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น^๕ อายตน ชาติ เทาไร ?

วิสัชนา นิโรธสังข์ น เกหิจิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน เอกาย ชาติยา สงฺกหิตํ

นิโรธสังข์^๕ นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้นอายตนชาติอย่างใดอย่างหนึ่งไม่มี แต่นับ
สงเคราะห์ได้ด้วย ธรรมายตน ๑ ธรรมชาติ ๑

ปุจฉา กัตถิ อสงฺกหิตํ

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น^๕ อายตน ชาติ เทาไร

วิสัชนา ปญฺหิ ขนฺธเหติ เอกาทสยตเนหิ สตุตรสหิ ชาติหิ อสงฺกหิตํ

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยชั้น^๕ อายตน ๑๑ ชาติ ๑๗ (เว้นธรรมายตน ธรรม-
ชาติ)

แสดงภาพของสังขจนิเทศดังนี้ คือ

เภทสัทธ		สังขจนิเทศ					
		สังคหิต			อสังคหิต		
		ก	ข	ค	ก	ข	ค
ทุกขสังขจ	1	๔	๑๒	๑๘	x	x	x
สมุททยสังขจ	2	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
นิโรธสังขจ	3	*	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
มคฺคสังขจ	4	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗

ตารางที่ ๑

มุลี มุล		สังขนิทเทศ. เปกเอกมูลาติ																		
		2						3						4						
		สังคหิต			อสังคหิต			สังคหิต			อสังคหิต			สังคหิต			อสังคหิต			
		พ	อ	ธ	พ	อ	ธ	พ	อ	ธ	พ	อ	ธ	พ	อ	ธ	พ	อ	ธ	
เอกมูล	{	1	๔	๑๒	๑๘	x	x	x	*๔	๑๒	๑๘	x	x	x	๔	๑๒	๑๘	x	x	x
		2							*๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗	๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
		3													*๑	๑	๑	๔	๑๑	๑๗
		4																		
ทวิ	2	1							*๔	๑๒	๑๘	x	x	x	๔	๑๒	๑๘	x	x	x
ติ	3	2	1												*๔	๑๒	๑๘	x	x	x

ตารางที่ ๒

๒๖. ปุจฉา ถามว่า สังขารที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอวิชชาเป็นเหตุ นับสงเคราะห์ได้ด้วย
ชั้น ๓ อายุตณ ชาติ เท้าไร คำบาลีจะว่าอย่างไร ?

วิสัชนา คำบาลีว่า ปุจฉา อวิชชาปุจฉา สงขารรา กตฺถิ ขนฺธเห กตฺถายต
เนหิ กตฺถิ ชาติหิ สงคหิตา

๒๗. ปุจฉา ผัสสสัตตการาสันนิทเทศ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในปฐมนัยนิตเทศน์
มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?

วิสัชนา มี ๗ อย่าง คือ ๑. ผัสสนิทเทศ ๒. เวทนานิทเทศ ๓. สัมผทานิทเทศ
๔. เจตнанิทเทศ ๕. จิตตนิทเทศ ๖. อธิโมกขนิทเทศ ๗. มนสิการนิทเทศ

๒๘. ปุจฉา การแสดงพาหิรมาดิกานิทเทศสำหรับปฐมนัยนิตเทศน์ ได้ทรงแสดง
ตามคัมภีร์ไหนในบรรดาคัมภีร์ทั้ง ๑ ในพระอภิธรรม

วิสัชนา ได้ทรงแสดงตามพระธัมมสังคณีปกรณ์ทั้งหมด คือติกมาติกา ๒๒ ว่าโดย
บทเป็น ๖๖ บท ทุกมาติกา ๑๐๐ ว่าโดยบทเป็น ๒๐๐ บท รวมเป็น ๒๖๖ บท และการ
แสดงของปฐมนัยนิตเทศน์ ก็แสดงการนับสงเคราะห์ได้และไม่ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตณ ชาติ

จบปุจฉา-วิสัชนา ในปฐมนัยนิตเทศ

ทุดิยนยนิทเทศ

๒๘. ปุจฉา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทุดิยนยนิทเทศไว้ว่าอย่างไร และแปลว่าอย่างไร ?

วิสัชนา ทรงแสดงว่า

ทสายนนา สตุตรส ธาตุโย
สตุตฺติทุริยา อสณฺณิกโว เอกโวการภโว
ปริเทโว สนิทฺสสนสปปิณฺโณ อนิทฺสสนํ
ปุนเทว สปปิณฺโณ อุปาทาติ ฯ

บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทุดิยนยนิทเทศนี้มี ๔๒ บท คือ โอฬาริกายตนะ ๑๐ ธาตุ ๑๗ (เว้นธัมมธาตุ) รูปอินทรี ๗ มีจักขุนทรี ๑ เป็นต้น จนถึง ปุริสินทรี ๑ เป็นที่สุด อสณฺณิกภ ๑ เอกโวการภ ๑ ปริเทวบท ๑ สนิทฺสสนสปปิณฺมบท ๑ อนิทฺสสนสปปิณฺมบท ๑ สนิทฺสสนบท ๑ สปปิณฺมบท ๑ อุปาทาบท ๑ รวม ๔๒ บท

๓๐. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทุดิยนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน และมีธรรมกี่ประเภท ก็อะไรบ้าง อธิบาย ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทุดิยนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดเหมือน ๒ ต่าง ๑ สำหรับจิต และเหมือน ๑ ต่าง ๒ สำหรับรูป เมื่อสรุปแล้วก็มีธรรมอยู่ ๒ ประเภทเท่านั้น คือ ธรรมที่มีขันธอายตนะเหมือนกันแต่ธาตุต่างกัน (สำหรับจิต) ขันธเหมือนกันแต่อายตนะธาตุต่างกัน (สำหรับรูป)

๓๑. ปุจฉา ทุดิยนยนิทเทศมีกี่อย่างคืออะไรบ้าง ? และอัฏกัณฺฐครมาติกานิทเทศมีกี่อย่างคืออะไรบ้าง ?

วิสัยชนา มี ๒ อย่าง ๑. อัปภันตรมติกานิทเทศ ๒. พาทิรมาติกานิทเทศ อัปภันตรมติกานิทเทศมี ๔ อย่าง คือ ๑. อายตณินิทเทศ ๒. ธาตุินิทเทศ ๓. อินทริยนิทเทศ ๔. ปฏิจจสมุปบาทนิทเทศ

๓๒. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา วิสัยชนา พร้อมทั้งแปล ของโสตายตณินิทเทศ ตามทุตติยนิทเทศ ?

วิสัยชนา ปุจฉา โสตายตเนน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหน สงฺกหิตา อายตนสงฺกเหน อสงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหน อสงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหิ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

โสตายตณินี้ นับสงเคราะห์รูป ๒๗ (เว้นโสตปสาท) โดยความเป็นรูปขันธ์ได้ แต่นับสงเคราะห์โดยความเป็นโสตายตณ โสตธาตุไม่ได้ รูป ๒๗ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตณ ธาตุ เทาไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธเหิ ทวฺหายตเนหิ อฏฺฐหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา รูป ๒๗ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยนามขันธ์ ๔ อายตณ ๒ คือ โสตายตณะ มนายตณะ ธาตุ ๔ โสตธาตุ วิญญาณธาตุ ๗

๓๓. ปุจฉา อายตณินิทเทศ ที่แสดงในทุตติยนิทเทศนี้มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?

วิสัยชนา มี ๑๐ อย่างคือ ๑. จักขายตณินิทเทศ เป็นต้น จนถึง ๑๐ โผฏฐัพพายตณินิทเทศ

๓๔. ปุจฉา ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้

จกฺขุวิญญาณธาตุยา เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหน สงฺกหิตา อายตนสงฺกเหน สงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหน อสงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหิ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา ?

วิสัยชนา จักขุวิญญาณธาตุนี้ นับสงเคราะห์วิญญาณธาตุ ๖ ที่เหลือ โดยความเป็น
 วิญญาณขันธ์และมนายตนได้ แต่นับสงเคราะห์โดยความเป็นจักขุวิญญาณธาตุไม่ได้ วิญ-
 ญาณธาตุ ๖ ที่เหลือเหล่านั้น นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตน ธาตุ เท่าไร ?

๓๕. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีตามที่ ฯลฯ ไว้ดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องแปล) ตามทศิยนยนิท-
 เทส ?

อิตฺถินฺทริเยน เย ธมฺมา ฯลฯ อสงฺคหิตา

เต ธมฺมา กตฺถิ ฯลฯ อสงฺคหิตา ?

วิสัยชนา อิตฺถินฺทริเยน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกहेเน สงฺคหิตา อายตนสงฺกहेเน
 อสงฺคหิตา ธาตุสงฺกहेเน อสงฺคหิตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหติ กตฺถายตนเนติ กตฺ-
 ทิ ธาตุหิ อสงฺคหิตา

๓๖. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา วิสัยชนา เป็นภาษาไทย ของ สนิทสสนปทนิทเทส
 ตามทศิยนยนิทเทส ?

วิสัยชนา ถ้ามว่า สนิทสสนธรรมนี้ นับสงเคราะห์รูป ๒๗ (เว้นรูปารมณ) โดย
 ความเป็นรูปขันธ์ได้ แต่นับสงเคราะห์โดยความเป็นรูปายตน รูปธาตุ ไม่ได้ รูป ๒๗
 เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ขันธ์ อายตน ธาตุ เท่าไร ?

แก้ว่า รูป ๒๗ เหล่านี้นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย นามขันธ์ ๔ อายตน ๒ คือ
 รูปายตนะ มนายตนะ ธาตุ ๘ คือรูปธาตุ ๑ วิญญาณธาตุ ๗

๓๗. ปุจฉา ให้เขียนตารางอธิบายในทศิยนยนิทเทส ?

วิสัยชนา

ตารางอธิบายในทุตินิทเทศ ฝ่ายรูป

เครื่องหมาย	ความหมาย	ประธานบท	เย ฐมา
๑	จักขายนั	๑	๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐
๒	โสตยตนั	๒	๑-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐
๓	ฆานายตนั	๓	๑-๒-๔-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐
๔	ชีวิหายตนั	๔	๑-๒-๓-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐
๕	กายายตนั	๕	๑-๒-๓-๔-๖-๗-๘-๙-๑๐
๖	รูปายตนั	๖	๑-๒-๓-๔-๕-๗-๘-๙-๑๐
๗	สัททายตนั	๗	๑-๒-๓-๔-๕-๖-๘-๙-๑๐
๘	คันธายตนั	๘	๑-๒-๓-๔-๕-๖-๗-๙-๑๐
๙	รสายตนั	๙	๑-๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๑๐
๑๐	โผฏฐัพพายตนั	๑๐	๑-๖-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙

ตารางอธิบายในทุตินยนิทเทศ ฝ่ายนาม

เครื่องหมาย	ความหมาย	ประธานบท	เย ฐมา
๑	จักขุวิญญาณธาตุ	๑	๒-๓-๔-๕-๖-๗
๒	โสต ,, ,,	๒	๑-๓-๔-๕-๖-๗
๓	ฆาน ,, ,,	๓	๑-๒-๔-๕-๖-๗
๔	ชีวิหา ,, ,,	๔	๑-๒-๓-๕-๖-๗
๕	กาย ,, ,,	๕	๑-๒-๓-๔-๖-๗
๖	มโนธาตุ	๖	๑-๒-๓-๔-๕-๗
๗	มโนวิญญาณธาตุ	๗	๑-๒-๓-๔-๕-๖

จบปจจา-วิสัยชนา ในทุตินยนิทเทศ

ตติยนิทเทศ

๓๘. ปุจฉา ให้แสดงคาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในตติยนิทเทศ พร้อม
ทั้งแปล ?

วิสัชนา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในตติยนิทเทศ

(๑) ตโย ขนฺธา ตถา สจฺจา	อินฺทฺริยานิ จ โสฬส
ปทานิ ปจฺจยาการะ	จฺจทฺทสุปริ จฺจทฺทสุส ฯ
(๒) สมตฺติส ปทา โหนฺติ	โคจฺจนเกสุ ทสฺสวถ
ทฺเว จฺพนฺตร ทฺกา	อญฺจ โหนฺติ มหฺนฺตราคิ ฯ

๑. นักศึกษาทั้งหลาย ฟังทราบบทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในตติยนิท
เทศ คือ เจตสิกชั้น ๓

สัจจ ๓ คือ สมุทยสัจจ นิโรธสัจจ มัคคสัจจ

อินทรีย์ ๑๖ (เว้นปสาทอินทรีย์ ๕ มนินทรีย์ ๑)

ปฏิจสุมปบาท ๑๔ บท (เว้นวิญญาน นามรูป สฬายตน อุปัตติตว ปริเทว)

บทที่ต่อจากปฏิจสุมปบาท ๑๔ บท (เว้นอิทธิบาท จิต)

๒. บท ๓๐ บท ที่อยู่ในโคจจน ๑๐

อปัจจัยบท อสังขตบท ที่อยู่ในจุพนฺตรทุกบท ๘ บท ที่อยู่ในมหฺนฺตรทุกบท ๙๐ บท

๓๙. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในตติยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน
คืออะไรบ้าง ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในตติยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดที่ชั้น
ต่างกัน อายุตนะ ชาติ เหมือนกัน หรือจะเรียกเป็นธรรมชนิดเหมือน ๒ ต่าง ๑ ก็ได้
ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๔๐. ปุจฉา อัมภัตตมัตถกานิทเทศ ที่ทรงแสดงในตติยยนิทเทศนี้ มีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? และอย่างนั้น ๆ แบ่งออกไปอีกอย่างละเท่าไร ก็อะไรบ้าง ?

วิสัชนา มี ๒ คือ ๑. ขันธาทินิทเทศ ๒. ผัสสสัตตกราสินิทเทศ

ขันธาทินิทเทศ มี ๑๒ อย่าง คือ

๑. ขันธาทินิทเทศ	๒. สัจจาทินิทเทศ	๓. อินทริยาทินิทเทศ
๔. ปฏิจาสมุปาทาทินิทเทศ	๕. สติปัฏฐานาทินิทเทศ	๖. สัมมปธานาทินิทเทศ
๗. ฌานาทินิทเทศ	๘. อปัปปีณญาณาทินิทเทศ	๙. ปัญจอินทริยาทินิทเทศ
๑๐. พลนัทินิทเทศ	๑๑. โพชฌงค์นัทินิทเทศ	๑๒. มัคคังคินิทเทศ

ผัสสสัตตกราสินิทเทศ มี ๗ อย่าง คือ

๑. ผัสส	๒. เวทนา	๓. สัญญา
๔. เจตนา	๕. จิตต	๖. อริโมกข์
๗. มนสิการ		

๔๑. ปุจฉา ก. เวทนากุขนาทินิทเทศ ข. นิโรธสัจจาทินิทเทศ เมื่อจะแสดงตามตติยยนิทเทศแล้ว ท่านจะแสดงอย่างไร จึงจะถูกต้องตามพุทธประสงค์ ?

วิสัชนา แสดงดังต่อไปนี้จึงจะถูกต้องตามพุทธประสงค์

ก. วิสัชนา เวทนากุขนาทินิทเทศ เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหฺน อสงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหฺน สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหฺน สงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺตี ขนฺธเหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺตี ชาติหิ สงฺกหิตา

เวทนาขันธนี้ นับสังเคราะห์ สัญญา สังขาร สขุขรูป นิพพาน โดยความเป็นเวทนาขันธไม่ได้

แต่นับสงเคราะห์โดยความเป็น รั้มมายตน รั้มมธาตุ ได้ สัญญา สังขาร สุขุมรูป นิพพาน เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ คือ อยตน ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต รมมา อสงขตัม ขนฺธโต จเปตฺวา ตีหิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา สงฺคหิตา

สัญญา สังขาร นิพพานเหล่านี้ ยกเว้นนิพพานที่นับสงเคราะห์โดยความชั้นเสียแล้ว นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ คือ รูปชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น รั้มมายตน รั้มมธาตุ ๑

ข. ปุจฉา นิโรธสัจจน เย รมมา ขนฺธสงฺคเหณ อสงฺคหิตา อยตนสงฺคเหณ สงฺคหิตา ธาตุสงฺคเหณ สงฺคหิตา เต รมมา กตฺตี ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺตี ธาตุหิ สงฺคหิตา

นิโรธสัจจนนี้ นับสงเคราะห์ เวทนา สัญญา สังขาร สุขุมรูป โดยความเป็นชั้นไม่ได้ แต่มานับสงเคราะห์โดยความเป็นรั้มมายตน รั้มมธาตุได้ เวทนา สัญญา สังขาร สุขุมรูป นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อยตน ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต รมมา จตุหิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา สงฺคหิตา

เวทนา สัญญา สังขาร สุขุมรูป เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๔ (เว้นวิญญาณชั้น) รั้มมายตน ๑ รั้มมธาตุ ๑

๔๒. ปุจฉา องค์ธรรมของ เย รมมา และ เต รมมา ของ ชีวิตินทรีย์นิตเทส ตาม ตติยนยนิทเทสได้แก่อะไร และให้แสดงเป็นปุจฉาวิสัยชนาเป็นภาษาบาลี (ไม่ต้องแปล)

วิสัยชนา องค์ธรรมของ เย รมมา ได้แก่ เวทนา สัญญา นิพพาน

องค์ธรรมของ เต รมมา ได้แก่ เวทนา สัญญา นิพพาน

ปุจฉา ชีวิตินทรีย์น เย รมมา ขนฺธสงฺคเหณ อสงฺคหิตา อยตนสงฺคเหณ สงฺคหิตา ธาตุสงฺคเหณ สงฺคหิตา เต รมมา กตฺตี ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺตี ธาตุหิ สงฺคหิตา

วิสัยชนา เต รมมา อสงขตัม ขนฺธโต ทฺวํหิ ขนฺธเหติ เอเกนาย
ตเนน เอกาย ชาติฺยา สงฺกหิตา

๔๓. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีตามที่ ๑๓. ไว้ พร้อมทั้งแปลในตติยนยิทเทศ ปุจฉา
อสงขตเหติ รมเมหิ ๑๓.๑

วิสัยชนา ปุจฉา อสงขตเหติ รมเมหิ เย รมมา ขนฺธสงฺกเหเนน อสงฺกหิตา
อายตณสงฺกเหเนน สงฺกหิตา ชาติฺยา สงฺกเหเนน สงฺกหิตา เต รมมา กตฺถิ ขนฺธเหติ กตฺถิ
หยาตเนน กตฺถิ ชาติฺยิ สงฺกหิตา

สภาวะธรรมทั้งหลายที่ปัจจัย ๔ ประสมแต่งเหล่านี้ นับสังเคราะห์เวทนา สัญญา
สังขาร สุขุมรูป โดยความเป็นขั้นไม่ได้ แต่นับสังเคราะห์โดยความเป็นมัทยตน มัทย
ชาติได้ เวทนา สัญญา สังขาร สุขุมรูป เหล่านี้ นับสังเคราะห์ได้ด้วยขั้น อายตณชาติ
เท่าไร

๔๔. ปุจฉา ให้แสดงองค์ธรรมของ เย รมมา และ เต รมมา ของเหตุปทาทิเทศ
ตามตติยนยิทเทศ พร้อมทั้งแสดงเป็นปุจฉา-วิสัยชนา และแปล ?

วิสัยชนา เย รมมา องค์ธรรมได้แก่ เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน เต รมมา
องค์ธรรมได้แก่ เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน

แสดงว่า ปุจฉา เหตุหิ รมเมหิ เย รมมา ขนฺธสงฺกเหเนน อสงฺกหิตา อายตณสงฺ
กเหเนน สงฺกหิตา ชาติฺยาสงฺกเหเนน สงฺกหิตา เต รมมา กตฺถิ ขนฺธเหติ กตฺถิหยาตเนน กตฺ
ถิ ชาติฺยิ สงฺกหิตา

สภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุเหล่านี้ นับสังเคราะห์ เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน
โดยความเป็นสังขารขั้นไม่ได้ แต่นับสังเคราะห์โดยความเป็นมัทยตน มัทยชาติได้
เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน เหล่านี้ นับสังเคราะห์โดยความเป็นขั้น อายตณ
ชาติ เท่าไร

วิสัยชนา เต ฐมา อสงขตฺ ขนฺโต ฏเปตฺก ตีหิ ขนฺเรหิ เอเกนายตเนน เอกาย
ธาตุ ยา สงฺกหิตา เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน เหล่านี้ ยกเว้นนิพพานที่นับ
สงเคราะห์โดยความเป็นขันธเสียแล้ว นับสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๓ คือ รูปขันธ เวทนา
ขันธ สัญญาขันธ ฐมมายตนะ ๑ ฐมมธาตุ ๑

๔๕. ปจฺฉา ให้แปลบาลี ดังต่อไปนี้

ปจฺฉา มคฺคสจฺเจน เป ฐมา ขนฺตฺสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหณ สงฺก
หิตา ธาตฺตฺสงฺกเหณ สงฺกหิตา เต ฐมา กตฺตีหิ ขนฺเรหิ กตฺตีหยาตเนนหิ กตฺตีหิ
ธาตฺตฺหิ สงฺกหิตา

วิสัยชนา เต ฐมา อสงขตฺ ขนฺโต ฏเปตฺก ตีหิ ขนฺเรหิ เอเกนายตเนน เอกาย
ธาตุ ยา สงฺกหิตา

วิสัยชนา แปล ถามว่า มัคคสัจจน์ นับสงเคราะห์ เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน
โดยความเป็นสังขารขันธไม่ได้ แต่นับสงเคราะห์โดยความเป็น ฐมมายตนะ ฐมมธาตุได้

เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพาน เหล่านี้ นับสงเคราะห์โดยความเป็น ขันธ อาย
ตนะ ธาตุได้เท่าไร

แก้วว่า เวทนา สัญญา สุขุมรูป นิพพานเหล่านี้ ยกเว้นนิพพานที่นับสงเคราะห์โดย
ความเป็นขันธเสียแล้ว นับสงเคราะห์ได้ด้วยขันธ ๓ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญา
ขันธ ฐมมายตนะ ๑ ฐมมธาตุ ๑

๔๓ ปจฺฉา เหตุโคจรณนิทฺสแสดงตามตติยนยนิทฺสนี้ มีอยู่กี่บท คืออะไรบ้าง?

วิสัยชนา มีอยู่ ๓ บท คือ

๑. เหตุปทนิทฺส ๒. เหตุสเหตุกปทนิทฺส ๓. เหตุเหตุสปปยตตปทนิทฺส?

๔๖. ปจฺฉา ให้เพิ่มบาลีที่ ๑๑๑ ไว้ดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องแปล) ตามตติยนยนิทฺส?

ปจฺฉา กิเลเสหิ ฐมเมหิ เป ฐมา ๑๑๑

วิสัยชนา ปุจฉา กิเลสเหิ ฐมเมหิ เย ฐมมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตน
สงฺกเหณ สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ สงฺกหิตา เต ฐมมา กตฺถิ ขนฺธเหหิ กตฺถายตเนหิ
กตฺถิ ชาติหิ สงฺกหิตา

วิสัยชนา เต ฐมมา อสงฺขติ ขนฺธโต ถเปตฺวา ตีหิ ขนฺธเหหิ เอเกนายตเนน
เอกาย ชาติยา สงฺกหิตา

๔๗. ปุจฉา ให้แสดงตารางอธิบายในตติยนิทเทศ มาดู ?

วิสัยชนา

ตารางแสดงอธิบายในตติยนิทเทศ

เครื่องหมาย	ความหมาย	ประธานบท	เย ฐมมา
๑	เวทนา	๑	๒-๓-๔-๕
๒	สัญญา	๒	๑-๓-๔-๕
๓	สังขาร ๕๐	๓	๑-๒-๔-๕
๔	สุขมรูป ๑๖	๔	๑-๒-๓-๕
๕	นิพพาน	๕	๑-๒-๓-๔

จบปุจฉา-วิสัยชนา ในตติยนิทเทศ

จตุตถนิทเทศ

๔๘. ปุจฉา ให้แสดงคาถาที่แสดงถึงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในจตุตถนิทเทศ
พร้อมทั้งแปล ?

วิสัยชนา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในจตุตถนิทเทศ

เทว สจฺจา ปณฺณรสิณฺทริยา เอกาทส ปฏิจฺจสมุปฺปาทา

อุทฺธึ ปุณฺ เอกาทส

โคจฺจกปทเมตฺถ ตีสวริ

พระพุทธรองค์ทรงแสดงบทที่อยู่ในจุดถณยนิตเทศนี้มี ๖๙ บท คือ

สัจ ๒ คือ สมุทยสัจ มัคคสัจ

อินทรีย์ ๑๕ (เว้นปสาทอินทรีย์ ๕ ชีวิตินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑)

ปฏิจสมุปบาท ๑๑ (เว้นวิญญาณ นามรูป สฬายตน เวทนา อุปัตติภว ชาติ
ชรา มรณ)

บทที่ต่อจากปฏิจสมุปบาทอีก ๑๑ บท คือ

สติปัฏฐาน สัมมปปธาน อปัปปีณญา ปัณจอินทรีย์ พล โพชฌงค์ มัคคังค ผัสส
เจตนา อริโมกข์ มนสิการ บทที่อยู่ในโคจณก ๓๐ บท รวม ๖๙ บท

๔๙. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในจุดถณยนิตเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน
และแสดงอย่างไร ได้แก่ธรรมพวกไหนบ้าง ทำไมจึงได้เช่นนั้น ?

วิสัชนา เป็นธรรมชนิด ที่มีขันธ อายตน ธาตุ เหมือนกันหมด และการแสดงใน
จุดถณยนิตเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท ได้แก่ สังขารขันธเจตสิก ๕๐ เวท
นา ๕ สุขุมรูป ๑๖ ปริเทวสัทท อปริเทวสัทท อุตฺตสัทท เพราะในจุดถณยนิตเทศนี้
ต้องการธรรมที่มี ขันธ อายตน ธาตุ เหมือนกันจริงๆ

๕๐. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา เป็นภาษาไทย ของ ก. มัคคสัจจนิเทศ
ข. อิตถินทริยนิเทศ ตามจุดถณยนิตเทศ ?

วิสัชนา ก. ถามว่า มัคคสัจจนี้ นับสงเคราะห์สังขารขันธเจตสิก ๕๐ โดยความเป็น
สังขารขันธ รัมมายตน รัมมธาตุได้ สังขารขันธเจตสิก ๕๐ เหล่านี้ นับสงเคราะห์มัค
คสัจจโดยความเป็น สังขารขันธ รัมมายตน รัมมธาตุได้ มัคคสัจจเหล่านั้น นับสงเคราะห์
ได้ด้วย ขันธ อายตน ธาตุ เทไร

แก้ว่า มัคคสัจจเหล่านั้น นับสงเคราะห์ได้ด้วยสังขาร ขันธ ๑ รัมมายตนะ ๑
รัมมธาตุ ๑

ข. ถามว่า อิตถินทรียนี้ นับสงเคราะห์สุขุมรูป ๑๕ โดยความเป็นรูปชั้น ๓ หมายความว่า
ตน ๓ มรรชาตุ ได้

สุขุมรูป ๑๕ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ อิตถินทรีย โดยครบเป็นรูปชั้น ๓ หมายความว่า
๓ มรรชาตุ ได้

อิตถินทรีย นับสงเคราะห์ได้ด้วยชั้น ๓ อายุตน ชาติ เท้าไร

แม้ว่า อิตถินทรียเหล่านั้น นับสงเคราะห์ได้ด้วยรูปชั้น ๑ หมายความว่าตน ๑ มรรชาตุ ๑

๕๑. ปุจฉา ก. อวิชชาในทเทส ข. ปริเทวนิทเทส ท่านจะแสดงให้ถูกต้องตามพทรว
จนแล้ว ท่านจะแสดงว่าอย่างไร ตามจตุตถกถายนิทเทส ?

วิสัชนา เมื่อจะแสดงให้ถูกต้องตามพทรวจนแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องแสดงว่า

ก. ปุจฉา อวิชชา ยะ ฐมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺกหิตา อายุตฺนสงฺกเหณ
สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ สงฺกหิตา เตหิ ฐมเมหิ ยะ ฐมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺก
หิตา อายุตฺนสงฺกเหณ สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ สงฺกหิตา เต ฐมา กตฺถิ ขนฺธเรหิ
กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สงฺกหิตา

อวิชชา นี้ นับสงเคราะห์สังขารชั้น ๔๔ โดยความเป็น สังขารชั้น ๓ หมายความว่า
๓ มรรชาตุ ได้ สังขารชั้น ๔๔ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ อวิชชา โดยความเป็นสังขารชั้น ๓
หมายความว่า ๓ มรรชาตุ ได้

อวิชชา นับสงเคราะห์ได้ด้วย ชั้น ๓ อายุตน ชาติ เท้าไร

วิสัชนา เต ฐมา เอเกณ ขนฺธเณ เอเกณายตเนณ เอกาย ชาติยา สงฺกหิตา

อวิชชาเหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยสังขารชั้น ๑ หมายความว่าตน ๑ มรรชาตุ ๑

ข. ปุจฉา ปริเทวน ยะ ฐมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺกหิตา อายุตฺนสงฺกเหณ
สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ สงฺกหิตา เตหิ ฐมเมหิ ยะ ฐมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺก
หิตา อายุตฺนสงฺกเหณ สงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ สงฺกหิตา เต ฐมา กตฺถิ ขนฺธเรหิ
กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สงฺกหิตา

ปริเทว คือปริเทวจิตตขสัททน์ นับสงเคราะห์ อปริเทวจิตตขสัทท อุตฺขสัทท โดย
ความเป็นรูปขันธ์ สัททายตนะ สัททธาตุได้ อปริเทวจิตตขสัทท อุตฺขะ สัททน์ นับ
สงเคราะห์ปริเทวจิตตขสัทท โดยความเป็นรูปขันธ์ สัททายตนะ สัททธาตุได้

ปริเทวจิตตขสัททเหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วย ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยขนา เต ฐมฺมา เอเตน ธนฺเรน เอกายตเนน เอกาย ธาตุยา สงฺก
หิตา ปริเทวจิตตขสัททเหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยรูปขันธ์ ๑ สัททายตนะ ๑ สัทท
ธาตุ ๑

๕๒. ปุจฉา เพราะเหตุไร ในมัลลคสังฆนิเทศท่านจึงเอามัลลคสังฆนับสงเคราะห์สัง-
ขารขันธ์ เจตสิก ๕๐ ไม่นับสงเคราะห์สังขารขันธ์เจตสิก ๔๒ อันที่จริงแล้ว เอา
เจตสิกออกมาเป็นมัลลคสังฆ ๘ ดวงแล้ว ต้องเป็นสังขารขันธ์ ๔๒ จึงจะถูกหลัก แต่
หาเป็นเช่นนั้นไม่ ขอให้ท่านอธิบายให้เข้าใจด้วย ?

วิสัยขนา เรื่องนี้มีนักศึกษาพระอภิธรรมเถียงกันมาก ที่ถูกแล้วเราต้องทำความเข้าใจ
ให้ถูกต้องเสียก่อนว่า มัลลคสังฆนั้นองค์ธรรมได้แก่มัลลคเจตสิก ๘ มีปัญญา วิตก เป็นต้น
ที่อยู่ในมัลลคจิต ๔ เท่านั้น ส่วนปัญญาวิตกเป็นต้นที่อยู่ในมหากุศลจิตเป็นต้นก็มีอยู่ ฉะนั้น
เอาออก ๘ ดวงแล้ว ก็เหมือนไม่เอาออก จึงได้นับสงเคราะห์เจตสิก ๕๐ บางที่ท่านก็
สงเคราะห์สังขารขันธ์ ๔๙ เช่น สมุทยสังฺก ท่านนับสงเคราะห์สังขารขันธ์เจตสิก ๔๙
เพราะโลกเจตสิก มีอยู่เฉพาะในโลกมูล ๘ เท่านั้น เมื่อเอาออกแล้ว ไม่มีโลกอยู่ในจิต
อื่น ๆ เลย จึงเป็นสังขารขันธ์เจตสิก ๔๙ ดังนี้ เป็นต้น

ในนิเทศต่อ ๆ ไป ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้

๕๓. ปุจฉา ให้ท่านแสดงเป็นปุจฉา-วิสัยขนา ของผัสสนิเทศเป็นภาษาบาลี (ไม่
ต้องแปล) ตามจตุตถกถยานินิเทศ ?

วิสัยขนา ก. ปุจฉา ผลฺเสน เป ฐมฺมา ขนฺธสงฺกเหน สงฺกหิตา อายตนะสง
กเหน สงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหน สงฺกหิตา เตหิ ฐมฺเมหิ เป ฐมฺมา ขนฺธสงฺกเหน

สงฺคหิตา อายตนสงฺคเหน สงฺคหิตา ชาติสงฺคเหน สงฺคหิตา เตหิ ฐมฺเมหิ เย
 ฐมฺมา ขนฺธสงฺคเหน สงฺคหิตา อายตนสงฺคเหน สงฺคหิตา ชาติสงฺคเหน สงฺคหิตา
 เต ฐมฺมา กตฺตี ขนฺธเหหิ กตฺติทายตเนหิ กตฺตี ชาติหิ สงฺคหิตา

วิสัชนา เต ฐมฺมา เอเกน ขนฺธเณน เอเกนทายตเนน เอกาย ชาติยา สงฺค
 หิตา

๕๔. ปุจฉา ให้แสดงภาพตารางอธิบายใน จตุตถนยนิทเทส เพื่อความเข้าใจง่าย?

วิสัชนา ตารางอธิบายใน จตุตถนยนิทเทส

เครื่องหมาย	ความหมาย	ประธานบท	เย ฐมฺมา
๑	สุขเวทนา	๑	๒-๓-๔-๕
๒	ทุกข ,,	๒	๑-๓-๔-๕
๓	โสม ,,	๓	๑-๒-๔-๕
๔	โทม ,,	๔	๑-๒-๓-๕
๕	อุเบกข,,	๕	๑-๒-๓-๔
๖	ปริเทวจิตตขสัทท	๖	๓-๘
๗	อปริเทวจิตตขสัทท	๗	๖-๘
๘	อุตฺตขสัทท	๘	๖-๗
๘	สังขารขันธ์ ๕๐	๘	
๑๐	สุขมรูป ๑๖	๑๐	

จบปุจฉา - วิสัชนา ในจตุตถนยนิทเทส

ปัจฉิมณยนิทเทศ

๕๔. ปุจฉา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในปัจฉิมณยนิทเทศนี้ แสดงว่าอย่างไร และให้แปลด้วย และธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในปัจฉิมณยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน และทรงแสดงแบบไหน ?

วิสัชนา ทรงแสดงไว้ว่า

๑. สัพเพ ขนฺธา ตถายตนา

อินฺทริยาปี สพฺพานิ

๒. ปฺรโต โสฬส ปทา

โคจฺจนเก สตฺตติเทวจ

๓. มหนฺตเร ปทา วุตฺตา

อญฺจารเสว ฅาตพฺพา

ธาตุโย สจฺจโต ตโย

เตวีสติ ปฏิจฺจโต ฯ

เตจตฺตาสีสกํ ติกะ

สตฺต จฺจนฺตเร ปทา ฯ

อญฺจารส ตโต ปรี

เสสา อีธ น ภาสีตา ฯ

พระพุทธองค์ทรงแสดงบทที่อยู่ในปัจฉิมณยนิทเทศนี้มี ๒๕๗ คือขันธ์ทั้งหมด อายตนทั้งหมด ธาตุทั้งหมด สัจจ ๓ คือ สมุทัยสัจจ นิโรธสัจจ มัคคสัจจ อินทรีย์ทั้งหมด

ปฏิจจสมุปบาท ๒๓ (เว้นอุปปัตติภว กามภว รูปภว สัมผัสภว ปัญจโวการภว)

๒. ต่อจากนั้นแสดงอีก ๑๖ บท มีสติปัฏฐาน เป็นต้น จนถึงมนสิการเป็นที่สุด แสดงติกบท ๔๓ บท ที่ได้นามขันธ์ เป็นต้น รูปขันธ์ โดยเฉพาะ หรือนามขันธ์และนิพพาน

ทุกบท ๗๒ ที่อยู่ในโคจจน

ทุกบท ๗ บท ที่อยู่ในจุฬันตรทุก คือ อปัจจยบท อสังขตบท สนิทฺสสนบท สปัปฺปิตฺตบท ฐีปิตฺต อรุปิตฺต โลกุตตรบท

๓. แสดงทุกบท ๑๘๘ บท ที่อยู่ในมหันตฺรทุกบท ๑๘๘ บท ที่อยู่ในปฏินิทฺก รวมเป็น ๒๕๗ บท บทที่เหลืออีก ๑๑๔ บทนั้น พระองค์ไม่ทรงแสดงในปัจฉิมณยนิทเทศนี้ นัก

ศึกษาทั้งหลายพึงทราบดังนี้ และธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในปัญจมนยนิทเทศนี้ เป็น
ธรรมชนิดที่มีขั้น อายตนะ ธาตุ ต่างกันหมด และทรงแสดงแบบกลับประธานบท

๕๕. ปุจฉา ตั้งแต่ปฐมมนยนิทเทศ จนถึงปัญจมนยนิทเทศ มีนิทเทศไหนบ้างที่พระ-
พุทธองค์ทรงแสดงโดยกลับประธานบทมีกนิทเทศ ก็อะไรบ้าง ให้
แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนามาให้เห็นโดยชัดเจนด้วย ?

วิสัชนา มี ๒ นิทเทศ คือ จตุตถมนยนิทเทศ ปันจมนยนิทเทศ
จตุตถมนยนิทเทศ อุปายาสนิทเทศ

ปุจฉา อุปายาสเน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหณ
สงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหณ สงฺกหิตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ สงฺก-
หิตา อายตฺนสงฺกเหณ สงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหณ สงฺกหิตา

อุปายาสนี้ นับสงเคราะห์สังขารชั้นเจตสิก ๔๙ โดยความเป็นสังขารชั้น ธรรมายตน
ธัมมธาตุได้ สังขารชั้นเจตสิก ๔๙ เหล่านี้ สงเคราะห์อุปายาสโดยความเป็นสังขารชั้น
ธรรมายตน ธัมมธาตุได้ อุปายาสเหล่านั้น นับสงเคราะห์ได้ด้วยขั้น อายตนะ ธาตุ
เท่าไร

วิสัชนา เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเณ เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา สงฺกหิตา
อุปายาสเหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยสังขารชั้น ธรรมายตน ๑ ธัมมธาตุ ๑

ปัญจมนยนิทเทศ

วิมูญณักขันธนิทเทศ

ปุจฉา วิมูญณักขนฺธเณ เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหณ
อสงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหณ อสงฺกหิตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺ-
กหิตา อายตฺนสงฺกเหณ อสงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหณ อสงฺกหิตา เต ธมฺมา กถิหิ
ขนฺธเห กถิหายตเนหิ กถิหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

วิมลาณขันธน์ นับสงเคราะห์รูป เวทนา สัญญา สังขาร นิพพาน โดยความเป็น วิมลาณขันธน์ มนายตนะ วิมลาณธาตุ ๗ ไม่ได้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร นิพพาน นับสงเคราะห์จิต ๘๘ โดยความเป็นรูปขันธน์ เวทนาขันธน์ สัญญาขันธน์ สังขารขันธน์ โอฬาริกายตนะ ๑๐ รัมมายตนะ ๑ โอฬาริกธาตุ ๑๐ รัมมธาตุ ๑ ไม่ได้

จิต ๘๘ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธน์ อายตนะ ธาตุ เท้าไร

วิสัยชนา เต ฐมฺมา จตุหิ ขนฺธเหหิ เอกาทสหายตเนหิ เอกาทสหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

จิต ๘๘ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธน์ ๔ (เว้นวิมลาณขันธน์) โอฬาริกายตนะ ๑๐ รัมมายตนะ ๑ โอฬาริกธาตุ ๑๐ รัมมธาตุ ๑

๕๖. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีตามที่ ฯลฯ ดังต่อไปนี้ ตามปัจฉิมณยนิทเทส พร้อมทั้งแปล ?

วิสัยชนา ปุจฉา เหตุหิ ฐมฺเมหิ เป ฐมฺมา ขนฺธสงฺกเหเน อสงฺกหิตา อายตนะ สงฺกเหเน อสงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหเน อสงฺกหิตา เตหิ ฐมฺเมหิ เป ฐมฺมา ขนฺธสงฺกเหเน อสงฺกหิตา อายตนะสงฺกเหเน อสงฺกหิตา ธาตุสงฺกเหเน อสงฺกหิตา เต ฐมฺมา กตฺตีหิ ขนฺธเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺตีหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

สภาวะธรรมที่เป็นเหตุ หรือสภาวะธรรมที่ชื่อว่าเหตุเหล่านี้ นับสงเคราะห์จิต ๘๘ โอฬาริกรูป ๑๒ โดยความเป็นสังขารขันธน์ รัมมายตนะ รัมมธาตุไม่ได้ จิต ๘๘ โอฬาริกรูป เหล่านี้ นับสงเคราะห์ เวทนา สัญญา สังขาร นิพพาน โดยความเป็นรูปขันธน์ วิมลาณขันธน์ โอฬาริกายตนะ ๑๐ มนายตนะ ๑ โอฬาริกธาตุ ๑๐ วิมลาณธาตุ ๗ ไม่ได้

เวทนา สัญญา สังขาร นิพพานเหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธน์ อายตนะ ธาตุ เท้าไร

วิสัยชนา เต ฐมฺมา กตฺตีหิ ขนฺธเหหิ เอกาทสหายตเนหิ สตฺตรสหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

เวทนา สัมผัส สังขาร นิพพาน เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น ๒ คือ รูปชั้น วิญญาณชั้น ๑๑ (เว้น ธรรมายตน) ชาติ ๑๗ (เว้น ธรรมชาติ)

๕๗. ปุจฉา ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้

ปุจฉา อุปกขาสหคเตหิ ธมฺเมหิ เป ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา
 อายตนสงฺกเหณ อสงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ อสงฺกหิตา เตหิ ธมฺเมหิ เป
 ธมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตนสงฺกเหณ อสงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ
 อสงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหหิ กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ อสงฺกหิตา
 วิสัชนา เต ธมฺมา เอเกณ ขนฺธเณ ทสหายตเนหิ ทสหิ ชาติหิ อสงฺกหิตา
 วิสัชนา ภาวํสาธุการมฺมทํเกิตพฺร้อมด้วยอุปกขาเวทนาเหล่านี้ นับสงเคราะห์โอ-
 พาริกรูป ๑๒ โดยความเป็น นามชั้น ๔ มายตน ๑ วิญญาณชาติ ๗ ธรรมชาติ ๑
 ไม่ได้

โอพาริกรูป ๑๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ นามชั้น ๔ นิพพาน โดยความเป็น
 รูปชั้น ๑ โอพาริกายตน ๑๐ โอพาริกชาติ ๑๐

นามชั้น ๔ นิพพาน เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย ชั้น อายตน ชาติ เท่าไร
 แก้ว นามชั้น ๔ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปชั้น ๑ โอพาริกายตน ๑๐
 โอพาริกชาติ ๑๐ ไม่ได้

๕๘. ปุจฉา ปฏิจสุมุปาทนิทเทส ที่ทรงแสดงในปัจฉมยนิทเทสนี้ มีกี่อย่าง คือ อะไรบ้าง เพราะเหตุไร อธิบาย ?

วิสัชนา มี ๒๓ อย่าง คือ ๑. อวิชานิทเทส เป็นต้น จนถึง ๒๓ อุปายาสนิทเทส
 เป็นที่สุด (เว้น อุปปัตติภว กามภว รูปภว สัมมภิภว บัณฺฑโวการภว)

ที่แสดงได้นั้น เพราะเป็นธรรมที่หาชั้น อายตน ชาติ ต่างกันได้ ส่วนที่แสดง
 ไม่ได้นั้น เป็นธรรมที่หาชั้น อายตน ต่างกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทรงแสดงได้เพียง ๒๓
 เท่านั้น

๕๙. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา เป็นภาษาบาลี (ไม่ต้องแปล) ตามปัญจมนยนิทเทศ ? ของ โลกุตตรปทนิทเทศ ?

วิสัชนา โลกุตตรปทนิทเทศ

ปุจฉา โลกุตตเรหิ ฌมฺเมหิ เป ฌมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหณ อสงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ อสงฺกหิตา เตหิ ฌมฺเมหิ เป ฌมฺมา ขนฺธสงฺกเหณ อสงฺกหิตา อายตฺนสงฺกเหณ อสงฺกหิตา ชาติสงฺกเหณ อสงฺกหิตา เต ฌมฺมา กตฺตีหิ ขนฺธเรหิ กตฺติหายตฺตเนหิ กตฺตีหิ ชาติหิ ออสฺกหิตา

วิสัชนา เต ฌมฺมา เอเกณ ขนฺธเนณ ทสฺสหายตฺตเนหิ ทสฺส ชาติหิ ออสฺกหิตา

๖๐. ปุจฉา ให้แสดงภาพตารางอธิบายในปัญจมนยนิทเทศ ?

วิสัชนา

ตารางแสดงอธิบายในปัญจมนยนิทเทศ

เครื่องหมาย	ความหมาย	ประธานบท	เป ฌมฺมา
๑	จิต ๘๕	๑	๕-๖-๒-๓-๔-๗
๒	เวทนา	๒	๑-๕
๓	สัณญา	๓	๑-๕
๔	สังขาร	๔	๑-๕
๕	โอฬาริกรูป	๕	๑-๒-๓-๔-๗
๖	สุขมรูป	๖	๑
๗	นิพพาน	๗	๑-๕

ฉนฺฺจฺจนยนิทเทศ

๖๑. ปุจฉา ถ้าแสดงบทพระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงในฉนฺฺจฺจนยนิทเทศนั้น ท่านจะแสดงอย่างไร พร้อมทั้งแปล ?

วิสัยชนา แสดงว่า

๑. ธมฺมายตน์ ธมฺมธาตุ	ทุกขสัจจฉน จีวติ
สพายตน์ นามรูป	จตุตาโร จ มหาภาว ๗
๒. จีวติ ชรา มรณญ	ติเกสฺว วกฺขนวีสติ
โคจรณเกสฺ จ ปญฺญาส	อญฺจ จุพฺพนตฺเร ปทา ๗
๓. มหฺนตฺเร ปณฺณรส	โสฬส จ ตโต ปเร
เอกวิสติ ปทสํ	เอตํ สมฺปโยเค น ลพฺภติ ๗

บทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงในฉฐฺจยนิทเทศ มี ๑๒๑ บท คือ

๑. ธมฺมายตน์ ธมฺมธาตุ ทุกขสัจจ จีวติ สพายตน์ นามรูป ภาวใหญ่ ๔ คือ อุปปตฺติภาว กามภาว สัมมณฺเฑภาว ปมฺจโจการภาว)

๒. ชาติ ชรา มรณ ในติก ๑๙ บท ที่ได้ขันธ์ อายตน์ ธาตุ หมด มีอภัยกต-
บท เป็นต้น

ในโคจรณ ๕๐ บท ที่ได้ขันธ์ อายตน์ ธาตุ หมด มี นเหตุกบท อเหตุกบท เป็นต้น
ในจุฬันตรทุก ๔ บท ที่ได้ขันธ์ อายตน์ ธาตุ หมด มีสปัจจัยกบท สังขตบท เป็นต้น

๓. ในมหันตรทุก ๑๕ บท มี โนจิตตบท เป็นต้น ต่อจากนั้น ในปิฎกทุก ๑๖ บท
ที่ได้ขันธ์ อายตน์ ธาตุ หมด มี น ทสฺสเนน ปหาตพฺพบท เป็นต้น

๖๒. ปุจฉา ขันธที่สัมปยุตต์ วิปยุตต์ได้และไม่ได้ ท่านแสดงไว้อย่างไร ?

วิสัยชนา ท่านแสดงขันธที่สัมปยุตต์ วิปยุตต์ได้และไม่ได้ ดังต่อไปนี้ว่า

๑. นามขันธ ๔ อันได้แก่จิต เจตสิก เหล่านี้ เมื่อครบลักษณะทั้ง ๔ คือ เอกุ-
ปาท เอกนิโรธ เอการมฺมณ เอกาวตฺถก แล้วเป็นสัมปยุตต์ ซึ่งกันและกันได้ ถ้าไม่ครบ
ลักษณะทั้ง ๔ ก็เป็นวิปยุตต์

๒. นามขันธ ๔ กับนิพพาน นามขันธ ๔ กับรูปเป็นวิปยุตต์อย่างเดียว

๓. รูปกับรูป รูปกับนิพพาน ไม่เรียกว่า สัมปยุตต์ หรือวิปยุตต์

๔. ระหว่าง กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรมที่เป็นจิต เจตสิก ซึ่งกันและกันเป็นวิปยุตต์ ชื่อว่า ชาติวิปยุตต์

๕. ระหว่างนามขันธ์ ๔ ที่เกิดอยู่ในกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ซึ่งกันและกัน เป็นวิปยุตต์ ชื่อว่า ภูมิวิปยุตต์

๖. ระหว่างนามขันธ์ ๔ ที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ซึ่งกันและกัน เป็นวิปยุตต์ ชื่อว่า กาลวิปยุตต์

๗. ระหว่างนามขันธ์ ๔ ที่เกิดอยู่ภายในตัวเรา และภายนอกตัวเรา ซึ่งกันและกัน เป็นวิปยุตต์ ชื่อว่า สันตानวิปยุตต์

๖๓. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในฉัฏฐนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน แสดงอย่างไร และแปลกจากปัญจมนยนิทเทศอย่างไรบ้าง ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในฉัฏฐนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดที่สัมปยุตต์ และวิปยุตต์ คือ มีการแสดงจำนวนขันธ์ อายตন ธาตุ ที่ประกอบได้และไม่ได้ เป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่าเกหิจิ

๖๔. ปุจฉา ให้แสดงเป็น ปุจฉา-วิสัชนา พร้อมทั้งแปล ? ของ ก. เวทนาขันธ์ นิทเทศ ข. จักขายตนนิทเทศ ? ตามฉัฏฐนยนิทเทศ ?

วิสัชนา ก. สัณากขันธ์กิทเทศ

ปุจฉา สลยลาขนุโร กดีหิ ขนุเรหิ กดีหายตเนหิ กดีหิ ธาตุหิ สมปยุตุโต สัณวขันธ์นี้ ประกอบกับ ขันธ์ อายตน ธาตุ ได้เท่าไร

วิสัชนา ดีหิ ขนุเรหิ เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ สมปยุตุโต

เวทนาขันธ์นี้ ประกอบกับขันธ์ ๓ คือ เวทนาขันธ์ สังขารขันธ์ วิณณณขันธ์ มนายตน ๑ วิณณณธาตุ ๗ และประกอบกับ รัมมายตน รัมมธาตุบางส่วน คือเจตสิก ๕๑ (เว้นสัณว)

ปจฺฉา กตฺถิ วิปฺปยุตฺโต

สัณฺญาขันธ์นี้ไม่ประกอบด้วยขันธ์ อายตน์ ชาติ เท้าไร

วิสัชนา เอเกน ขนฺธเณ ทสหายตเนหิ ทสฺส ชาติหิ วิปฺปยุตฺโต เอเกนายต
เนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺโต

สัณฺญาขันธ์เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูปขันธ์ ๑ โอปาริกายตนะ ๑๐ โอปาริกชาติ ๑๐
และไม่ประกอบกับธัมมายตน์ ธัมมชาติบางส่วน คือสุขขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ข. จักขายตน์นิตฺเทส

ปจฺฉา จักขายตเนน กตฺถิ ขนฺธเณ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตํ

จักขายตน์นี้ ประกอบกับขันธ์ อายตน์ ชาติ ได้เท้าไร

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี

ปจฺฉา กตฺถิ วิปฺปยุตฺตํ

จักขายตน์นี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตน์ ชาติ เท้าไร

วิสัชนา จตฺถิ ขนฺธเณ เอเกนายตเนน สตฺตหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตํ เอเกนายต
เนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตํ

จักขายตน์นี้ไม่ประกอบกับนามขันธ์ ๔ มนายตนะ วิญญาณชาติ ๗ และไม่ประกอบ
กับ ธัมมายตน์ ธัมมชาติ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

๖๕. ปจฺฉา ให้เพิ่มบาลีพร้อมทั้งแปล ตามที่ ฯลฯ ไว้ดังต่อไปนี้ ปจฺฉา สมารินฺทริยํ
กตฺถิ ฯลฯ สมฺปยุตฺตํ ตามฉกฺขินยนิตฺเทส ?

วิสัชนา ปจฺฉา สมารินฺทริยํ กตฺถิ ขนฺธเณ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สม
ปยุตฺตํ

สมารินฺทริยนี้ ประกอบกับขันธ์ อายตน์ ชาติ ได้เท้าไร

วิสัชนา ตีหิ ขนฺธเณ เอเกนายตเนน เอกาย ชาติยา สมฺปยุตฺตํ เอเกน
ขนฺธเณ เอเกนายตเนน เอกาย ชาติยา สมฺปยุตฺตํ

สมาธิทรีย^๕ ประกอบกับชั้น ๓ คือ เวทนาชั้น สัญญาชั้น วิญญาณชั้น มนายตนะ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ และประกอบด้วยสังขารชั้นบางส่วน คือสังขารชั้น เจตสิก ๔๔ (เว้นวิจิกจนา เอกัคคตา) ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๐ (เว้นวิจิกจนา เอกัคคตา)

ปุจฉา กตฺถิ วิปฺปยุตฺตํ

สมาธิทรีย^๕ ไม่ประกอบกับชั้น อายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัชนา เอเกน ขนฺธเณ ทสหายตเนหิ โสฬสหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตํ เอเก-
นายตเนน เอกาย ธาตุยา วิปฺปยุตฺตํ

สมาธิทรีย^๕ ไม่ประกอบด้วยรูปชั้น ๑ โอปาริกายตนะ ๑๐ โอปาริกธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้นมโนวิญญาณธาตุ) และไม่ประกอบด้วย ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ วิจิกจนา ๑ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๖๖. ปุจฉา สัจจนิทเทส ที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงไว้ในฉฏฺฐจนยนิทเทส มีกี่อย่าง ?
ก็อะไรบ้าง ? และให้แสดงด้วยว่าสัจที่^๕ไม่แสดงในฉฏฺฐจนยนิทเทสนน
เป็นเพราะเหตุไร ?

วิสัชนา สัจจนิทเทสที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในฉฏฺฐจนยนิทเทสนี้มี ๓ อย่าง คือ
๑. สมุทยสัจ ๒. นิโรรสสัจ ๓. มัคคสัจ ส่วนทุกขสัจจนิทเทส องค์ธรรมมีทั้งรูป ทั้ง
นาม จะเรียกว่าสมมฺปยุตฺตํ วิปฺปยุตฺตํ ไม่ได้ เพราะจะเรียกสมมฺปยุตฺตํก็ไม่ได้ เพราะมีรูป
ธรรมปนอยู่ หรือจะเรียกว่าวิปฺปยุตฺตํก็ไม่ได้ เพราะนามธรรมปนอยู่ อาศัยเหตุนี้ทุกขสัจ
จนิทเทสนี้จึงไม่ทรงแสดงในฉฏฺฐจนยนิทเทสนี้

๖๗. ปุจฉา ให้แสดงเป็น ปุจฉา-วิสัชนา เป็นภาษาไทยอย่างเดียว ของรูปภวนิท
เทส ตามฉฏฺฐจนยนิทเทส ?

วิสัชนา ถ้ามารูปภวนี^๕ ประกอบกับชั้น อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร

แก้ว่า นัตถิ ไม่มี

ถามว่า รูปภวนี ไม่ประกอบด้วยขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่าไร

แก้ว่า รูปภวนี ไม่เป็นวิปยุตต์กับขันธ์ อายตน์ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปยุตต์กับธาตุ ๓ คือ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ

๖๘. ปุจฉา คำว่า เกหิจิ แปลว่าอะไรได้บ้าง แสดงถึงธรรมที่ประเภท ประเภทใหญ่เท่าไร ประเภทเล็กเท่าไร ก็อะไรบ้าง และให้แปลบาลีที่ว่า สทฺธิณฺทริยํ ตีหิ ขนฺธเหิ เอยเณยตเนน เอกาย ธาตุยา สัมปยุตฺตํ เอยเณ ขนฺธเณ เอยเณยตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ สัมปยุตฺตํ ?

วิสัชนา คำว่า เกหิจิ แปลว่า สังขารขันธบางส่วนก็ได้ รัหมายตน์บางส่วนก็ได้ รัหมธาตุบางส่วนก็ได้ แสดงถึงธรรม ๓ ประเภท คือ สังขารขันธบางส่วน รัหมายตน์บางส่วน รัหมธาตุบางส่วน ประเภทใหญ่มี ๓ ประเภท คือ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน ว่าโดยประเภทแล้วมี ๖๙ บาลีนี้แปลว่า สทฺธิณฺทริยํ ประกอบกับขันธ ๓ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มนายตนะ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ และประกอบกับสังขารขันธบางส่วน คือสังขารขันธบางส่วน คือสังขารขันธเจตสิก ๓๕ (เว้นสัทธา)

๖๙. ปุจฉา ถ้าไทยว่า ถามว่า สภาวธรรมที่ประกอบด้วยอาสว ประกอบด้วยขันธ อายตน์ธาตุได้เท่าไร?

แก้ว่า ไม่มี

ถามว่า สภาวธรรมที่ประกอบด้วยอาสวเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยขันธ อายตน์ ธาตุ เท่าไร

แก้ว่า สภาวธรรมที่ประกอบด้วยอาสวเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยรูปขันธ ๑ โอปาริกายตนะ ๑๐ โอปาริกธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้นมโนวิญญาณธาตุ) และไม่ประกอบด้วย รัหมายตนะ รัหมธาตุ บางส่วน คือ โสภณเจตสิก ๒๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

คำถามจะว่าอย่างไร ?

วิสัยชนา ปุจฉา อาสวสมปยุตฺตา ฌมฺมา กตฺถิ ขนฺธเรหิ กตฺถายตเนหิ กตฺถิ
ธาตฺุหิ สมปยุตฺตา

วิสัยชนา นตฺถิ

ปุจฉา กตฺถิ วิปยุตฺตา ?

วิสัยชนา เอเกน ขนฺธเรน ทสหายตเนหิ โสฬสฺหิ ธาตุหิ วิปยุตฺตา เอเก-
นายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปยุตฺตา ฯ

๑๐. ปุจฉา พาหิรมาติกานิทเทศที่แสดงในฉัฏฐนยนิทเทศมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง และ
อย่างนั้นๆ แบ่งออกไปอีกเป็นกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?

วิสัยชนา พาหิรมาติกานิทเทศที่แสดงในฉัฏฐนยนิทเทศนี้มี ๒ อย่าง คือ ๑. ดิกมา
ติกานิทเทศ ๒. ทุกมาติกานิทเทศ

ดิกมาติกานิทเทศมี ๔๗ บท คือ ๑. กุสลปทานิทเทศ เป็นต้น จนถึง ๔๗ อนิทัสสน
สปปฐิมปทานิทเทศ เป็นที่สุด

ทุกมาติกานิทเทศมี ๑๑๑ บท คือ

๑. เหตุธัมมปทานิทเทศ เป็นต้น จนถึง ๑๑๑ สรณธัมมปทานิทเทศ เป็นที่สุด

จบปุจฉา-วิสัยชนา ในฉัฏฐนยนิทเทศ

สัจจตมณยนิทเทศ

๑๑. ปุจฉา ให้แสดงคาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในสัจจตมณยนิทเทศ
พร้อมทั้งแปล ?

วิสัยชนา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในสัจจตมณยนิทเทศ

๑. ขนฺธรา จตุโร อายตณฺจ

เอกํ ธาตุสุ สตฺต เทวํปิ

อินฺทริยโต ตโย ปญฺจิจ

ตถริว ผสฺส ปญฺจมา ฯ

๒. อธิปจฺจนา มนสิ

ติเกสุ ตัณฺนิ สตฺตุนฺตรา

เทว จ มนเนน ยุตฺตา

วิตกกฺกวิจารณ์า อุปฺเปกฺขาย ฯ

๑. พระพุทธรองค์ทรงแสดงบพในสัตตมณยนิทเทศมี ๓๗ คือ นามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ อินทรีย์ ๒ มนินทรีย์และอุปเปกฺกจนทรีย์ ปฏิจฺจสนูปบาท คือ วิญญาณ ผัสส เวทนา ในผัสสสัตตการาสินีทเทศ ทรงแสดงทั้ง ๗ บพ คือ ผัสส เวทนา สัญญา เจตนา จิต

๒. อธิโมกข์ มนสิการ ในติกมาติกาทรงแสดง ๓ บพ คือ อทุกขมสุขาย เวทนาย สัมปยุตตบพ สวิตักกสวิการบพ อุปฺเปกฺขาสหคตบพ ในมหันตฺรทก ๗ บพ คือ จิตตบพ เจตสิกบพ จิตตสัมปยุตตบพ จิตตสังสฺสฏฺฐบพ จิตตสังสฺสฏฺฐสมุฏฺฐานบพ จิตตสังสฺสฏฺฐสมุฏฺฐานบพสหุญฺญบพ จิตตสังสฺสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตติบพ

สวิตักกบพ สวิการบพทั้ง ๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุ ๓ อุปฺเปกฺขาสหคตบพ ที่ประกอบกับอุปฺเปกฺขาเวทนา

๑๒. ปุจฺฉา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในสัตตมณยนิทเทศ เป็นธรรมชนิดไหน และได้ทรงแสดงอย่างไร อธิบาย ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในสัตตมณยนิทเทศนี้ เป็นธรรมที่มีสัมปยุตต์ และวิปยุตต์ และการแสดงสัตตมณยนิทเทศนี้ ได้แสดงโดยกลับประธานบพ และมีการแสดงเป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๑๓. ปุจฺฉา ให้แสดงเป็นปุจฺฉา-วิสัชนา พร้อมทั้งแปล ของ ก. วิญญาณักขันธนิทเทศ ข. มโนธาตุนิทเทศ ตามสัตตมณยนิทเทศ ?

วิสัชนา ก. วิญญาณักขันธนิทเทศ

ปุจฺฉา วิญญาณกฺขณฺเรน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขณฺเฐหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปยุตฺตา

วิญญานขันธ์ ประกอบกับเจตสิก ๕๒ ได้

จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตน ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธเหหิ เอเกนายตเนน สตุตฺติ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ นามขันธ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญานธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับธัมมายตน ธัมมธาตุบางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

ข. มโนธาตุนิเทศ

ปฺจณา มโนธาตุยา เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

มโนธาตุนี้ ประกอบกับอัญญสมานาเจตสิก ๑๐ มโนวิณญาณธาตุ จิตตูปาทเหล่านี้ ไม่ประกอบกับจวิณญาณธาตุจิตตูปาทที่เหลือ และรูป ๒๘ นิพพาน จวิณญาณธาตุจิตตูปาทที่เหลือ และรูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธเหหิ น เกหิจิ อายตเนหิ เอกาย ธาตุยา วิปฺปยุตฺตา

จวิณญาณธาตุจิตตูปาทที่เหลือและรูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่เป็นวิปยุตต์กับ ขันธ์ อายตน ธาตุ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปยุตต์กับมโนธาตุ

๑๔. ปุจณา ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้

ปฺจณา สพายตนปฺจญา ผสฺสเนน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

วิสัยชนา เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธเหหิ เอเกนายตเนน สตุตฺติ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

วิสัยชนา แปลบาลีดังต่อไปนี้ว่า

ถามว่า ผัสสซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยสพายตนเป็นเหตุ ประกอบกับจิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นผัสส) ได้ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตন ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับนามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางอย่าง คือ เจตสิก ๕๒

๑๕. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา วิสัยชนา เป็นภาษาของเจตสิกปทนิทเทส ตาม สัตตมณยนิทเทส ?

วิสัยชนา ถามว่า เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ประกอบกับจิต ๘๘ ได้ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร

แก้ว่า รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ นามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ เจตสิก ๕๒

๑๖. ปุจฉา สวิตกกปทนิทเทส ท่านจะแสดงให้ถูกต้องตามพุทธประสงค์เป็นปุจฉา วิสัยชนา และแปลว่าอย่างไร ? ตามสัตตมณยนิทเทส ?

วิสัยชนา ข้าพเจ้าจะแสดงให้ถูกต้องตามพุทธประสงค์ และแปลดังต่อไปนี้

ปุจฉา สวิตกุกะหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺตีหิ ขนฺนุเรหิ กตฺติหายตฺเนหิ กตฺตีหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

สภาวะธรรมที่เกิดพร้อมกับวิตกนี้ ประกอบกับวิตกเจตสิกได้ สวิตกกจิต ๕๕ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ อวิตกกจิตตูปบาท ๖๖ และรูป ๒๘ นิพพาน

อวิตกกจิตตูปบาท รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ฐมา น เกหิจิ ขนฺธเหหิ น เกหิจิ อายตเนหิ เอกาย ชาติยา
วิปฺปยุตฺตา

อวิตกกจิตฺตูปาท รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่เป็นวิปฺปยุตฺต กับ ชนฺธ อายตน
อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปฺปยุตฺต กับ มโนธาตุ ๑

๓๗. ปุจฉา ปฏิจฺจสมุปฺบาท ที่ทรงแสดงในสัจจมนยนิทเทส มีกี่อย่าง กี่อะไรบ้าง
และแสดงอย่างสุดท้ายเป็นปุจฉา - วิสัยชนา พร้อมทั้งแปลมาด้วย ?

วิสัยชนา ปฏิจฺจสมุปฺบาทที่ทรงแสดงในสัจจมนยนิทเทสนี้มีอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑ ญาณฐาน
นิทเทส ๒. ผัสสนิทเทส ๓. เวทนานิทเทส ?

ปุจฉา ผลสฺสปฺจฺยา เวทนาย เย ฐมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ฐมฺเมหิ เย ฐมา
วิปฺปยุตฺตา เต ฐมา กตฺตีหิ ขนฺธเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺตีหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา

เวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสเป็นเหตุนี้ ประกอบกับ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้น
เวทนา) จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพาน
เหล่านี้ ไม่ประกอบกับชนฺธ อายตน ชาติ เท้าไร

วิสัยชนา เต ฐมา จตุหิ ขนฺธเหหิ เอเกนํายตเนน สุตฺตหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนํายตเนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไปประกอบกับนามชนฺธ ๔ มนํายตนะ ๑ ญาณฐานชาติ ๗
และไม่ประกอบกับ ฐมํายตน ฐมฺมธาตุบางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

๓๘. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีตามที่ ฯลฯ ไว้ดังต่อไปนี้ ให้เต็มตามจำนวน พร้อมทั้งแปล
ตามสัจจมนยนิทเทส

ปุจฉา อธิโมกฺเขน เย ฐมา สมฺปยุตฺตา ฯลฯ

วิสัยชนา ปุจฉา อธิโมกฺเขน เย ฐมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ฐมฺเมหิ เย ฐมา
วิปฺปยุตฺตา เต ฐมา กตฺตีหิ ขนฺธเหหิ กตฺติหายตเนน กตฺตีหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา
อธิโมกฺขนี้ประกอบกับจิต ๗๘ (เว้นทวิปฺปญฺจญาณจิต ๑๐ วิจิกจจา ๑)

เจตสิก ๕๐ (เวณธโมกข์ วิจิกจนา) ได้ จิต ๗๘ เจตสิก ๕๑ เหล่านี้ ไม่ประกอบ
กับทวิปัญญาวิญาณจิตตูปบาท วิจิกจนาจิตตูปบาท และรูป ๒๘ นิพพาน ทวิปัญญา
วิญาณจิตตูปบาท วิจิกจนาจิตตูปบาท และรูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ
ขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธหิ น เกหิจิ อายตเนหิ เอกาย ธาตุยา
วิปฺปยุตฺตา

ทวิปัญญาวิญาณจิตตูปบาท วิจิกจนาจิตตูปบาท และรูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่
เป็นวิปยุตต์ กับ ขันธ์ อายตน์ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปยุตต์ กับ มโนธาตุ ๑

๑๘. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปจฺจนา-วิสัยชนา เฉพาะภาษาบาลี ของอุเปกขินทริย-
นิตเทส ตามสัจจตมณยหิทเทส ?

วิสัยชนา ปุจฉา อุเปกขินทริเยน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย
ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

วิสัยชนา เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธเหิ น เกหิจิ อายตเนหิ ปญฺจหิ ธาตุหิ
วิปฺปยุตฺตา ฯ

๔๐. ปุจฉา ธรรมอะไรเป็นองค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก และ เย ธมฺมา หลัง
และ เต ธมฺมา ของ วิญญานนิตเทส พร้อมทั้งแสดงเป็นปจฺจนา-
วิสัยชนา ให้เห็นจริงด้วย ตามสัจจตมณยนิตเทส ?

วิสัยชนา องค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก ได้แก่เจตสิก ๕๒ องค์ธรรม ของ เย
ธมฺมา หลัง และ เต ธมฺมา ได้แก่ รูป ๒๘ นิพพาน

ดังจะแสดงเป็นปจฺจนา-วิสัยชนา ให้เห็นจริงดังต่อไปนี้ ปุจฉา วิญญานเนน
เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ
ขนฺธเหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

วิญญานนี้ประกอบกับเจตสิก ๕๒ ได้ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบ
กับรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตน์ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน สत्ตหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ไม่ประกอบด้วย นามขันธ์ ๕ มนายตนะ ๑ วิญญาน
ธาตุ ๗ และไม่ประกอบด้วย ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือเจตสิก ๕๒

จบปุจฉา - วิสัยชนา ในสัจจมนยนิทเทศ

อัญจนมนยนิทเทศ

๔๑. ปุจฉา ให้แสดงกาลาแสดงบทที่พระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงในอัญจนมนยนิทเทศ
โดยละเอียด ?

วิสัยชนา คาลาแสดงบทที่พระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงในอัญจนมนยนิทเทศ

๑. ธมฺมา ยตฺนํ ธมฺมธาทู	อถ ชีวิตํ นามรูปํ
สพายตน์ ชาติ ชรามรณ	เทว จ ติเก ณ ลพฺภเรฯ
๒. ปฐมนุตฺเร สत्ต จ	โคจฺจเก ทส อปรนฺเต
จฺททส ณ จ มตฺตเก	อิจฺเจเต สत्ต จตฺตาฬิส ธมฺมา
สมุจฺเจเต น ลพฺภนฺติ	โมฆปุจฺจ เกนจ ฯ

บทที่พระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงในอัญจนมนยนิทเทศมี ๔๗ บท คือ

๑. ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ ชีวิต นามรูป สพายตนะ ชาติ ชรา มรณะ ในติก
๒ บท คือ อชฌัตตพหิตฺตบท อนิทฺสสนอปปฎิฆบท
๒. ในจุฬันตรทุก ๗ บท คือ สบฺบิจฺยบท สังขตฺตบท อนิทฺสสนบท อปปฎิฆบท
อรูปีบท เกณจิวิญญูญยบท น เกณจิวิญญูญยบท

ในโคจจก ๑๐ บท คือ น เหตุบท โนอาสวบท โนสญฺญิณฺชนบท โนคันถบท
โนโอมบท นโยคบท โนนีวรณบท โนปรามาสบท โนอุปาทานบท โนกิเลสบท

ในมหั้นตรทุก ๑๔ บท คือ โนจิตตบท อเจตสิกบท จิตตสมุฏฐานบท โนจิตต-
สมุฏฐานบท จิตตสหุภบท โนจิตตสหุภบท จิตตานุปริวัตติบท โนจิตตานุปริวัตติบท
โนจิตตสังสักรูสมุฏฐานบท โนจิตตสังสักรูสมุฏฐานสหุภบท โนจิตตสังสักรูสมุฏฐานา-
นุปริวัตติบท อชฌัตติกบท พาหิรบท โนอุปาทานบท

ในปีปฏิทินทุกบท คือ อวิตกกบท อวิจารณ์บท อัปปีติกบท น ปิติสหคตบท น
สุขสหคตบท น อุเปกขาสหคตบท รวม ๔๗ บท

๘๒. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในอัฐมณยนิทเทส เป็นธรรมชนิดไหน
อธิบาย ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในอัฐมณยนิทเทส เป็นธรรมชนิด
ที่ไม่มีสัมปยุตตธรรม และไม่กลับประธานบท ไม่มีการแสดงชั้นร อายตน ชาติ ที่ใช้
ศัพท์ว่า เกหิ จัวิสัชนา มีคำว่า นตถิ ทั้งหมด

๘๓. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัชนา พร้อมทั้งแปล ของขันธนิทเทส ตาม
อัฐมณยนิทเทส ?

วิสัชนา ปุจฉา รูปกขณเรน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ
ขณฺเฐหิ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา รูปขันธํ ไม่ประกอบด้วยนามขันธ ๔
นามขันธ ๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย ขันธ อายตน ชาติ เท้าไร

วิสัชนา นตถิ ๑ ไม่มี

ปุจฉา เวทนากขณเรน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต
ธมฺมา กตฺถิ ขณฺเฐหิ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

เวทนาขันธนี้ ไม่ประกอบรูป ๒๘ นิพพาน

รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ไม่ประกอบด้วยขันธ อายตน ชาติ เท้าไร

วิสัชนา นตถิ ไม่มี

นามขันธ ๓ ที่เหลือ แสดงเช่นเดียวกับเวทนาขันธ

๘๔. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีพร้อมทั้งแปล ตามที่ ฯลฯ ไว้ ให้เต็มจำนวนของบาลีที่ว่า

ปุจฉา สติปฺปฺจฺจาเนน เย ธมฺมา ฯลฯ

วิสัชนา ฯลฯ ตามอัฐมณยนิทเทส ?

วิสัชนา ปุจฉา สติปฺปฺจฺจาเนน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ
ขณฺเฐหิ กตฺถิ หายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

สติปัญญานี้ ไม่ประกอบด้วยโลกียจิตตูปบาท รูป นิพพาน โลกียจิตตูปบาท รูป
นิพพาน ประกอบด้วย ชันธ์ อายตนะ ชาติ เทาไร ?

วิสัยชนา นตถิ ไม่มี

๔๕. ปุจฉา ให้แปลบาลี ดังต่อไปนี้

ก. ปุจฉา กุสเลหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเห
กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

ข. วิสัยชนา นตถิ

ค. อกุสเลหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเห
กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

ง. วิสัยชนา นตถิ

วิสัยชนา ก. ถามว่า กุศลธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยอกุศล-วิบาก-กิริยา
จิตตูปบาท รูป นิพพาน อกุศล-วิบาก-กิริยาจิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ประกอบ
กับ ชันธ์ อายตนะ ชาติเท่าไร

ข. แก้วว่า ไม่มี

ค. ถามว่า อกุศลธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย กุศล-วิบาก-กิริยาจิตตูปบาท
รูป นิพพาน กุศล-วิบาก-กิริยาจิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ประกอบด้วยชันธ์
อายตนะ ชาติเท่าไร

ง. แก้วว่า ไม่มี

๔๖. ปุจฉา คำไทยว่า ถามว่า กิเลสธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย กุศล-วิบาก-
กิริยาจิตตูปบาท รูป นิพพาน กุศล-วิบาก-กิริยาจิตตูปบาท เหล่านี้ประกอบ
กับชันธ์ อายตนะ ชาติ เท่าไร

แก้วว่า ไม่มี คำบาลีจะว่าอย่างไร ?

วิสัยชนา คำบาลีว่า ปุจฉา กิเลสเหติ ฐมฺเมหิ เย ฐมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ฐมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหติ กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา

วิสัยชนา นตฺถิ

๘๑. ปุจฉา เป็นเพราะเหตุไร ในอัฐมณยนิทเทศ ตั้งแต่อายตณนิเทศไปจนจบ คำวิสัยชนาจึงไม่เขียนไว้เลย เขียนไว้แต่ปุจฉาเท่านั้น อธิบาย ?

วิสัยชนา เพราะเหตุว่าองค์ธรรมมีปรมัตถธรรมทั้ง ๔ รวมกันอยู่ จะเรียกว่า สัมปยุตตไม่ได้เลย คำวิสัยชนา จะต้องว่านตฺถิ เหมือนกันหมดทั้งอัฐมณยนิทเทศ เมื่อตอนต้นวิสัยชนาว่า นตฺถิ แล้วในนิเทศอื่น ๆ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน อาศัยเหตุนี้ ท่านจึงไม่เขียนวิสัยชนาไว้

๘๒. ปุจฉา อพฺกัณฺตรมาติกานิทเทศ ที่แสดงไว้ในอัฐมณยนิทเทศ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง และอย่างนั้น ๆ มีอย่างละเท่าไรอีก คืออะไรบ้าง ?

วิสัยชนา มี ๒ อย่าง คือ ๑ ขันธานิทเทศ

๒ ผัสสสัตตการาสีนิเทศ

๑ ขันธานิทเทศ มี ๖ อย่าง คือ

๑ ขันธนิเทศ	๒ อายตณนิเทศ
๓ ธาตุนิทเทศ	๔ สัจจนิทเทศ
๕ อินทริยนิเทศ	๖ ปฏิจสุมุปาทนิเทศ

๒ ผัสสสัตตการาสี มี ๗ อย่าง คือ ผัสส เวทนา สัญญา เจตนา จิต มนสิการ อธิโมกษ์

๘๓. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีพร้อมทั้งแปล ตามที่ ฯลฯ ไว้ว่า

ก. ปุจฉา สรณฺเห ฐมฺเมหิ ฯลฯ

ข. อสรณฺเห ฐมฺเมหิ ฯลฯ

ตามอัฐมณยนิทเทศ

วิสัยชนา ก. ปุจฉา สรณเหิ รมเมหิ เย รมมา วิปยุตฺตา เต รมมา
กตฺติ ขนฺธเหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

สรณธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบ กุศล-วิบาก-กิริยา จิตตูปบาท รูป นิพพาน
กุศล-วิบาก-กิริยา จิตตูปบาท ประกอบกับ ชันธ์ อายตน ชาติ เท้าไร

วิสัยชนา นตฺถิ ไม่มี

ข. ปุจฉา อสรณเหิ รมเมหิ เย รมมา วิปยุตฺตา เต รมมา กตฺติ
ขนฺธเหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

อสรณธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ อกุศลจิตตูปบาท อกุศลจิตตูปบาทเหล่านี้
ประกอบกับชันธ์ อายตน ชาติ เท้าไร

วิสัยชนา นตฺถิ ไม่มี

๕๐. ปุจฉา ตั้งแต่ฉัฏฐนยนิทเทศ จนถึงอัฐมณยนิทเทศ นิทเทศไหนบ้าง ที่
พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ มิก
นย ก็อะไรบ้าง ?

วิสัยชนา มี ๒ นิทเทศ คือฉัฏฐนยนิทเทศ สัตตมณยนิทเทศ ?

จบปุจฉา-วิสัยชนา ในอัฐมณยนิทเทศ

นวมณยนิทเทศ

๕๑. ปุจฉา ถ้าแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในนวมณยนิทเทศ และแสดงไว้
อย่างไร ท่านจะแปลว่าอย่างไร ?

วิสัยชนา

๑. อรูปกฺขนฺธา จตฺตาโร

มนายตนเมว จ

วิภวณชาติโย สตฺต

เทว สจฺจา จุทฺทสินฺทริยา ฯ

๒. ปุจฉา ทวาทส ปทา ตโต อุปริ โสฬส
 ตีเกสุ อฏฺฐ โคจณเก เตจตุตาฬีสเมว จ ฯ
๓. มหุณตรทุเก สตุต ปฏฺฐิจฺจุเกสุ ณ นว
 มสฺส ปทสฺเสเต นิตฺเทเส สงฺกหํ คตา ฯ

บทที่สงเคราะห์เข้าในนวนมนยนิทเทศนี้มี ๑๒๐ บท คือ

๑. นามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ ๑ สมุทยสังจ ๒ มัคคสังจ
 อินทรีย์ ๑๔ มีมนินทรีย์ เป็นต้น จนถึง อัญญาตอินทรีย์ เป็นที่สุด
๒. ในปัจจุจสมุปบาท ๑๒ บท ได้แก่ก่อวิชา สังขาร วิญญาณ ผัสส ตัณหา
 อุปาทาน กัมมภว โสภ ทุกข โทมนัสส อุปายาส
- บทที่ต่อจากปัจจุจสมุปบาทไป ๑๖ บท มีสติปฏิฐาน เป็นต้น จนถึงมนสิการเป็นที่สุด
 ในติก ๔ บท คือ เวทนาติก ๓ บท สวิตักกบท ๒ บท คือปฐมบท และ
 ทุติยบทปิตัก ๓ บท

ในโคจณก ๔๓ บท คือเหตุโคจณก ๖ บท อาสวะโคจณก ๔ บท สัญโญชนโคจณก
 ๔ บท คันถโคจณก ๔ บท โอฆโคจณก ๔ บท โยคโคจณก ๔ บท นิวรรณโคจณก ๔
 บท ปรามาสโคจณก ๓ บท อุปาทานโคจณก ๔ บท กิเลสโคจณก ๖ บท

๓. ในมหันตรทุกมี ๗ บท คือ จิตตบท เจตสิกบท จิตตสัมปยุตตบท จิตต-
 สังสังฺกฐบท จิตตสังสังฺกฐสมุฏฐานบท จิตตสังสังฺกฐสมุฏฐานสหกฺขบท จิตตสังสังฺกฐสมุฏฐาน-
 นุปรีวตติบท

ในปฏฺฐิจฺจุ มี ๖ บท คือ สวิตักกบท สวิจاربท สปัปตักบท ปิติสหคตบท
 สุขสหคตบท อุเปกขาสหคตบท

๕๒. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในนวนมนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิดไหน
 อธิบาย ?

วิสัยชนา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในนวนมยนิทเทศนี้ เป็นธรรมชนิด ที่มีสัมปยุตต์ และการแสดงนวนมยนิทเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท และมี การแสดงเป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๕๓. ปุจฉา ในนวนมยนิทเทศ มีมัตติกานิทเทศ ที่ทรงแสดงไว้ก็อย่าง คือ อะไรว้าง วิสัยชนา มีมัตติกา ๒ อย่าง คือ

๑. อัปภันตรมัตติกานิทเทศ

๒. พาหิรมัตติกานิทเทศ

๕๔. ปุจฉา ให้แสดงเป็นปุจฉา-วิสัยชนา พร้อมทั้งแปล ของสังฆารักขันธนิทเทศ ตามนวนมยนิทเทศ ?

วิสัยชนา สังฆารักขันธนิทเทศ

ปุจฉา สงฺขารกฺขันธเน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา

สังฆารขันธนี้ประกอบด้วยจิต ๘๙ เวทนา สัญญา ได้ จิต ๘๙ เวทนา สัญญา ประกอบกับสังฆารขันธได้

สังฆารขันธนี้ ประกอบด้วยขันธ อยตณ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเรหิ เอเกนายตเนน สตฺตฺติหิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา สมฺปยุตฺตา

สังฆารขันธประกอบด้วยขันธ ๓ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มนายตณ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ และประกอบด้วย ธัมมายตณ ธัมมธาตุ บางส่วน คือเวทนา สัญญา

๕๕. ปุจฉา ธาตุนิทเทศ ที่ทรงแสดงในนวนมยนิทเทศนี้ แสดงไว้ก็อย่าง คืออะไร บ้าง ?

วิสัยชนา ราชูนิทเทศทรวงแสดงไว้ในนวนมณนิทเทศนี้ มีอยู่ ๗ อย่าง คือ ๑
จักขุวิญญาณราชูนิทเทศ เป็นต้น จนถึง ๗ มโนวิญญาณราชูนิทเทศเป็นที่สุด

๕๖. ปุจฉา ให้เพิ่มบาลีตามที่ ฯลฯ ไว้ (ไม่ต้องแปล) ให้เต็มที่ว่า

ปุจฉา สุชินทริเยน เย ธมมา ฯลฯ ตามนวนมณนิทเทศ ?

วิสัยชนา ปุจฉา สุชินทริเยน เย ธมมา สมပ္ပยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย
ธมฺมา สมပ္ပยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหติ กตฺถายตฺตเนหิ กตฺถิ ราชูหิ สมပ္ပยุตฺตา

วิสัยชนา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหติ เอยเณยตฺตเนน เอกาย ราชูยา สมပ္ပยุตฺตา
เอยเณยตฺตเนน เอกาย ราชูยา เกหิจิ สมပ္ပยุตฺตา

๕๗. ปุจฉา ให้แสดงอุปเปกชินทริยนิทเทศ เป็นปุจฉา-วิสัยชนา เป็นภาษาไทยตาม
นวนมณนิทเทศ มาให้ถูกต้องตามหลัก

วิสัยชนา ถาว่า อุปเปกชินทริยนี้ประกอบด้วย อุปเปกขาสทคตจิต ๕๕ เจตสิก ๔๖
ได้ อุปเปกขาสทคตจิต ๕๕ เจตสิก ๔๖ เหล่านี้ ประกอบด้วยอุปเปกชินทริยได้ อุปเปกชินทริย
นี้ ประกอบด้วย ขันธ์ อายตน ชาติ เทาไร

แก้ว่า อุปเปกชินทริยนี้ ประกอบด้วย ขันธ์ ๓ คือ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์
วิญญาณขันธ์ มนายตนะ วิญญาณราชู ๖ (เวณกายวิญญาณราชู) และประกอบด้วย
ธัมมายตนะ ธัมมราชูบางอย่าง คือ เจตสิก ๔๖

๕๘. ปุจฉา ปฏิจสุมุปปาทนิทเทศ ที่ทรวงแสดงในนวนมณนิทเทศนี้ มีกี่อย่าง คือ
อะไรบ้าง ?

วิสัยชนา ปฏิจสุมุปปาทนิทเทศ ที่ทรวงแสดงในนวนมณนิทเทศนี้มี ๑๒ อย่าง
คือ อวิชานิทเทศ สังขารนิทเทศ วิญญาณนิทเทศ ผัสสนิทเทศ เวทนานิทเทศ

ตณฺหานิทเทศ อุปาทานิทเทศ กัมมภวนิทเทศ โสภณิทเทศ ทุกขนิทเทศ โสมนัสส-
นิทเทศ อุปายาสนิทเทศ

๘๘. ปุจฉา สติปัฏฐานนิทเทศ เมื่อว่าตาม นวมนยนิทเทศแล้ว ท่านจะแสดงให้ถูก
ตามคัมภีร์ธาตุกถา ว่าอย่างไร ตามนวมนยนิทเทศ?

วิสัชนา ข้าพเจ้าจะแสดงให้ถูกต้องตามคัมภีร์ธาตุกถา ดังต่อไปนี้ว่า

ปุจฉา สติปัฏฐานเน ยะ ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ ยะ ธมฺมา
สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธะหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา

สติปัฏฐานนี้ ประกอบกับ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๕ (เว้นสดี) ได้ โลกุตตรจิต ๘
เจตสิก ๓๕ เหล่านี้ ประกอบกับสติปัฏฐานได้ สติปัฏฐานนี้ ประกอบกับ ขันธ์ อายตน
ธาตุ. เท่าไร

วิสัชนา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธะหิ เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา
สมฺปยุตฺตา เอเกน ขนฺธะเนน เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา สมฺปยุตฺตา

สติปัฏฐาน ประกอบกับขันธ์ ๓ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์
มนายตนะ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ และประกอบกับ สังขารขันธ์ บางอย่าง คือ สังขาร
ขันธ์ เจตสิก ๓๓ ธรรมายตน ธรรมธาตุบางส่วน คือ เจตสิก ๓๕

๑๐๐. ปุจฉา ดิกมาติกานิทเทศ ที่ทรงแสดงในนวมนยนิทเทศนี้ มีกัณิทเทศ คือ
อะไรบ้าง?

วิสัชนา มี ๘ นิทเทศ คือ

๑. สุขายเวทนาย สัมปยุตตปทนิทเทศ
๒. ทุกขายเวทนา สัมปยุตตปทนิทเทศ
๓. อทุกขมสฺสุขาย สัมปยุตตปทนิทเทศ
๔. สวิตักกสวิจารปทนิทเทศ

๕. อวตักกวิจารณ์มัตตปทนิทเทศ

๖. ปิติสหคตปทนิทเทศ

๗. สุขสหคตปทนิทเทศ

๘. อุปเพกขาสหคตปทนิทเทศ

จบปุจฉา — วิสัชชนา ในนวมณนิตเทศ

ทสมณนิตเทศ

๑๐๑. ปุจฉา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงในทสมณนิตเทศ แสดง
ไว้อย่างไร และท่านจะแปลว่าอย่างไร ?

วิสัชชนา คาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงในทสมณนิตเทศ แสดง
ไว้ว่า

๑. ธัมมายนัน ฐัมมาธาตุ

ทุกขสขจณฺจ ชีวติ

สพายนัน นามรูป

จตฺตารโ จ มหาทวา ฯ

๒. ชาติ ชรา มรณญจ

ติเกเสวภูณวิสติ

โคจฺจนเกสุ จ ปญฺณาส

อญฺฐ จฺพนฺตเร ปทา ฯ

๓. มหฺนฺตเร ปณฺณรส

โสฬส จ คโต ปเร

เอกวิส ปทสํ

เอตํ วิปฺปโยเค น ลพฺภติ ฯ

แปลว่า บทที่แสดงไม่ได้ในทสมณนิตเทศนี้มี ๑๒๑ บท คือ

๑. ธัมมายนัน ฐัมมาธาตุ ทุกขสัจจ ชีวติ สพายนัน นามรูป ภพใหญ่ ๔ คือ
อุปปัตติภว กามภว สัญญีภว ปัญจโวการภว

๒. ชาติ ชรา มรณ ในติก ๑๙ บท ที่ได้ ชันธ์ อายตน ธาตุ หมด มี
อพยากตบท เป็นต้น ในโคจจนก ๕๐ บท ที่ได้ ชันธ์ อายตน ธาตุ หมด มินเหตุบท

อเหตุกบต เป็นต้น ในจุฬันตรทุก ๘ บท ที่ได้ ชันร์ อายตณ ชาติ หมด มีสัพปัจจัยบท
สังขตบท เป็นต้น

๓. ในมหันตรทุก ๑๕ บท มีโนจิตตบท เป็นต้น ต่อจากนั้น ในปิฎกทุก ๑๖
บท ที่ได้ ชันร์ อายตณ ชาติ หมด มี นทสเสนปหาตัพพบท เป็นต้น

๑๐๒. ปุจฉา จงอธิบายถึงธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทสมนยนิทเทศน์ว่า แสดง
ไว้อย่างไรบ้าง ?

วิสัชนา ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทสมนยนิทเทศน์ มีแต่วิปยุตต์ธรรม
ซึ่งได้แก่บทที่ได้ทรงแสดงให้จัญญนยนิทเทศน์เอง คงเปลี่ยนแต่วิธีแสดงเท่านั้น และ
ในทสมนยนิทเทศน์ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท พร้อมทั้งได้แสดง ชันร์ อายตณ
ชาติ เป็นพิเศษ โดยใช้คำว่า เกหิจิ ?

๑๐๓. ปุจฉา ตั้งแต่จัญญนยนิทเทศ จนถึงทสมนยนิทเทศน์ นิทเทศไหนบ้าง พระ-
พุทธองค์ทรงแสดงโดยกลับประธานบท และโดยใช้คำว่า เกหิจิ มีกั
นยะ คือ นยะ ไหนบ้าง ?

วิสัชนา มี ๔ นยะ คือ

๑. จัญญนยนิทเทศ ๒. สัตตมณยนิทเทศ ๓. นวมนยนิทเทศ ๑๐ ทสมนยนิทเทศ

๑๐๔. ปุจฉา ขันธาทินิทเทศ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทสมนยนิ มีกี่อย่าง คือ
อะไรบ้าง ?

วิสัชนา ขันธาทินิทเทศ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทสมนยนิทเทศน์ มี ๑๕
อย่าง คือ ๑ ขันธนิทเทศ เป็นต้น จนถึง มัคคณิทเทศ เป็นที่สุด

๑๐๕. ปุจฉา ให้แปลบาลี ดังต่อไปนี้

ปุจฉา วิญญานกฺขณฺเณ เย ธมฺมา วิปฺยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา

วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ
วิปฺปยุตฺตา

วิสัชนา เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเรน ทสฺนายนตเนหิ ทสฺหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนายนตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

วิสัชนา แปลว่า ถ้ามว่า วิฆณณฉัณฺธํ นี้ ไม่ประกอบกับ รูป ๒๘ นิพพาน
รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบ นามฉัณฺธํ ๔ นามฉัณฺธํ ๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ
ฉัณฺธํ อายตน ธาตุ เท่าไร

แก้ว่า นามฉัณฺธํ ๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ รูปฉัณฺธํ ๑ โยฟาริกายตน ๑๐
โยฟาริกธาตุ ๑๐ และไม่ประกอบกับ ธัมมายตน ธาตุ บางส่วน คือ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน
๑๐๖. ปุจฺฉา อธิโมกขนิตฺเทส

จะแสดงตามทสมนยนิตฺเทส ให้ถูกต้องตามหลัก ท่านจะแสดงว่า
อย่างไร ?

วิสัชนา แสดงว่า

ปุจฺฉา อธิโมกฺขเณ ย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ ย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

อธิโมกฺขํนี้ ไม่ประกอบกับ ทวิปฺปญฺจวิญฺญาณ—วิจิกิจฺจาสัมปยุตฺตจิตฺตูปปาท รูป
นิพพาน

ทวิปฺปญฺจวิญฺญาณ — วิจิกิจฺจาสัมปยุตฺตจิตฺตูปปาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบ
กับ สาริโมกฺข ๗๘ จิตฺตูปปาท สาริโมกฺข ๗๘ จิตฺตูปปาท เหล่านี้ ไม่ประกอบกับฉัณฺธํ
อายตน ธาตุ เท่าไร

วิสัชนา เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเรน ทสฺนายนตเนหิ ปณฺณรสฺหิ ธาตุหิ
วิปฺปยุตฺตา เอเกนายนตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

สาริโมกข ๗๘ จิตตูปบาท เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูปขันธ์ ๑ โอฬาริกายตน ๑๐
โอฬาริกธาตุ ๑๐ ปัณจวิณญาณธาตุ ๕ และไม่ประกอบกับ รัมมายตน รัมมธาตุ บางส่วน
คือ วิจิกิจจาเจตสิก สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๑๐๗. ปุจฉา คำว่า สภาโค วิสภาโค มีความหมายว่าอย่างไร?

วิสัชนา คำว่าสภาโค หมายความว่า เป็นการแสดงถึงสภาพธรรมที่เข้าร่วมกัน
ได้ ตามหลักสัมปโยคนัย สังคหณัย ๒ วิสภาโค หมายความว่า เป็นการแสดงถึงสภาพ
ธรรม ตามหลักสัมปโยคนัย สังคหณัย

๑๐๘. ปุจฉา ให้แสดงกุศลปณิหิตเส ให้ถูกต้องตามคัมภีร์ธาตุกถา ตามทสมนย-
นิหิตเสแล้ว ท่านจะแสดงอย่างไร ?

วิสัชนา แสดงให้ถูกต้องตามคัมภีร์ธาตุกถา แล้ว ต้องแสดงดังต่อไปนี้ว่า

ปุจฉา กุสเลหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา
วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺตีหิ ขนฺธฺเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺตีหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

กุศลธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ อกุศล—วิบาก—กิริยาจิตตูปบาท รูป นิพพาน
อกุศล—วิบาก—กิริยาจิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับกุศลธรรม

กุศลธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตน ธาตุ เท่าไร

วิสัชนา เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธฺเรน ทสหายตเนหิ โสฆสฺสํ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนายตเนน เอกาย เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

กุศลธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ รูป ขันธ์ ๑ โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ
๑๐ วิณญาณธาตุ ๖ (เวณมโนวิณญาณธาตุ) และไม่ประกอบกับ รัมมายตน รัมมธาตุ
บางส่วน คืออกุศลเจตสิก ๑๔ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๑๐๙. ปุจฉา คำบาลีว่า ปุจฉา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ ธมฺเมหิ เต ธมฺมา
วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺตีหิ ขนฺธฺเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺตีหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

วิสัยชนา เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเรณ ทสหายตเนหิ ปณฺณรสฺสํ ชาติฺหิ
วิปฺยตุตา เอเกนายตเนน เอกาย ชาติฺยา เกหิจิ วิปฺยตุตา คำไทยจะแปลว่า
อย่างไร

วิสัยชนา คำไทยจะต้องแปลว่า ถ้ามว่า สุขาย เวทนาย สัมปยุตตธรรมเหล่านี้
ไม่ประกอบกับ ทุกข—โทมนัสส—อุปกาสหคตจิตตูปบาท รูป นิพพาน ทุกข—โทมนัสส
—อุปกาสหคตจิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ สุขาย เวทนาย
สัมปยุตตธรรม สุขาย เวทนาย สัมปยุตตา ธรรมเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ชันธ์ อายตน
ธาตุเท่าไร

แก้ว่า สุขาย เวทนาย สัมปยุตตธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ รูป ชันธ์ ๑
โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริกราตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๕ (เวทนาวิญญาณธาตุ และ
มโนวิญญาณธาตุ) และไม่ประกอบกับ ธัมมายตน ธัมมธาตุ บางส่วน คือ โภจตุกกเจต-
สิก ๔ วิจิกจนาเจตสิก ๑ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๑๑๐. ปุจฉา ตั้งแต่ปฐมนยนิทเทส จนถึงทสมนยนิทเทส นยะ ไหนบ้างที่พระองค์
ทรงแสดงโดยกลับประธานบท

วิสัยชนา นยะ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยกลับประธานบท มี ๕ นยะ คือ
จตุตถนยนิทเทส ปัญฺจมนยนิทเทส สัตตมนยนิทเทส นวมนยนิทเทส ทสมนยนิทเทส
จบปุจฉา—วิสัยชนา ในทสมนยนิทเทส

เอกาทสมนยนิทเทส

๑๑๑. ปุจฉา เทว สจฺจา ปนฺนรสินฺธุริยา เอกาทส ปฏิจฺจสมุปฺปาทา
อุทฺธิ ปุณฺ เอกาทส โคจฺฉกปทเมตฺต ตีสวโร ๗
กาลานํแปลว่าอย่างไร และเป็นคาถาแสดงถึงอะไร

วิสัยชนา คาทานี้แปลความว่า พระพุทธรองค์ทรงแสดงบทที่อยู่ในเอกาทศมนย-
 นิทเทศ รวม ๖๔ บท คือ สัจ ๒ ได้แก่ สมุทยสัจ มัคคสัจ อินทรี ๑๕ (เว้น
 ปสาทอินทรี ๕ ชีวิตินทรี ๑ มนินทรี ๑) ปฏิจสมุปบาท ๑๑ (เว้นวิญญาณ นามรูป
 สฬายตนะ เวทนา อุปปัตติภว ชาติ ชรามรณะ) บทที่ต่อจากปฏิจสมุปบาท อีก ๑๑ บท
 คือสติปัฏฐาน สัมมปธาน อปปปัญญา ปัญจอินทรี พล โพชฌงค์ มัคค ผัสส เจตนา
 อริโมกข์ มนสิการ บทที่อยู่ในโคจณก ๓๐ บท และเป็นคาถาแสดงบทที่พระพุทธรองค์
 ทรงแสดงในเอกาทศมนยนิทเทศ

๑๑๒. ปุจฉา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในเอกาทศมนยนิทเทศ เป็นธรรมชนิด
 ไหน อธิบาย ?

วิสัยชนา ธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในเอกาทศมนยนิทเทศนี้ เป็นธรรมที่
 มี ชันธ์ आयตนะ ธาตุ เหมือนกัน ได้แก่บทที่ทรงแสดงในจุดถณนนิทเทศนั่นเอง คง
 เปลี่ยนแต่วิธีแสดง ฉะนั้นจะแสดงเป็นเฉพาะบท พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น

๑๑๓. ปุจฉา อิตถินทรีนนิทเทศ จะแสดงให้ถูกต้องตาม นยะ ที่ ๑๑ แล้ว จะแสดง
 อย่างไร จงแสดงมาดู ?

วิสัยชนา อิตถินทรีนนิทเทศ

ปุจฉา อิตถินทรีน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺกहे น สงฺกหิตา आयตนะสงฺกहे
 สงฺกหิตา ธาตุสงฺกहे น สงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหิ กตฺถายตเนหิ กตฺถิ
 ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา

อิตถินทรีนนี้ นับสงเคราะห์ สุขุมรูป ๑๕ โดยความเป็นรูปขันธ ธมฺมายตนะ
 ธมฺมธาตุ ได้ สุขุมรูป ๑๕ เหล่านี้ ประกอบกับ ชันธ์ आयตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา นตฺถิ ไม่มี

๑๑๔. ปุจฉา ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้

ปุจฉา สมุทฺยสจฺเจน เย ฐมา ขนฺธสฺสเกเหฺน สงฺกหิตา อายต-
นสฺสเกเหฺน สงฺกหิตา ชาติฺสสฺสเกเหฺน สงฺกหิตา เต ฐมา กตฺถิ ขนฺธเรหิ
กตฺถิหยาตเนหิ กตฺถิ ชาติฺหิ สมฺปยุตฺตา

วิสัชนา แปลว่า ถามว่า สมุทฺยสจฺจํ นํบสฺสเกระหฺสสฺสขารขันธ์ เจตสิก ๔๙
(เวไนฺยโลก) โดยความเป็นสํขารขันธ์ ฐมํายตฺน ฐมฺมชาติฺ ได้

สํขารขันธ์ ๔๙ เหล่านี้ ประกอบกับขันธ์ อายตฺน ชาติฺ ได้เท่าไร

๑๑๕. ปุจฉา ถ้าไทยว่า สํขารขันธ์ ๔๙ เหล่านี้ ประกอบกับขันธ์ ๓ คือ เวทนาขันธ์
สํสฺสขขันธ์ วิภวณขันธ์ มนํายตฺนํ วิภวณชาติฺ ๑ และประกอบกับ
สํขารขันธ์บางส่วน คือ โลกเจตสิก ฐมํายตฺน ฐมฺมชาติฺบางส่วน คือ โลก
เวทนา สํสฺสข

ถ้าบาลีจะว่าอย่างไร ?

วิสัชนา ถ้าบาลีว่า วิสัชนา เต ฐมา ตฺถิ ขนฺธเรหิ เอเกนํยตเนน
สตฺตฺติ ชาติฺหิ เอเกน ขนฺธเรน เอเกนํยตเนน เอกาย ชาติฺยา สมฺปยุตฺตา

จบปุจฉา – วิสัชนา ในเอกาทสมนยนิทเทศ

ทวาทสมนยนิทเทศ

๑๑๖. ปุจฉา ให้แสดงคาถาแสดงบทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทวาทสมนยนิทเทศ
พร้อมทั้งแปล ?

วิสัชนา

๑. อรูปกฺขนฺธา จตฺตาโร มนํายตฺนเมว จ
วิภวณชาติฺโย สตฺตฺติ เทวํ สจฺจํ จุทฺทสฺสินฺทฺริยา ฯ

๒. ปุจฉา ทวาทส ปทา

คโต อูปริ โสฬส

ติเกสุ อฏฐ โทษณเก

เตจตุตาฬิสมเว จ ฯ

๓. มหนฺตรทุเก สตฺต

ปทา ปฏฺฐิทุเกสุ น

ทวาทสม นยสุเสเต

นิทุเทเส สงฺคหิ กตา ฯ

บทที่สงเคราะห์ไว้ในทวาทสมนยนิทุเทสนี้มี ๑๒๐ บท คือ

๑. นามขันธ์ ๔ มนยตนะ วิญญาณธาตุ ๗ สัจจ ๒ คือ สมุทยสัจจ มัคคสัจจ อินทริย์ ๑๔ มิมินทริย์ เป็นต้น จนถึงอัญญาตาวินทริย์ เป็นที่สุด

๒. ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ บท คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ ผัสส เวทนา ตัณหา อุปาทาน กัมมภว โสภ ทุกข โทมนัสส อุปายาส บทที่ต่อจากปฏิจจสมุปบาทไป ๑๖ บท มีสติปัญฐาน เป็นต้น จนถึงมนสิการเป็นที่สุด ในติก ๔ บท คือเวทนาติก ๓ บท วิตักกติก ๒ บท คือปฐมบทและทุติยบท ปิตติติก ๓ บท ในโคจจก ๕๓ บท ซึ่งมี สัมปยุตตธรรม

๓. ในมหนฺตรทุกมี ๗ บท คือจิตต เจตสิก จิตตสัมปยุตต จิตตสังสัฏฐ จิตต-สังสัฏฐสมุฏฐาน จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหกฺ จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปรวัตติ

ในปฏฺฐิทุกมี ๖ บท คือ สวิตักก สวิจารณ์สปีติก ปิตีสหคต สุขสหคต อเปกขา สหคต

๑๑๑. ปุจฉา บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทวาทสมนยนิทุเทส เป็นบทชนิดไหน

วิสัชนา บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในทวาทสมนยนิทุเทสนี้ เป็นบทที่มีสัมป-ยุตตธรรม

๑๑๒. ปุจฉา เวทนากขันธนิทุเทส เมื่อว่าตามนัยที่ ๑๒ แล้ว จะแสดงอย่างไร ?

วิสัชนา แสดงว่า ปุจฉา เวทนากุขนุเชน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺถิ ขนฺธเหิ กตฺถายตเนหิ กตฺถิ ธาตุหิ สงฺคหิตา

เวทนาขันธุ์^๕ ประกอบกับนามขันธุ์ ๓ คือสัญญาขันธุ์ สังขารขันธุ์ วิญญาณขันธุ์
นามขันธุ์ ๓ เหล่านี้ นับสงเคราะห์โดยขันธุ์ อายุตณ ชาติ ได้เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเหติ ทวีหยาตเนหิ อญฺเฐหิ ชาติหิ สงฺคหิตา

นามขันธุ์ ๓ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยขันธุ์ ๓ คือ สัญญาขันธุ์ สังขารขันธุ์
วิญญาณขันธุ์ มนายตณ ธัมมายตณ วิญญาณธาตุ ๗ ธัมมธาตุ

ปุจฉา กตฺตีหิ อสงฺคหิตา

นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธุ์ อายุตณ ชาติ เท่าไร

นามขันธุ์ ๓ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธุ์ ๒ คือ รูปขันธุ์ เวทนาขันธุ์
โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ ๑๐

๑๑๕. ปุจฉา คำไทยว่า ถามว่า สัทธินทรีย์^๕นี้ ประกอบกับ โสมนัสสจิตตูปบาท
(เว้นสัทธา) ได้

โสมนัสสจิตตูปบาท (เว้นสัทธา) เหล่านี้ นับสงเคราะห์โดยขันธุ์
อายุตณ ชาติ เท่าไร

แก้ว่า โสมนัสสจิตตูปบาท (เว้นสัทธา) เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยขันธุ์ ๔
มนายตณ ธัมมายตณ มโนวิญญานธาตุ ธัมมธาตุ

ถามว่า นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธุ์ อายุตณ ชาติ เท่าไร

แก้ว่า โสมนัสสจิตตูปบาท (เว้นสัทธา) เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วย
รูปขันธุ์ โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้น
มโนวิญญานธาตุ) คำบาลีจะว่าอย่างไร ?

วิสัยชนา คำบาลีว่า ปุจฉา สทฺธิทฺธิเยน เป ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา
กตฺตีหิ ขนฺธเหติ กตฺติหยาตเนหิ กตฺตีหิ ชาติหิ สงฺคหิตา

วิสัยชนา เต ฐมา จตุหิ ขนุเชหิ ทวิหยาตเนหิ ทวิหิ ธาตุหิ สงฺกหิตา
ปฺจนา กตฺติหิ อสงฺกหิตา

วิสัยชนา เอเกน ขนุเชน ทสหายตเนหิ โสฬสหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

๑๒๐. ปฺจนา ให้แสดงเป็นปฺจนา-วิสัยชนา พร้อมทั้งแปล ของสมุททยสัจจนิทเทศ
ตามทวาทสมนยนิทเทศ ?

วิสัยชนา ปฺจนา สมุททยสจฺเจน เย ฐมา เต ฐมา กตฺติหิ ขนุเชหิ
กตฺติหิ ธาตุหิ สงฺกหิตา

สมุททยสัจจนี นั้บสงฺเคระหิ โลกมุลจิตตูปบาท (เว้นโลก) ได้ โลกมุลจิตตูปบาท
(เว้นโลก) เหล่านี้ นั้บสงฺเคระหิ ได้ด้วยขันธอายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เต ฐมา จตุหิ ขนุเชหิ ทวิหยาตเนหิ ทวิหิ ธาตุหิ สงฺกหิตา

โลกมุลจิตตูปบาท (เว้นโลก) เหล่านี้ นั้บสงฺเคระหิ ได้ด้วย นามขันธ ๔ มนายตนะ
ธัมมายตนะ มโนวิญญาณธาตุ ธัมมธาตุ

ปฺจนา กตฺติหิ อสงฺกหิตา นั้บสงฺเคระหิ ไม่ได้ด้วยขันธ อายตนะ ธาตุ เท่าไร

วิสัยชนา เอเกน ขนุเชน ทสหายตเนหิ โสฬสหิ ธาตุหิ อสงฺกหิตา

โลกมุลจิตตูปบาท (เว้นโลก) เหล่านี้ นั้บสงฺเคระหิ ไม่ได้ด้วยรูปขันธ ๑ โอฟาริ-
กายตนะ ๑๐ โอฟาริธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้นมโนวิญญาณธาตุ)

จบ ปฺจนา — วิสัยชนา ในทวาทสมนยนิทเทศ

เตรสมนยนิทเทศ

๑๓๑. ปฺจนา ให้แสดงกาลาที่พระพุทธรองค์แสดงในเตรสมนยนิทเทศ พร้อมทั้งแปล ?

วิสัยชนา แสดงบทที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในเตรสมนยนิทเทศ

๑. รูปฌจ ฌมมายตนั	ฌมมชาตุ อิตถิปุณั
ชีวิตั นามรูปฌจ	เทว ภวา ชาติ ชรา
๒. มจจุ จ รูปั อนาฌมณั	โน จิตตุ จิตเตน วิปยุตตุ
จิตตวิสงสสุจั สมุญจานั	สทญนุปริวตติ
พาหิรรูปาทา เทว วิสโย	เอส นโย สพุทโธ ๑

บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในไตรสมณยนิทเทศนี้คือ รูปขันธ ฌมมายตนะ ฌมมชาตุ อิตถินทริยั ปุริสินทริยั ชีวิตินทริยั

นามรูป อสัณญิกว และ เอกโวการภว ชาติ ชรา มรณ รูปีบท อนารัมมณบท ในจิตตบท จิตตวิปยุตตบท จิตตวิสงสสุจบท จิตตสมุญจานบท จิตตสทญนุบท จิตตานุปริวตติบท พาหิรบท อุปาทาบท รวมทั้งที่พึงรู้อย่างดังกล่าวมานี้ เป็นบทที่ตั้งขึ้น เป็นประธานบท

๑๒๒. ปุจฉา ให้อธิบายถึงบทที่พระพุทธองค์แสดงไว้ในไตรสมณยนิทเทศ

วิสัชนา บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในไตรสมณยนิทเทศนี้ มีอยู่ ๑๓๐ บทด้วยกัน แต่คาถาที่แสดงนั้น แสดงแต่เพียง ๒๒ บทเท่านั้น ที่เหลืออีก ๑๐๘ บทไม่ได้แสดงอยู่ในคาถานี้ เพราะคาถานี้มุ่งหมายเอาแต่เฉพาะบทที่แสดงเหมือน ๆ กันกับรูปขันธฝ่ายเดียว ส่วน ๑๐๘ บท ที่ไม่ได้แสดงในคาถานี้ คือ อรูปภว เนวสัณญินาสัณญิกว จตุโวการภว อิทธิบาท

ในติกมัตติกา ๔๑ บท ที่มีองค์ธรรมเป็นนามฝ่ายเดียว

ในทุกมัตติกา ๑๖ บท ที่มีองค์ธรรมเป็นรูปฝ่ายเดียว หรือนามฝ่ายเดียว ดังนี้

๑๒๓. ปุจฉา บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในไตรสมณยนิทเทศ เป็นบทชนิดไหน
อธิบาย ?

วิสัยชนา บทที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเตรสมณยนิทเทศน์ เป็นบทที่มี ชั้น
อายตนะ ชาติ ต่างกัน

๑๒๔. ปุจฉา ถามว่า อรูปภว นี้ นับสงเคราะห์โอฬาริกรูป ๑๒ โดยความเป็น
นามขันธ์ ๔ มนายตนะ ธรรมายตนะ มโนวิญญาณธาตุ ธรรมธาตุ ไม่ได้
โอฬาริกรูป ๑๒ เหล่านี้ ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ชาติ ได้เท่าไร
แก้ว่า ไม่มี

ถามว่า ไม่ประกอบกับ ขันธ์ อายตนะ ชาติ เท่าไร

แก้ว่า โอฬาริกรูป ๑๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ นามขันธ์ ๔ มนายตนะ
วิญญาณธาตุ ๑ และไม่ประกอบกับ ธรรมายตนะ ธรรมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒
คำบาลีจะว่าอย่างไร

วิสัยชนา คำบาลีว่า ปุจฉา อรูปภเวเน ยะ ธมฺมา ขนฺธสงฺกहेเน สงฺกหิตา
อายตนะสงฺกहेเน อสงฺกหิตา ชาติสงฺกहेเน อสงฺกหิตา เต ธมฺมา กตฺตี ขนฺธเห
กตฺติหายตเนหิ กตฺตี ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

วิสัยชนา นตฺถิ ไม่มี

ปุจฉา กตฺตี วิปฺปยุตฺตา

วิสัยชนา จตุหิ ขนฺธเห เอเกนายตเนเน สตฺตหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา เอเก-
นายตเนเน เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

๑๒๕. ปุจฉา ให้แยกคำบาลี และคำไทยออกเป็นคำๆ ว่าคำไหน ได้แก้คำบาลีคำนี้
ได้แก้คำไทยคำนี้

เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเห สมฺปยุตฺตา เอเกนายตเนเน เอกาย ชาติยา
เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา จิต ๘๘ เหล่านี้ ประกอบกับ เวทนาขันธ์ สัญญา
ขันธ์ สังขารขันธ์ และประกอบกับ ธรรมายตนะ บางส่วน คือ
เจตสิก ๕๒

วิสัยชนา คำบาลีว่า เต ธมฺมา คำไทยว่า จิต ๘๘ เหล่านี้

คำว่า บาลีว่า ดีหิ ขนฺธเหติ สมปยุตฺตา คำไทยว่า ประกอบกับ เวทนาขันธ
สัญญาขันธ สังขารขันธ

คำว่า บาลีว่า เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

คำไทยว่า และไม่ประกอบกับ ธัมมายตน ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

จบปุจฉา - วิสัยชนา ในไตรสมนยนิทเทศ

จุททสมนยนิทเทศ

๑๒๖. ปุจฉา คาทาแสดงบทที่พระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงในจุททสมนยนิทเทศ เหมือน
กับคาทาไหนบ้าง ใน นยะที่ ๑๔ นยะ ?

วิสัยชนา เหมือนกันกับ อัมมฺสมนยนิทเทศ ผู้ต้องการขอให้ไปดูในอัมมฺสมนยนิทเทศ
นั้นเทอญ

๑๒๗. ปุจฉา บทที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในจุททสมนยนิทเทศ เป็นบทชนิดไหน ?

วิสัยชนา เป็นบทชนิดที่มีวิปยุตตธรรม

๑๒๘. ปุจฉา ให้แสดงรูปกัณฺฐนิทเทศ ตามจุททสมนยนิทเทศ มาโดยละเอียด ?

วิสัยชนา ปุจฉา รูปกัณฺฐนฺ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กดีหิ
ขนฺธเหติ กดีหยาตเนหิ กดีหิ ธาตุหิ สงฺกหิตา

รูปขันธนี้ ไม่ประกอบกับ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ นับ
สงเคราะห์โดย ขันธ อายตน ธาตุ ได้เท่าไร

วิสัยชนา เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธเหติ ทวีหยาตเนหิ อญฺญหิ ธาตุหิ สงฺกหิตาฯ

จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วย นามขันธ ๔ มนายตน
ธัมมายตนะ วิญญานธาตุ ๗ ธัมมธาตุ

ปจฺฉา กตฺถิ สงฺคหิตา

นํสฺสเคราะหํไม่ได้ด้วย ขันธํ อายตนะ ชาติ เทวํ

วิสัชนา เอเกน ขนฺธเณ ทสหายตเนหิ ทสฺหิ ชาติหิ อสงฺคหิตา

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นํสฺสเคราะหํไม่ได้ ด้วยรูปขันธ ๑ โอฬาริกาย-

ตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ ๑๐

๑๒๘. ปจฺฉา ให้แสดงเป็น ปจฺฉา วิสัชนา เป็นภาษาไทย ในสมุทยสัจจนิตเทศ
ใน นยะ ที่ ๑๔ นี้ด้วย ?

วิสัชนา ถามว่า สมุทยสัจจนี ไม่ประกอบด้วย โทสมฺมูล-โมหฺมฺมูล-กุสฺล-
วิปาก-กิริยา จิตตูปบาท รูป นิพพาน โทสมฺมูล-โมหฺมฺมูล-กุสฺล-วิปาก-กิริยา
จิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ นํสฺสเคราะหํโดย ขันธํ อายตน ชาติ ได้เทวํ

วิสัชนา เต ธมฺมา อสงฺขตํ ขนฺธโต ถเปตฺวา ปญฺจหิ ขนฺธเหิ ทฺวาทสหาย-
ตเนหิ อฏฺฐารสฺหิ ชาติหิ สงฺคหิตา

โทสมฺมูล-โมหฺมฺมูล-กุสฺล-วิปาก-กิริยา จิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ยกเว้น
นิพพานโดยความเป็นขันธํ เสียแล้ว นํสฺสเคราะหํได้ด้วย ขันธํ ๕ อายตน ๑๒ ชาติ ๑๘

ปจฺฉา กตฺถิ อสงฺคหิตา

นํสฺสเคราะหํไม่ได้ด้วยขันธํ อายตน ชาติ เทวํ

วิสัชนา น เกหิจิ ขนฺธเหิ น เกหิจิ อายตเนหิ น กาหิจิ ชาติหิ อสงฺคหิตา

โทสมฺมูล-โมหฺมฺมูล-กุสฺล-วิปาก-กิริยา จิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ นํสฺส
สเคราะหํไม่ได้ด้วยขันธํ อายตน ชาติ อย่างใดอย่างหนึ่งไม่มี

๑๓๐. ปจฺฉา นยะ ทั้ง ๑๔ นยะ นั้น มีคำบาลีว่ามีอย่างไรบ้าง ?

วิสัชนา มีคำบาลีว่า

๑. ปฐมนยนิทเทโส	๒. ทุติยนิทเทโส
๓. ตติยนิทเทโส	๔. จตุตถนิทเทโส
๕. ปณจมนยนิทเทโส	๖. อฏฐนยนิทเทโส
๗. สตุตมนยนิทเทโส	๘. อฏฐมนยนิทเทโส
๙. นวมนยนิทเทโส	๑๐. ทสสนนยนิทเทโส
๑๑. เอกาทสมนนยนิทเทโส	๑๒. ทวาทสมนนยนิทเทโส
๑๓. เตรสมนนยนิทเทโส	๑๔. จุททสมนนยนิทเทโส

จบปจนา-วิธาน ในจุททสมนนยนิทเทโส

สโณทมนิคมยลิต	.๗	สโณทมนิคมยลิต	.๑
สโณทมนิคมยลิต	.๖	สโณทมนิคมยลิต	.๓
สโณทมนิคมยลิต	.๕	สโณทมนิคมยลิต	.๒
สโณทมนิคมยลิต	.๒	สโณทมนิคมยลิต	.๑
สโณทมนิคมยลิต	.๑๑	สโณทมนิคมยลิต	.๑
สโณทมนิคมยลิต	.๑๐	สโณทมนิคมยลิต	.๑๐
สโณทมนิคมยลิต	.๑๐	สโณทมนิคมยลิต	.๑๐

สโณทมนิคมยลิต ๑๑๑ - ๑๑๑๑

ข้อสอบเขียน

ชั้น มัธยมศึกษาปริกรรณิกเอก (วันแรก)

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖

๑. ถาม ก. ธรรมที่พระพุทธร่องค์ทรงแสดงในสัตตมณณินทเทสนั้น เป็นธรรมชนิดไหน และเป็นการแสดงเป็นพิเศชอย่งไร ?

ข. ธรรมที่ประกอบกับเวทนาชั้นนั้น ไม่ประกอบกับธรรมพวกไหน ?

ตอบ ก. ธรรมที่พุทธร่องค์ทรงแสดงในสัตตมณณินทเทสนี้ เป็นธรรมที่มีสัมปยุตต์ และการแสดงในสัตตมณณินทเทสนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลัปประรณบท และมีการแสดงเป็นพิเศชออกไป โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

ข. ธรรมที่ประกอบกับเวทนาชั้นนั้น ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน

๒. ถาม ก. ธรรมที่ประกอบกับสัญญาชั้นนั้น ไม่ประกอบกับธรรมพวกไหน ?

ข. ให้แสดงสังขารชั้นรณทเทส ตามสัตตมณณินทเทสโดยละเอียด ?

ตอบ ก. ธรรมที่ประกอบกับสัญญาชั้นนั้น ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน

ข. สังขารชั้นรณทเทส

ถาม สงขารภุขนเรณ เย ธมฺมา สมปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปยุตฺตา

เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ธาตุหิ วิปยุตฺตา ?

สังขารักชั้นนี้ ประกอบกับจิต ๘๘ เวทนาชั้น สัญญาชั้นได้ จิต ๘๘

เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน

รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับชั้น อายตนะ ธาตุ เท้าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา จุตฺติ ขนฺเรหิ เอกณายตเนน สตฺตหิ ธาตุหิ วิปยุตฺตา

เอกณายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปยุตฺตา ฯ

รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบนามชั้น ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาน-

ธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับธัมมายตนะ ธัมมธาตุบางส่ว คือ เจตสิก ๕๒

๓. ถาม องค์ธรรมของ เย ธมมา แรก และ เย ธมมา หลัง ของจกขวิญญาณา-
 ชาตินิตเทส ตามสัจจัตถนยนิทเทสนั้น ได้แก่อะไร ?
 และมโนธาตุนิตเทส กับสวิตักกปทนิทเทส เมื่อว่าตามสัจจัตถนยนิทเทสแล้ว
 จะแสดงอย่างไร ?

ตอบ จกขวิญญาณาชาตินิตเทส ตามสัจจัตถนยนิทเทสนั้น

องค์ธรรมของ เย ธมมา แรก ได้แก่สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗

องค์ธรรมของ เย ธมมา หลัง ได้แก่จวิญญาณาธาตุที่เหลือ และรูป ๒๘
 นิพพาน

มโนธาตุนิตเทส

ถาม มโนธาตุยา เย ธมมา สมปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
 เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธฺเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา ?

มโนธาตุนี้ ประกอบกับอัญญสมานาเจตสิก ๑๐ ได้ มโนธาตุจิตตูปบาทเหล่านั้น
 ไม่ประกอบกับ จวิญญาณาธาตุจิตตูปบาทที่เหลือ และรูป ๒๘ นิพพาน

จวิญญาณาธาตุจิตตูปบาทที่เหลือ และรูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบ
 กับขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธฺเหหิ น เกหิจิ อายตเนหิ มโนธาตุยา วิปฺปยุตฺตา ?

จวิญญาณาธาตุ จิตตูปบาทที่เหลือ และรูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ได้เป็น
 วิปยุตต์กับขันธ์ อายตนะ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปยุตต์กับมโนธาตุ
 สวิตักกปทนิทเทส

ถาม สวิตกฺเกหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
 เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธฺเหหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา ?

สภาวะธรรมทั้งหลายที่เกิดกับวิตกนี้ ประกอบกับวิตกเจตสิกได้ สวิตักกจิต ๕๕
 เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ อวิตักกจิตตูปบาท ๖๖ และรูป ๒๘
 นิพพาน

อวิตักกจิตตูปบาท รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตนะ
 ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธเหติ น เกหิจิ อายตเนหิ วิปฺปยุตฺตา มโนธาตุยา
วิปฺปยุตฺตา ฯ

อวิตกกจิตตูปบาท รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่เป็นวิปฺปยุตต์กับขันธ์ อายตนะ
อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปฺปยุตต์กับมโนธาตุ

๔. ถาม ให้แสดงอริโมกขนิทเทส ตามสัจจัตตมณินิทเทสโดยละเอียด และองค์ธรรม
ของ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา และ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา ในเจตสิกปท-
นิทเทส ตามสัจจัตตมณินิทเทสนั้น ได้แก่อะไรบ้าง ?

ตอบ อริโมกขนิทเทส

ถาม อริโมกฺเขน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา ?

อริโมกฺขนี้ ประกอบกับจิต ๗๘ เจตสิก ๕๐ ได้ จิต ๗๘ เจตสิก ๕๑ เหล่านี้
ไม่ประกอบกับทวิปัญญาวิญาณจิตตูปบาท และวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิตตูปบาท
และรูป ๒๘ นิพพาน ทวิปัญญาวิญาณจิตตูปบาท วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิตตูปบาท
และรูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา น เกหิจิ ขนฺธเหติ น เกหิจิ อายตเนหิ เอกาย ธาตุยา
วิปฺปยุตฺตา

ทวิปัญญาวิญาณจิตตูปบาท วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิตตูปบาท และรูป ๒๘ นิพพาน
เหล่านี้ ไม่เป็นวิปฺปยุตต์กับขันธ์ อายตนะ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปฺปยุตต์
กับมโนธาตุ ๑

เจตสิกปทนิทเทส

องค์ธรรมของ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา ได้แก่จิต ๘๘

องค์ธรรมของ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา ได้แก่รูป ๒๘ นิพพาน

๕. ถาม ให้แสดงในสัจจารปทนิทเทส ตามสัจจัตตมณินิทเทส โดยละเอียด ?

ตอบ สัจจารปทนิทเทส

ถาม สัจจาเรหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา

สภาวะธรรมทั้งหลายที่เกิดพร้อมด้วยวิจาร์เหล่านี้ ประกอบกับวิจาร์เจตสิกได้
 สวิจาร์จิต ๖๖ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ อวิจาร์จิตตูปบาท และ
 รูป ๒๔ นิพพาน
 อวิจาร์จิตตูปบาท และรูป ๒๔ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับขั้น ๓ อายตนะ
 ๖ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ฐมา น เกหิจิ ขนฺธเหติ น เกหิจิ อายตเนหิ เอกาย ธาตุยา
 วิปฺปยุตฺตา ฯ

อวิจาร์จิตตูปบาท และรูป ๒๔ นิพพาน เหล่านี้ ไม่เป็นวิปยุตต์กับ ขั้น
 อายตนะ ๖ ธาตุ อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นวิปยุตต์กับมโนธาตุ ๑

๖. ถาม บทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงในอัฐมณยนิทเทส มีหรือไม่ ถ้ามี มีจำนวน
 เท่าไร คืออะไรบ้าง ให้ยกบาลีขึ้นแสดงเป็นหลักฐานด้วย (ไม่ต้องแปล) ?

ตอบ บทที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงในอัฐมณยนิทเทสนี้ มีจำนวน ๔๗ บท คือ

๑. ฐัมมายตนะ ฐัมมธาตุ ชีวิต นามรูป สฬายตนะ ธาติ ชรา มรณะ
 ในติก ๒ บท คือ อัมมัตตพหิททบท อนิทัสสนบท

๒. ในจุฬันตรทุก ๗ บท คือ สปัจจยบท สังขตบท อนิทัสสนบท อปฺปฏิมบท
 อรูปีบท เกณจิวิญญูญยบท น เกณจิวิญญูญยบท
 ในโคจจก ๑๐ บท คือ น เหตุบท โน อาสวบท โน สัญญชนบท
 โน คันถบท โน โอมบท โน โยคบท โน นีวรณบท โน ปรามาสบท
 โน อุปาทานบท โน กิเลสบท

ในมหันตรทุก ๑๔ บท คือ โน จิตตบท เจตสิกบท จิตตสมุฏฐานบท
 โน จิตตสมุฏฐานบท จิตตสหุบท โน จิตตสหุบท จิตตานุปริวัตติบท
 โน จิตตานุปริวัตติบท โน จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานบท โน จิตตสังสัฏฐ-
 สมุฏฐานสหุบท โน จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานุปริวัตติบท อัมมัตติกบท
 พาหิรบท โน อุปาทาบท

ในปิฎกทุก ๖ บท คือ อวิตักกบท อวิจาร์บท อปฺปิตติกบท น ปิติสหคตบท
 น สุขสหคตบท น อุเปกขาสหคตบท รวม ๔๗ บท

ตั้งมีบาลีแสดงหลักฐานว่า

๑. ธรรมนูญ ธรรมนูญ อถ ชีวดี นามรูป
สพายนน์ ชาติ ขวามรณ เทว จ ติกเ น ลพเกร ฯ
๒. ปจมนุตเว สตุต จ โคจเเก ทส อปรนเต
จุททส ฉ จ มตุเเก อิจเจเต สตุต จตุตาฬิส ฐมา
สมจุเจเท น ลพกนติ โมพจุจ เกน จ ฯ

๑. ถาม ก. ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในอัฐมณินิทเทศ เป็นธรรมชนิดไหน
จงแสดงในชั้นนิเทศ เฉพาะรูปกชั้นนิเทศ มาพอเป็นตัวอย่าง
- ข. ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยเวทนาชั้นนั้น ประกอบด้วยชั้น อายตนะ ธาตุ
เท่าไร ?

ตอบ ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในอัฐมณินิทเทศนี้ เป็นธรรมที่ไม่มีสัมปยุต-
ตรธรรม และไม่กลับประธานบท ไม่มีการแสดง ชั้น อายตนะ ธาตุ ที่
ใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

ชั้นนิเทศ

- ถาม ก. รูปกชนธเน เย ฐมา วิปยุตตะ เต ฐมา กตฺติ ขนฺธํ กตฺติหยาตเนหิ
กตฺติ ธาตุหิ สมปยุตตะ ?
- รูปชั้นนี้ ไม่ประกอบด้วยนามชั้น ๔ นามชั้น ๔ เหล่านี้ประกอบด้วย
ชั้น อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

- ข. ธรรมที่ไม่ประกอบด้วยเวทนาชั้นนั้น ประกอบด้วยชั้น อายตนะ ธาตุ
เท่าไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง

ข้อสอบเขียน

ชั้น มัธยมศึกษาปฐมนิกเอก (วันหลัง)

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖

๑. ถาม ให้แสดงนิทเทศดั่งต่อไปนี้ ตามอัฐมนนนิทเทศ

ก. ทุกขสัจจนิทเทศ

ข. อนัญญาตัญญุสสามิตินทริยนิทเทศ

ตอบ ก. ทุกขสัจจนิทเทศ

ถาม ทุกขณ เย ธมมา วิปยุตฺตา เต ธมมา กตฺติ ขนฺธํ กตฺติหายตเนหิ

กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

ทุกขสัจจนี้ ไม่ประกอบด้วยโลกุตตรจิตตูปบาท โลกุตตรจิตตูปบาท เหล่านี้ ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ชาติ ได้เท่าไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

ข. อนัญญาตัญญุสสามิตินทริยนิทเทศ

ถาม อนัญญาตัญญุสสามิตินทริยณ เย ธมมา วิปยุตฺตา เต ธมมา กตฺติ ขนฺธํ

กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

อนัญญาตัญญุสสามิตินทริยนี้ ไม่ประกอบด้วยโลกียจิตตูปบาท มรรคจิตตูปบาท เบื้องบน ๓ ผลจิตตูปบาท รูป นิพพาน

โลกียจิตตูปบาท มรรคจิตตูปบาทเบื้องบน ๒ ผลจิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ชาติ ได้อย่างไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

๒. ถาม ก. อวิชชานี้ ไม่ประกอบด้วยธรรมพวกไหน และธรรมที่ไม่ประกอบด้วยอวิชชา ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ชาติ ได้อย่างไร ?

และ ข. ให้แสดงกามภวนิทเทศ ตามอัฐมนนนิทเทศด้วย ?

ตอบ ก. อวิชชานี้ ไม่ประกอบด้วยกุศล วิบาก กรียาจิตตูปบาท รูป นิพพาน

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

และ ข. กามภวนิทเทศ

ถาม กามภเวณ เย ธมมา วิปยุตฺตา เต ธมมา กตฺติ ขนฺธํ กตฺติหยาตเนหิ
กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา ?

กามภวนี้ ไม่ประกอบด้วยจิต เจตสิก ที่เป็นรูปภาวะ อรูปภาวะ กุศล อกุศล
กิริยา ผลจิตตูปบาท

จิต เจตสิก ที่เป็นรูปภาวะ อรูปภาวะ กุศล อกุศล กิริยา ผลจิตตูปบาท
เหล่านี้ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

๓. ถาม ก. ให้แปลและตอบในข้อถามที่ว่า จตุโวการภเวณ เย ธมมา วิปยุตฺตา กตฺติ
ขนฺธํ กตฺติหยาตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

ข. อนุปาทินุปาทานิยธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยธรรมชนิดใดบ้าง ?

ตอบ ก. จตุโวการภวนี้ ไม่ประกอบด้วยเอกโวการภวะ ปัญจโวการภวะ กุศล อกุศล
กิริยา ผลจิตตูปบาท จิตตชรูป อุตฺตชรูป อาหารชรูป นิพพาน
เอกโวการภวะ ปัญจโวการภวะ กุศล อกุศล กิริยา ผลจิตตูปบาท จิตตชรูป
อุตฺตชรูป อาหารชรูป นิพพาน เหล่านี้ ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ
ได้เท่าไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

ข. อนุปาทินุปาทานิยธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยโลกียวิบาก โลกุตตร-
จิตตูปบาท

๔. ถาม ก. อัฏฐันตรมาติกา ที่ทรงแสดงในนวนนยนิทเทศนี้ มีเท่าไร คืออะไรบ้าง

ข. จงแสดงเวทนานกขันธนิทเทศ ตามนวนนยนิทเทศ มาโดยลำดับ ?

ตอบ ก. อัฏฐันตรมาติกา ที่ทรงแสดงไว้ในนวนนยนิทเทศ มี ๕๖ บทคือ นามขันธ ๔
มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ สัจจะ ๒ คือ สมุทยสัจจะ มัคคสัจจะ
อินทริย ๑๔ มีมโนทริย เป็นต้น จนถึงอัญญาตาวิทริยเป็นที่สุด
ปฏิจสุมุปปาท ๑๒ บท คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ ผัสสะ เวทนา
ตัณหา อุปาทาน กัมมภาวะ โสกะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาส

ธรรมที่ต่อจากปัจจุสมุปบาทอีก ๑๖ บท มีสติปัฏฐาน เป็นต้น จนถึงมนสิการ เป็นที่สุด

ข. เวทนาทักขณนิทเทส

ถาม เวทนาทักขณนิทเทส เย ฐมมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ฐมเมหิ เย ฐมมา สมฺปยุตฺตา

เต ฐมมา กตฺติหิ ขนฺนเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ฐาตุหิ สมฺปยุตฺตา

เวทนาทักขณนิทเทส ประกอบกับจิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนา) ได้

จิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ เหล่านี้ ประกอบกับเวทนาทักขณนิทเทสได้

เวทนาทักขณนิทเทส ประกอบกับทักขณนิทเทส อายุตนะ ฐาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ฐมมา ตีหิ ขนฺนเรหิ เอเกนายตเนเน สุตตหิ ฐาตุหิ สมฺปยุตฺตา เอเก-

นายนตเนเน เอกาย ฐาตุยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา

เวทนาทักขณนิทเทส ประกอบกับทักขณนิทเทส ๓ คือ สัญญาทักขณนิทเทส สังขารทักขณนิทเทส วิญญาณทักขณนิทเทส

มหายตนะ ๑ วิญญาณฐาตุ ๗ และประกอบกับธัมมายตนะ ฐัมมฐาตุ บางส่วน

คือ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนา)

๕. ถาม ให้แสดงนิทเทสดังต่อไปนี้ ตามนวมณนิทเทส

ก. จักขุวิญญาณฐาตุนิทเทส

ข. สมุทฺทสัจจนิทเทส

ตอบ ก. จักขุวิญญาณฐาตุนิทเทส

ถาม จักขุวิญญาณฐาตุยา เย ฐมมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ฐมเมหิ เย ฐมมา สม-

ปยุตฺตา เต ฐมมา กตฺติหิ ขนฺนเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ฐาตุหิ สมฺปยุตฺตา

จักขุวิญญาณฐาตุนิทเทส ประกอบกับสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ได้ สัพพจิตต-

สาธารณเจตสิก ๗ นี้ ประกอบกับจักขุวิญญาณฐาตุได้

จักขุวิญญาณฐาตุนิทเทส ประกอบกับทักขณนิทเทส อายุตนะ ฐาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ฐมมา ตีหิ ขนฺนเรหิ เอเกนายนตเนเน เอกาย ฐาตุยา สมฺปยุตฺตา

จักขุวิญญาณฐาตุนิทเทส ประกอบกับทักขณนิทเทส ๓ คือ เวทนาทักขณนิทเทส สัญญาทักขณนิทเทส สังขาร-

ทักขณนิทเทส และประกอบกับธัมมายตนะ ฐัมมฐาตุ บางส่วน คือ สัพพจิตตสาธารณ-

เจตสิก ๗

ข. สมุทฺทสัจจนิทเทส

ถาม สมุทฺยสัจเจน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต
 ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

สมุทฺยสัจจํ ประกอบกับโลกมุลจิต ๘ เจตสิก ๒๑ (เว้นโลกะ) ได้

สมุทฺยสัจจํ ประกอบกับขันธ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเหติ เอเกนายเนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา
 สมุทฺยสัจจํ ประกอบกับขันธ ๓ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ
 มนายตนะ มโนวิญญาณธาตุ และประกอบกับสังขารขันธ บางส่วน คือ
 สังขารเจตสิก ๑๙ ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๒๑

๖. ถาม ก. ผัสสนิทเทศ

ข. อธิโมกขนิทเทศ

ทั้ง ๒ นี้ ให้แสดงตามนวนนยนิทเทศ

ตอบ ก. ผัสสนิทเทศ

ถาม สฬายตนปจฺจุยา ผสฺเสน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา
 สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา ?
 ผัสสะที่เกิดขึ้นโดยอาศัยสฬายตนะเป็นเหตุนี้ ประกอบกับจิต ๘๙ เจตสิก ๕๑
 (เว้นผัสสะ) ได้

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นผัสส) นี้ ประกอบกับผัสสเจตสิกได้

ผัสสเจตสิกนี้ ประกอบกับขันธ อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน สตฺตหิ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา เอเกน
 ขนฺธเนน เอเกนายตเนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา
 ผัสสนํ ประกอบกับขันธ ๓ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ
 มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ และประกอบกับสังขารขันธ บางส่วน คือ
 สังขารขันธเจตสิก ๔๙ ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๑

ข. อธิโมกขนิทเทศ

ถาม อธิโมกฺเขน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต
 ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สมฺปยุตฺตา

อริโมกข์นี้ ประกอบกับจิต ๗๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นอริโมกข์วิจิกิจฉา) ได้

จิต ๗๘ เจตสิก ๕๐ เหล่านี้ ประกอบกับอริโมกข์ได้

อริโมกข์นี้ ประกอบกับขั้น อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ฐมา ตีหิ ขนฺเธหิ เอเกนายตเนน ทฺวียิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา เอเกน
ขนฺเธน เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา

อริโมกข์นี้ ประกอบกับขั้น ๓ คือ เวทนาขั้น สัญญาขั้น วิญญาณขั้น
มนายตนะ ๑ ธาตุ ๒ คือ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุและประกอบกับสังขาร-
ขั้น บางส่วน คือ สังขารขั้น เจตสิก ๔๘ ฐมมายตนะ ฐมมธาตุ บางส่วน
คือ เจตสิก ๕๐

๑. ถาม ให้แสดงนิทเทศดังต่อไปนี้ ตามนวนมนยนิทเทศ คือ

ก. สุขายเวทนายสมฺปยุตตปทนิทเทศ

ข. อวิตักกวิจารณ์ตตปทนิทเทศ ?

ตอบ ก. สุขายเวทนายสมฺปยุตตปทนิทเทศ

ถาม สุขาย เวทนาย สมฺปยุตเตหิ ฐมเมหิ เย ฐมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ฐมเมหิ
เย ฐมา สมฺปยุตฺตา เต ฐมา กตฺติหิ ขนฺเธหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ
สมฺปยุตฺตา ?

สุขาย เวทนายสมฺปยุตตธรรมเหล่านี้ ประกอบกับสุขเวทนาได้

สุขเวทนานี้ ประกอบกับสุขสหคตจิต ๖๓ เจตสิก ๔๖ ได้

สุขสหคตจิต ๖๓ เจตสิก ๔๖ เหล่านี้ ประกับขั้น อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ฐมา เอเกน ขนฺเธน สมฺปยุตฺตา เอเกนายตเนน เอกาย ธาตุยา
เกหิจิ สมฺปยุตฺตา

สุขสหคตจิต ๖๓ เจตสิก ๔๖ เหล่านี้ ประกอบกับเวทนาขั้น และประกอบ
กับ ฐมมายตนะ ฐมมธาตุ บางส่วน คือ สุขเวทนา

ข. อวิตักกวิจารณ์ตตปทนิทเทศ

ถาม อวิตกกวจิารมตฺเตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา
สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา
อวิตกกวจิารมตฺตรรรมเหล่านี้ ประกอบกับวิจารเจตสิกได้

วิจารเจตสิกเหล่านี้ ประกอบกับสวิจารเจตสิก ๖๖ เจตสิก ๕๑ (เวณวิจาร) ได้
สวิจารจิต ๖๖ เจตสิก ๕๑ เหล่านี้ ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้
เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเนน เอเกนอายตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา
สวิจารจิต ๖๖ เจตสิก ๕๖ เหล่านี้ ประกอบกับสังขารขันธ์ ธัมมายตนะ
ธัมมธาตุ บางส่วน คือ วิจารเจตสิก

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง

ข้อสอบเขียน

ชั้น มัธยมศึกษาปฐมนิกเอก (วันแรก)

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

๑. ถาม ก. เย ธมมา แรก และ เย ธมมา หลั ห่งเจตสิกปทนิทเทส ตามนวน-
มณนนิทเทส คืออะไร ?

ข. อุปกษาสหคตปทนิทเทส ตามนวนมณนนิทเทส แสดงอย่างไร ?

ตอบ ก. เย ธมมา แรก องค์ธรรม ได้แก่ จิต ๘๘

เย ธมมา หลั องค์ธรรม ได้แก่ เจตสิก ๕๒ นี้ว่าตามนวนมณนนิทเทส

ข. อุปกษาสหคตปทนิทเทส

ถาม อุปกษาสหคตเทธิ ธมเมธิ เย ธมมา สมပ္ยุตฺตา เตธิ ธมเมธิ เย ธมมา
สมပ္ยุตฺตา เต ธมมา กตฺติ ขนฺธเทธิ กตฺติหายตเนธิ กตฺติ ฐาตุธิ สมပ္ยุตฺตา
อุปกษาสหคตธรรมเหล่านี้ ประกอบกับอุปกษาเวทนาได้

อุปกษาเวทนามนี้ ประกอบกับอุปกษาสหคตจิต ๕๕ เจตสิก ๔๖ ได้

อุปกษาสหคตจิต ๕๕ เจตสิก ๔๖ เหล่านี้ ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ฐาตุ
ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมมา เอเกน ขนฺธเณ สมပ္ยุตฺตา เอเกนอายตเนน เอกาย ฐาตุยา
เกหิจิ สมပ္ยุตฺตา

อุปกษาสหคตจิต ๕๕ เจตสิก ๔๖ เหล่านี้ ประกอบกับเวทนาขันธ์ และ
ประกอบกับธัมมอายตนะ ธัมมฐาตุ บางส่วน คือ อุปกษาเวทนา

๒. ถาม ให้แปลและตอบในข้อถาม ตามทสมณนนิทเทส ดังต่อไปนี้คือ

ก. รูปุขขนฺธเณ เย ธมมา วิปฺยุตฺตา เตธิ ธมเมธิ เย ธมมา วิปฺยุตฺตา
เต ธมมา กตฺติ ขนฺธเทธิ กตฺติหายตเนธิ กตฺติ ฐาตุธิ วิปฺยุตฺตา

ข. จกฺขุวิมวณฐาตุยา เย ธมมา วิปฺยุตฺตา เตธิ ธมเมธิ เย ธมมา
วิปฺยุตฺตา เต ธมมา กตฺติ ขนฺธเทธิ กตฺติหายตเนธิ กตฺติ ฐาตุธิ
วิปฺยุตฺตา

ตอบ ก. รูปชั้นนี้ ไม่ประกอบกับนามชั้น ๔

นามชั้น ๔ นี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน

รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับชั้น ๓ อยตนะ ๓ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺธหิ เอเกนํยตเนน สตฺตหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา เอเก-
นํยตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับนามชั้น ๔ มนํยตนะ ๑ วิญญาณ-
ธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับ ธมฺมํยตนะ ธมฺมธฺาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๖

ข. จักขุวิญญาณธาตุนี้ ไม่ประกอบกับวิญญาณธาตุ ๖ จิตตูปบาทที่เหลือ รูป
นิพพาน

วิญญาณธาตุ จิตตูปบาท รูป นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ จักขุ-
วิญญาณธาตุจิตตูปบาท

จักขุวิญญาณธาตุ จิตตูปบาทเหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ชั้น ๓ โอฬาริกาย-
ตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้นจักขุวิญญาณธาตุ) และ
ไม่ประกอบกับธมฺมํยตนะ ธมฺมธฺาตุ บางส่วน คือ สุขุมรูป นิพพาน

๓. ถาม ก. สมุทฺยสจฺเจน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺธหิ กตฺติหํยตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา ว่า
ตามทสมนยนิทเทสแล้วจะตอบว่าอย่างไร ?

ข. อรูปภวณิทเทส แสดงตามทสมนยนิทเทสว่าอย่างไร ?

ตอบ ก. เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเนน ทสํหํยตเนหิ โสฬสหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนํยตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

โลภมูลจิตตูปบาทเหล่านี้ ไม่ประกอบกับ รูป ชั้น ๓ โอฬาริกายตนะ ๑๐
โอฬาริกธาตุ ๑๐ วิญญาณธาตุ ๖ (เว้นมโนวิญญาณธาตุ) และไม่ประกอบกับ
ธมฺมํยตนะ ธมฺมธฺาตุ บางส่วน คือ โทเจตสิก ๔ วิจิกจณาเจตสิก ๑
โสภณเจตสิก ๒๕ สุขุมรูป นิพพาน

ข. อรูปภวณิทเทส

ถาม อรูปภเวณ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺนฺเตหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
อรูปภเวณนี้ ไม่ประกอบด้วย กามภวะ รูปภวะ กุศล อกุศล กิริยา ผลจิต-
ตูปบาท จิตตฺตฺตฺ อุตฺตฺตฺ อาหารขรูป นีพพาน กามภวะ รูปภวะ กุศล อกุศล
กิริยา ผลจิตตูปบาท จิตตฺตฺ อุตฺตฺตฺ อาหารขรูป นีพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบ
กับอรูปภวะ อรูปภเวณนี้ ไม่ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา เอเกน ขนฺนฺเตน ทสหายตเนหิ โสฬสฺสฺสฺสฺ ธาตุหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนํยตเนน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา ฯ

อรูปภเวณนี้ ไม่ประกอบด้วยรูป ขันธ์ โยพาริกายตนะ ๑๐ โยพาริกธาตุ ๑๐
วิญญานธาตุ ๖ (เวณฺณโนวิญญานธาตุ) และไม่ประกอบด้วย ธมฺมายตนะ ธมฺม-
ธาตุ บางส่วน คือ อกุศลเจตสิก ๑๔ วิรติ ๓ อัปมัญญา ๒ สุขุมรูป นีพพาน

๔. ถาม ก. จงแสดงองค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก และ เย ธมฺมา หลัง ของกุศล
ปทนิทเทส ตามทสมนยนิทเทส

ข. สุขาย เวทนา สัมปยุตตปทนิทเทส แสดงตามทสมนยนิทเทสว่าอย่างไร ?

ตอบ ก. องค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก ได้แก่ อกุศล วิบาก กิริยาจิตตูปบาท รูป
นีพพาน

องค์ธรรมของ เย ธมฺมา หลัง ได้แก่ กุศลธรรม

ข. สุขาย เวทนา สัมปยุตตปทนิทเทส

ถาม สุขาย เวทนาย สัมปยุตฺเตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ
เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺนฺเตหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ธาตุหิ
วิปฺปยุตฺตา

สุขาย เวทนา สัมปยุตตธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย ทุกข โทมนัสส

อุเปกขาสหคตจิตตูปบาท รูป นีพพาน ทุกข โทมนัสส อุเปกขาสหคตจิต-
ตูปบาท รูป นีพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วย สุขาย เวทนาย สัมปยุตตธรรม
สุขาย เวทนา สัมปยุตตธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยขันธ์ อายตนะ ธาตุ
ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเณ ทสฺสหายตเนหิ ปนฺนรสฺสํ ชาติฺหิ วิปฺปยุตฺตา
เอเกนายตเนน เอกาย ชาติฺยา เกหิจฺจิ วิปฺปยุตฺตา ฯ

สฺสขาย เวทนาย สัมปยุตฺตธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ชันฺธ โอปาริกาย-
ยตนะ ๑๐ โอปาริกชาติ ๑๐ วิญญาณชาติ ๕ (เว้นกายวิญญาณชาติ มโน-
วิญญาณชาติ) และไม่ประกอบกับ ธัมมายตนะ ธัมมชาติ บางส่วน คือ
โทสกฺกเจตสิก ๔ วิจิกิฉาเจตสิก ๑ สขุขมฺรูป นิพพาน

๕. ถาม ก. ให้แสดงองค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก และ เย ธมฺมา หลัง ตามทสม-
นยนิทเทศ

ข. ให้แสดงเป็นคำถาม—คำตอบ ของเจตสิกปทนิทเทศ ตามทสมนยนิทเทศ?

ตอบ ก. องค์ธรรมของ เย ธมฺมา แรก ได้แก่ อเหตุกจิตตูปบาท รูป ๒๔ นิพพาน
องค์ธรรมของ เย ธมฺมา หลัง ได้แก่ เหตุ ๖

ข. เจตสิกปทนิทเทศ

ถาม เจตสิกเกหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเณ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติฺหิ วิปฺปยุตฺตา

เจตสิกธรรม เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป นิพพาน

รูป นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับนามขันธ ๔

นามขันธ ๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ อายตนะ ชาติ เท้าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา เอเกน ขนฺธเณ ทสฺสหายตเนหิ ทสฺสํ ชาติฺหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนา-
ยตเนน เอกาย ชาติฺยา เกหิจฺจิ วิปฺปยุตฺตา

นามขันธ ๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ชันฺธ โอปาริกายตนะ ๑๐ โอปาริก-
ชาติ ๑๐ และไม่ประกอบกับ ธัมมายตนะ ธัมมชาติ บางส่วน คือ สขุขมฺรูป
นิพพาน

๖. ถาม ให้แสดงนิทเทศดังต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลัก

ก. สมุทยสังจนิทเทศ ตามเอกาทสมนยนิทเทศ

ข. เวทนากขันธนิทเทศ ตามทวาทสมนยนิทเทศ ?

ตอบ ก. สมุทยสังจนิทเทศ

ถาม สมุทฺตสจฺเจน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺคเหณ สงฺคหิตา อายตนสงฺคเหณ สงฺคหิตา
ธาตุสงฺคเหณ สงฺคหิตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ
สมฺปยุตฺตา

สมุทฺตสจฺจนี้ นับสงฺคเระหํ สัขารขันธ์ เจตสิก ๔๔ (วันโลก) โดยความ
เป็นสัขารขันธ์ รัมมายนะ รัมมธาตุได้ สัขารขันธ์ เจตสิก ๔๔ เหล่านี้
ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเหติ เอเกนายตเนน สุตตหิ ชาติหิ เกหิจิ สมฺปยุตฺตา ฯ
สัขารขันธ์เจตสิก ๔๔ เหล่านี้ประกอบกับ ขันธ์ ๓ คือ เวทนาขันธ์ สัญญา-
ขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายนะ วิญญาณธาตุ ๗ และประกอบกับสัขารขันธ์
บางส่วน คือ โลกเจตสิก รัมมายนะ รัมมธาตุ บางส่วน คือ โลก เวทนา
สัญญา

ถาม กตฺติ วิปฺปยุตฺตา ?

สัขารขันธ์เจตสิก ๔๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เอเกน ขนฺธเณ ทสหายตเนหิ ทสหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนายตเนน
เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา ฯ

สัขารขันธ์เจตสิก ๔๔ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูปขันธ์ ๑ โอฬาริกายตนะ ๑๐
โอฬาริกธาตุ ๑๐ และไม่ประกอบกับ รัมมายนะ รัมมธาตุ บางส่วน คือ
สุขมรูป นิพพาน

ข. เวทนากขันธ์นันทะ

ถาม เวทนากขนฺธเณ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺธเหติ กตฺติหาย-
ตเนหิ กตฺติ ชาติหิ สงฺคหิตา

เวทนาขันธ์นี้ ประกอบกับขันธ์ นามขันธ์ ๓ คือ สัญญาขันธ์ สัขารขันธ์
วิญญาณขันธ์

นามขันธ์ ๓ เหล่านี้ นับสงฺคเระหํโดยขันธ์ อายตนะ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺธเหติ ทวิหายตเนหิ อฏฺฐหิ ชาติหิ สงฺคหิตา

นามขันธ์ ๓ เหล่านี้ นับสงฺคเระหํได้ ขันธ์ ๓ คือ สัญญาขันธ์ สัขารขันธ์
วิญญาณขันธ์ มนายนะ รัมมายนะ วิญญาณธาตุ ๗ รัมมธาตุ ๑

ถาม กติธิ อสงคหิตา ?

นามขันธ ๓ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๒ อายุตนะ ๓ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ ทวิติ ขนฺเธติ ทสหายตเนติ ทสสิ ธาตุหิ อสงคหิตา ฯ

นามขันธ ๓ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ ๒ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ
โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริกธาตุ ๑๐

๗. ถาม ให้แปลและตอบ ของนิทเทศดังต่อไปนี้

ก. รูปักขันธนิทเทศ ตามเตรสมนยนิทเทศ

ข. รูปักขันธนิทเทศ ตามจุทสมนยนิทเทศ ?

ตอบ ก. รูปักขันธนิทเทศ ตามเตรสมนยนิทเทศ

ถาม รูปักขันธเนน เย ธมฺมา ขนฺธสงฺคเหเน อสงคหิตา อายุตนสงฺคเหเน อสง-
คหิตา ธาตุสงฺคเหเน อสงคหิตา เต ธมฺมา กติธิ ขนฺเธติ กติหายตเนติ
กติธิ ธาตุหิ สมฺปยุตฺตา ?

รูปักขันธนี้ นับสงเคราะห์จิต ๘๘ โดยความเป็นรูปักขันธ โอฬาริกายตนะ
ธัมมายตนะ โอฬาริกธาตุ ธัมมธาตุ ไม่ได้

จิต ๘๘ เหล่านี้ ประกอบกับขันธ อายุตนะ ๓ ธาตุ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺเธติ สมฺปยุตฺตา เอเกนายตเนเน เอกาย ธาตุยา เกหิจิ
สมฺปยุตฺตา

จิต ๘๘ เหล่านี้ ประกอบกับ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และ
ประกอบกับ ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

ถาม กติธิ วิปยุตฺตา ?

จิต ๘๘ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ ขันธ อายุตนะ ๓ ธาตุ เท่าไร ?

ตอบ เอเกน ขนฺธเนน ทสหายตเนติ ทสสิ ธาตุหิ วิปยุตฺตา เอเกนายตเนเน
เอกาย ธาตุยา เกหิจิ วิปยุตฺตา

จิต ๘๘ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับ รูปักขันธ ๑ โอฬาริกายตนะ ๑๐ โอฬาริก-
ธาตุ ๑๐ และไม่ประกอบกับ ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ สุขุมรูป
นิพพาน

ข. รูปักขันธนิทเทศ ตามจุทสมนยนิทเทศ

ถาม รูปกขนฺเรน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺเรหิ กตฺติหยาตเนหิ

กตฺติ ชาติหิ สงฺกฺหิตา

รูปขันธ์เหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์โดยขันธ์ อายตนะ ชาติ เทาไร ?

ตอบ เต ธมฺมา จตฺติ ขนฺเรหิ ทวิหยาตเนหิ อฏฺฐหิ ชาติหิ สงฺกฺหิตา ฯ

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ได้ด้วยนามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑

ธัมมายตนะ ๑ วิญญานธาตุ ๗ ธัมมธาตุ ๑

ถาม กตฺติ อสงฺกฺหิตา ?

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยขันธ์ อายตนะ ชาติ เทาไร ?

ตอบ เอเกน ขนฺเรน ทสฺหยาตเนหิ ทสฺหิ ชาติหิ อสงฺกฺหิตา ฯ

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ นับสงเคราะห์ไม่ได้ด้วยรูปขันธ์ โอปาริกายตนะ

๑๐ โอปาริกธาตุ ๑๐

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง

ข้อสอบเขียน

ชั้น มัธยมศึกษาปฐมนิกเอก (วันหลัง)

สอบ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗

๑. ถาม ให้แสดงสรุบนยมาตีกาทั้ง ๑๔ นยว่า พระพุทธรองค้ทรวงแสดงไว้นยละกับท ?

ตอบ พระพุทธรองค้ทรวงแสดงนยมาตีกาทั้ง ๑๔ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ปฐมนย (รูปกษนุโร) สงคโห อสงคโห	ทรวงแสดงไว้	๓๗๑ บท
๒. ทุตินนย (จกขายตน) สงคหิเตน อสงคหิตี	„	๔๒ „
๓. ตุตินนย (เวทนากษนุโร) อสงคหิเตน สงคหิตี	„	๙๐ „
๔. จตุตถนย (สมุทยสงจ) สงคหิเตน สงคหิตี	„	๖๙ „
๕. ปัมจมนย (รูปกษนุโร) อสงคหิเตน อสงคหิตี	„	๒๕๗ „
๖. ญฐูนย (รูปกษนุโร) สมปโยโค วิปโยโค	„	๒๔๙/๒๕๐ „
๗. สัตตมนย (เวทนากษนุโร) สมปยุตเตน วิปยุตต์	„	๓๗ „
๘. อฐฐมนย (รูปกษนุโร) วิปยุตเตน สมปยุตต์	„	๓๒๔ „
๙. นวมนย (เวทนากษนุโร) สมปยุตเตน สมปยุตต์	„	๑๒๐ „
๑๐. ทสมนย (รูปกษนุโร) วิปยุตเตน วิปยุตต์	„	๒๕๐ „
๑๑. เอกาทสมนย สงคหิเตน สมปยุตต์	„	๖๙ „
๑๒. ตวาทสมนย สมปยุตเตน สงคหิตี	„	๑๒๐ „
๑๓. เตรสมนย อสงคหิเตน สมปยุตต์	„	๑๓๐ „
๑๔. จุททสมนย วิปยุตเตน สงคหิตี	„	๓๒๔ „
- ๑ ธรรมทียกมาใน (วงเล็บ) นั้น เป็นธรรมที่แสดงได้เป็นบทแรกในนยนั้นๆ

๒. ถาม ให้แสดงรูปใจความในนยมาตีกาทั้ง ๑๔ นย เป็นธรรมที่พระพุทธรองค้ทรวงแสดงไว้มาโดยสังเขป ?

ตอบ ทรวงแสดงไว้ดังนี้ คือ

๑. ปฐมนย ตั้งแต่ชั้น ๕ เป็นต้น จนถึงอินทรี ๒๒ มีการแสดงโดยความเป็นมูล มุขี

๒. หุติยนย เป็นธรรมที่มีชั้นเหมือนกัน แต่อายตนะ ธาตุต่างกัน สำหรับรูป (หรือจะว่าเป็นธรรมเหมือนหนึ่ง ต่างสองก็ได้) หรือเป็นธรรมที่มีชั้น อายตนะ เหมือนกัน แต่ธาตุต่างกัน (สำหรับจิต) หรือจะว่าเป็นธรรมเหมือนสองต่างหนึ่งก็ได้)

๓. ตติยนย เป็นธรรมที่มีชั้นต่างกัน แต่อายตนะ ธาตุ เหมือนกัน (หรือจะว่าเป็นธรรมต่างหนึ่งเหมือนสองก็ได้)

๔. จตุตถนย เป็นธรรมที่มีชั้น อายตนะ ธาตุ เหมือนกัน (หรือจะว่าเป็นธรรมเหมือนกันทั้งสามก็ได้)

และการแสดง จตุตถนยนิทเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท

๕. ปัญจนย เป็นธรรมที่มีชั้น อายตนะ ธาตุ ต่างกัน (หรือจะว่าเป็นธรรมที่ต่างกันทั้งสามก็ได้)

และการแสดง ปัญจนยนิทเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท

๖. จัญจนย มีการจำแนกจำนวนชั้น อายตนะ ธาตุ ที่ประกอบได้และไม่ได้เป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

(สำหรับจัญจนยนี้ ถ้าประธานบทที่ยากขึ้นมาแสดงเป็นสังขารชั้นเจตสิกตัวเดียว เช่น สมุทยสังจแล้ว มีสังขารชั้นบางส่วนด้วย ขอให้นักศึกษาพึงสังเกตบาลีเปรียบเทียบกับนวนมยด้วย)

๗. สัตถมนย เป็นธรรมที่มีสัมปยุตต์ และการแสดงสัตถมนยนิทเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท และมีการแสดงเป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๘. อัญจนนย เป็นธรรมที่ไม่มีสัมปยุตตธรรม และไม่มีการแสดงกลับประธานบท ทั้งไม่มีการแสดงชั้น อายตนะ ธาตุ ที่ใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๙. นวมนย เป็นธรรมที่มีสัมปยุตต์ และการแสดงนวนมยนิทเทศนี้ ได้ทรงแสดงโดยกลับประธานบท ทั้งมีการแสดงเป็นพิเศษออกไปอีก โดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๑๐. ทสมนย มีแต่วิปยุตตธรรม ซึ่งได้แก่บทที่ทรงแสดงในจัญจนยนิทเทศนั่นเอง คงเปลี่ยนแต่วิธีแสดงเท่านั้น และในทสมนยนิทเทศนี้ ได้ทรง

แสดงกลับประธานบท พร้อมทั้งได้แสดงชั้น์ आयตนะ ชาติ เป็นพิเศษ
ออกไปอีกโดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ

๑๑. เอกาทสมนย เป็นธรรมที่มีชั้น์ आयตนะ ชาติ เหมือนกัน ได้แก่บท
ที่ทรงแสดงใน จตุตถนยนิทเทศนั้นเอง คงเปลี่ยนแต่วิธีแสดง ฉะนั้น
จะแสดงเป็นเฉพาะบางบทพอเป็นตัวอย่างเท่านั้น

๑๒. ทวาทสมนย เป็นธรรมที่มีสัมปยุตตธรรม

๑๓. เตรสมนย เป็นบทที่มีชั้น์ आयตนะ ชาติ ต่างกัน

๑๔. จุททสมนย เป็นธรรมที่มีวิปยุตตธรรม

๓. ภาษ นยไหนบ้าง ในนยทั้ง ๑๔ ที่มีการแสดงโดยกลับประธานบทด้วย ทั้งมีการแสดง
เป็นพิเศษโดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ ด้วย พร้อมทั้งยกตัวอย่างมาให้ดูโดยชัดเจน
ด้วย ?

ตอบ นยที่มีการแสดงกลับประธานบทและมีการแสดงเป็นพิเศษออกไปอีกว่า เกหิจิ
นั้นมี ๓ นย คือ

๑. สัตตมณยนิทเทศ ตัวอย่างเช่น

เวทนาภขันธนิทเทศ

ภาษ เวทนาภขันธเรน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติ ขนฺเธหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา ?

เวทนาขันธนี้ ประกอบกับจิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนา) ได้ จิต ๘๘
เจตสิก ๕๒ เหล่านี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๘ นิพพาน รูป ๒๘ นิพพาน เหล่านี้
ไม่ประกอบกับชั้น์ आयตนะ ชาติ เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺเธหิ เอเกนาอตเนน สุตฺตหิ ชาติหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนา-
ยตเนน เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา

รูป ๒๘ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับนามชั้น์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณ-
ชาติ ๗ และไม่ประกอบกับธัมมายตนะ ธัมมชาติ บางส่วน คือเจตสิก ๕๒

๒. นวมนยนิทเทศ ตัวอย่างเช่น

เวทนาภขันธนิทเทศ

ถาม เวทนากุขนเรน เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา สมฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ชาติฺหิ สมฺปยุตฺตา ?
เวทนาเหล่านี้ ประกอบกับจิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนา) ได้ จิต ๘๘
เจตสิก ๕๑ เหล่านี้ ประกอบกับเวทนาขันธได้ เวทนาขันธนี้ประกอบกับขันธ
อายตนะ ชาติ ได้เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา ตีหิ ขนฺเรหิ เอเกนายตเนเน สุตตหิ ชาติฺหิ สมฺปยุตฺตา เอเกนา-
ยตเนเน เอกาย ชาติฺยา เกหิจิ สมฺปยุตฺตา
เวทนาขันธนี้ ประกอบกับขันธ ๓ คือ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ
มนายตนะ ๑ วิญญาณธาตุ ๗ และประกอบกับธัมมายตนะ ธัมมธาตุบางส่วน
คือ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนา)

๓. ทสมนยนิทเทส ตัวอย่างเช่น

รูปักขันธนิทเทส

ถาม รูปักุขนเรน เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา เตหิ ธมฺเมหิ เย ธมฺมา วิปฺปยุตฺตา
เต ธมฺมา กตฺติหิ ขนฺเรหิ กตฺติหายตเนหิ กตฺติหิ ชาติฺหิ วิปฺปยุตฺตา ?
รูป ๒๔ นี้ ไม่ประกอบกับนามขันธ ๔ นามขันธ ๔ นี้ ไม่ประกอบกับรูป ๒๔
นิพพาน รูป ๒๔ นิพพานเหล่านี้ ไม่ประกอบกับขันธ อายตนะ ชาติ
เท่าไร ?

ตอบ เต ธมฺมา จตุหิ ขนฺเรหิ เอเกนายตเนเน สุตตหิ ชาติฺหิ วิปฺปยุตฺตา เอเกนา-
ยตเนเน เอกาย ชาติฺยา เกหิจิ วิปฺปยุตฺตา
รูป ๒๔ นิพพาน เหล่านี้ ไม่ประกอบกับนามขันธ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญาณ-
ธาตุ ๗ และไม่ประกอบกับธัมมายตนะ ธัมมธาตุ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

๔. ถาม นยโหนบั้ง ในบรรดานยทั้ง ๑๔ เป็นนัยที่มีคาถาแสดงบทเท่ากัน ?

ตอบ นยที่มีคาถาแสดงบทเท่ากัน มี ๖ นย คือ
ทสทมนย แสดง ๒๕๐ บท เท่ากับ นิฏฐนย
เอกาทสมนย แสดง ๖๙ บท เท่ากับ จตุตถนย
ทวาทสมนย แสดง ๑๒๐ บท เท่ากับ นวมนย

๕. ถาม นัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยกลับประธานบท มีกี่นัย คืออะไรบ้าง ?

ตอบ นัยที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยกลับประธานบท มี ๕ นัย คือ
 นัยที่ ๔ — ๕ — ๗ — ๙ — ๑๐

๖. ถาม นัยที่พระพุทธรองค์ไม่ทรงแสดงกลับประธานบท แต่แสดงโดยใช้ศัพท์ว่า เกหิจิ
 อย่างเดียว มีกี่นัย คืออะไรบ้าง ขอตัวอย่างด้วย ?

ตอบ มี ๑ นัย คือ จัณฐนัย ตัวอย่างเช่น
 รูปักขันธนิทเทส

ถาม รูปักขันธโร กติหิ ขนฺธโร กติหยาตเนหิ กติหิ ชาติหิ สมฺปยุตฺโต ?
 รูปักขันธนี้ ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ชาติ เทาไร ?

ตอบ นตฺถิ ไม่มี

ถาม กติหิ วิปยุตฺโต ?

รูปักขันธนี้ ไม่ประกอบกับขันธ์ อายตนะ ชาติ เทาไร ?

ตอบ จตุหิ ขนฺธโร เอเกนายตเนน สตฺตหิ ชาติหิ วิปยุตฺโต เอเกนายตเนน
 เอกาย ชาติยา เกหิจิ วิปยุตฺโต ฯ

รูปักขันธนี้ ไม่ประกอบกับนามขันธ์ ๔ มนายตนะ ๑ วิญญานชาติ ๗ และไม่
 ประกอบกับ ธรรมายตนะ ธรรมชาติ บางส่วน คือ เจตสิก ๕๒

๗. ถาม ให้แสดงความหมายของศัพท์ในธาตุกถาปกรณ์ดังต่อไปนี้ คือ

ก. เกท ข. อเกท ค. มุล ฌ. มุลี
 ง. กติ จ. กติหิ ฉ. หิ

ตอบ แสดงความหมายของศัพท์ในธาตุกถาปกรณ์ดังต่อไปนี้ คือ

ก. เกท = หมายถึงการแยก เช่น ขนฺธเกท หมายถึงการแยกขันธ์
 ข. อเกท = หมายถึงการไม่แยก เช่น ปณฺจกฺขณฺธา ขันธ ๕
 ค. มุล = หมายถึงบทที่ตั้งไว้เฉพาะ
 ฌ. มุลี = หมายถึงบทที่ตั้งเพิ่มเข้ามา
 ง. กติ = เป็นคุณศัพท์ แปลว่า เทาไร
 จ. กติหิ = เป็นศัพท์ที่แจกตามวิภัตตินาม
 ฉ. หิ = เป็นวิภัตตินาม (ตติยวิภัตติ ปัญจมีวิภัตติ)

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง

คำปรารภ

อิมินา ปุณณกมุเมน

สาวโก โหมิ อนาคเต

ยตุค ยตุค ภเว ชาโต

มา ทลิตุโท ภวามิหิ

ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลที่เกิดจากการรวบรวมหลักสูตรปจฺญา วิสัชนา จากธาตุ
กถาปกรณนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้ปัญญาธิกสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในกาลข้างหน้า
และขออย่าให้ข้าพเจ้าต้องเป็นชัฏสนยาจนในภพต่างๆ ที่ยังต้องเกิดอยู่

อปตฺติ ยาว สาวกตฺติ

ปญฺญาธิลลิ ภวามิหิ

ชาติสรณานิโกภว

เชฏฺฐเสฏฺฐโ จ นิรันตริ

ตราบใด ที่ปัญญาธิกสาวกภาวะของข้าพเจ้า ยังไม่ถึงซึ่งสัมฤทธิ์ผล ขอให้ข้าพเจ้า
เป็นผู้เจริญผู้ประเสริฐ และมีญาณอันเป็นเครื่องระลึกชาติได้ ตลอดกาลนิรันตรเทอญ

กเรยฺยํ การวํ กุริ

มเนยฺยํ มานนารหิ

วนฺตเอยฺยํ วนฺตนารหิ

ปุเชยฺยํ ปุชนารหิ

ขอให้ข้าพเจ้าได้เคารพ

ผู้ที่ควรเคารพ

ขอให้ข้าพเจ้าได้นับถือ

ผู้ที่ควรนับถือ

ขอให้ข้าพเจ้าได้กราบไหว้

ผู้ที่ควรกราบไหว้

ขอให้ข้าพเจ้าได้บูชา

ผู้ที่ควรบูชา

รายการหนังสือหลักสูตรของการศึกษาพระอภิธรรม
ในอภิธรรมมหาวิทยาลัย แห่งประเทศไทย
ณ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑. หลักสูตรพหุอภิธรรมมิกตรี ปริจเฉทที่ ๑, ๒, ๖	ราคา	เล่มละ	๖๐	บาท
๒. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,, ,,			๕๐	บาท
๓. คู่มือการศึกษาพหุอภิธรรมมิกตรี ,, ,, ,, ,, ,,			๒๕	บาท
๔. หลักสูตรพหุอภิธรรมมิกโท ปริจเฉทที่ ๓, ๗			๓๐	บาท
๕. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,, ,,			๖๐	บาท
๖. หลักสูตรพหุอภิธรรมมิกเอก (มาติกาโชติก)			๕๐	บาท
๗. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,, ,,			๓๐	บาท
๘. นามวิถ์และรปฏิถ ปริจเฉทที่ ๔			๒๕	บาท
๙. นาม-รปฏิถวินิจนัย			๓๐	บาท
๑๐. ภูมิจตุกก เล่มที่ ๑ ปริจเฉทที่ ๕			๒๕	บาท
๑๑. ,, ,, ๒ ,, ๕			๒๕	บาท
๑๒. ภูมิจตุกกะ เล่ม ๑ ปริจเฉทที่ ๕			๓๕	บาท
๑๓. ,, ,, ๒ ,, ,, ,,			๒๘	บาท
๑๔. ปฏิสนธิจตุกกะ ปริจเฉทที่ ๕			๒๕	บาท
๑๕. มรณุปปัตติจตุกกะ ปริจเฉทที่ ๕			๓๕	บาท
๑๖. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,,			๒๕	บาท
๑๗. ปฏิจสงสมุปบาททปนี ปริจเฉทที่ ๘			๔๐	บาท
๑๘. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,,			๒๕	บาท
๑๙. สมถกรรมฐานทปนี ปริจเฉทที่ ๕			๕๐	บาท
๒๐. ปัญหาและเฉลย ,, ,, ,, ,, ,,			๒๕	บาท
๒๑. วิปัสสนากรรมฐานทปนี ปริจเฉทที่ ๕			๕๐	บาท
๒๒. ปัญหาและเฉลย ปริจเฉทที่ ๕			๒๕	บาท
๒๓. ธาตุกลาปกรรม			๔๕	บาท
๒๔. ปัญหาและเฉลยของธาตุกลาปกรรม ๒ เล่ม ๆ ละ			๒๕	บาท
๒๕. ขมกปกรรม เล่มที่ ๑			๔๐	บาท
๒๖. ,, ,, ,, ๒			๕๐	บาท
๒๗. ขมกปกรรม เล่ม ๓			๔๕	บาท
๒๘. คัมภีรมหาบัญญัติ			๘๕	บาท
๒๙. ปัญหาและเฉลยขมก เล่ม ๑-๒			๓๐	บาท
๓๐. ปัญหาและเฉลยในคัมภีรมหาบัญญัติ			๒๕	บาท
๓๑. อภิธรรมสำหรับประชาชน ๕ ปริจเฉท เล่มเดียวจบ			๑๑๕	บาท
๓๒. คู่มือสร้างทานการกศล			๖๐	บาท
๓๓. หลักสูตรอภิธรรมมิกตรี (อาจารย์ตรี) เล่มที่ ๑			๓๐	บาท
๓๔. ,, ,, ,, เล่มที่ ๒			๒๕	บาท
๓๕. ,, ,, ,, เล่มที่ ๓			๒๕	บาท
๓๖. ภาพสมัยปิโยคนัยและตังคกนัย	ราคาแผ่นละ		๑๐	บาท
๓๗. ภาพแสดงเนื่อความพระอภิธรรม ๕ อย่าง			๑๐	บาท
๓๘. ภาพแสดงภูมิ ๓๑ (เต็ม-ซีก)			๑๐	บาท
๓๙. แผนผังพุทธศาสนา			๑๐	บาท
๔๐. ภาพแสดงภวจักร			๑๐	บาท

ผู้สนใจเชิญติดต่อได้ที่สำนักงานอภิธรรมมหาวิทยาลัย คณะ ๗ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ได้ทุกวัน